

Vrije Universiteit Brussel

RELATIONELE EN SEKSUELE VORMINGSACTIVITEITEN AAN TIENERS VAN 10 TOT 14 JAAR IN DE VLAAMSE JEUGDBEWEGINGEN: *EEN INVENTARISATIE- EN BEHOEFTEONDERZOEK*

Eindverhandeling tot licentiaat in de klinische psychologie

Student: Sofie De Smet

Promotor: Prof. Dr. Telidja Klai

Organisatie: Sensoa

Academiejaar 2006–2007

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

VOORWOORD

Bij de aanvang van het schrijven van deze licentiaatsscriptie was mijn ambitie om hiervan een mooie afsluiter van mijn studies te maken. Daarom heb ik steeds geprobeerd om er zoveel mogelijk energie en enthousiasme in te pompen. Toch zou het onrealistisch zijn te beweren dat alleen dat er aan bijgedragen heeft dat ik dit werk in zijn huidige vorm heb kunnen afleveren. Zonder de inbreng, kennis, steun, hulp en advies van vele mensen zou dit niet gelukt zijn.

Vooreerst gaat mijn dank uit naar Sensoa en de vzw Jeugd en Seksualiteit. Ze hebben mij de kans geboden om te mogen schrijven rond een onderzoeksdomein dat mij intrinsiek boeit. Dankzij deze thesis ontdekte ik wat ik graag doe en welke weg ik na het behalen van mijn diploma het liefst zou inslaan.

Zonder onderzoekspopulatie heb je natuurlijk geen onderzoek. Daarom wil ik graag de nationale secretariaten van Chirojeugd Vlaanderen, Scouts & Gidsen Vlaanderen, KSJ-KSA-VKSJ, KAJ en FOS willen bedanken voor hun medewerking bij het verzamelen van respondenten. Ook een woordje van dank aan de Chiroverbonden Reinaert, Mechelen en West-Vlaanderen voor het enthousiaste onthaal en medewerking tijdens hun scholingsbivak.

Vervolgens gaat mijn erkentelijkheid uit naar Prof. Dr. Klai. Naar mijn beleving is haar promotorschap van uitzonderlijk hoge kwaliteit. Ondanks haar zeer drukke agenda stond zij steeds ter beschikking om mij – en vele andere studenten – te helpen. Haar enthousiasme, aanmoedigingen, interesse en persoonlijke omgang met mij als student heeft een diepe en inspirerende indruk nagelaten. Mede daardoor was het fijn om deze thesis te schrijven.

Ook wil ik graag Marleen Van Schoor bedanken voor haar hulp bij het samenstellen van de vragenlijst en focusgesprekken. Tevens wil ik haar en haar collega Jozy De Pooter danken voor hun begeleiding bij de uitvoering van de focusgroepen. Evenzeer wens ik Katrien Vermeire te bedanken voor haar informatie en hulp bij het verwerken van de focusgroepen. Tot slot een woordje van dank aan Ils De Bal en het team van de Wetenschapswinkel voor hun ondersteuning, zowel logistiek als moreel.

Uiteraard mag ik ook mijn enthousiaste ouders, 'ons moeder', mijn broer Frederik en schoonzus Ann, mijn lieve neefje Rohan, tante Liliane en nonkel Jean-Pierre niet vergeten! Ik ben er mij van bewust dat mijn thesis bij momenten een slechte invloed had op mijn humeur en ik in omgang en bij conversaties niet altijd even aangenaam gezelschap was. Steeds weerkerende goedbedoelde vragen als "hoe gaat het met de thesis?", "lukt het?", "heb je al resultaten?" maakten me bij momenten erg zenuwachtig. Maar tegelijk zijn deze blijken van steun en aanmoediging van ontelbare waarde geweest.

Ook mijn vrienden en vriendinnen die de voorbije maanden steeds interesse hebben getoond in mijn scriptie en die me voorzagen van de nodige plezierige ontspanning wil ik schrijfsgewijs bedanken. Dank je wel Maja, Lies en Bert, Klaas en Silvie, Anneke, An, Joris, Katleen, Marij en

Deborah. Ook Steven wil ik graag bedanken voor het kritisch nalezen en bestuderen van mijn thesis, maar vooral ook voor zijn vriendschap.

Het voorlaatste woordje is voor mijn kotgenoten, in het bijzonder aan Liese. Samen hebben we de thesisverplichting voldoende afgewisseld met de nodige leute, plezier en humor. Mede dankzij haar werd deze thesisperiode onvergetelijk en wordt het een moeilijk afscheid van het studentenleven!

Last but not least wil ik mijn vriend Raf bedanken. De woorden thesis, seksualiteit, jeugdbewegingen en de ermee gepaard gaande stress zijn de voorbije maanden tot vervelens toe de revue gepasseerd. Maar als geen ander slaagt hij er telkens weer in om me tot rust te brengen, om in me te geloven en om me te steunen door dik en dun. Bedankt!

Sofie

17 mei 2007

INHOUDSTABEL

Voorwoord, I

Inhoudstabel, III

Samenvatting, V

Hoofdstuk 1: Inleiding, 1

Hoofdstuk 2: Literatuurstudie, 2

2.1 Wat is seksualiteit, 2

2.2 Wat is seksuele en relationele ontwikkeling, 2

2.3 Kennis van de psychoseksuele ontwikkeling, 2

2.3.1 Lichamelijke component, 3

2.3.2 Emotionele component, 3

2.3.3 Cognitieve component, 4

2.3.3.1 Denken, 4

2.3.3.2 Interesse, 5

2.3.3.3 Kennis, 5

2.3.4 Gedragmatige component, 6

2.3.5 Sociale component, 6

2.4 Relationele en seksuele vorming, 7

2.4.1 Definitie, 7

2.4.2 Doelstellingen, 7

2.4.3 Actoren binnen RSV, 8

2.4.3.1 Ouders, 8

2.4.3.2 Onderwijs, 8

2.4.3.3 Leeftijdsgenoten, 9

2.4.3.4 Vrijtijds kader: jeugdwerk, 10

2.4.3.5 Media, 10

2.4.4 Kenmerken van effectieve RSV, 10

2.4.5 Kenmerken van effectieve RSV in het jeugdwerk, 12

2.4.6 Werkvormen, 13

Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie, 14

3.1 Probleemstelling, 14

3.2 Onderzoeksmethodologie, 14

3.2.1 Inleiding: soort onderzoek, 14

3.2.2 Onderzoeksinstrument, 14

3.2.3 Onderzoeksprocedure, 15

- 3.2.4 Verwerking van de gegevens, 16
- 3.2.5 Onderzoekspopulatie, 17

Hoofdstuk 4: Onderzoeksresultaten, 19

- 4.1 Kwantitatief onderzoek, 19
  - 4.1.1 RSV binnen het jeugdwerk, 19
    - 4.1.1.1 RSV-activiteiten, 19
    - 4.1.1.2 Communicatie, 22
  - 4.1.2 Redenen voor het organiseren van RSV-activiteiten, 24
  - 4.1.3 Redenen voor het niet organiseren van RSV-activiteiten, 24
  - 4.1.4 Doelstellingen van RSV-activiteiten, 25
  - 4.1.5 Timing en proces, 26
  - 4.1.6 Ontwikkeling van RSV-activiteiten, 27
  - 4.1.7 Evaluatie, 28
- 4.2 Kwalitatief onderzoek, 29
  - 4.2.1 RSV binnen het jeugdwerk, 29
    - 4.2.1.1 De jeugdbeweging als vormingsplek, 29
    - 4.2.1.2 Krachten en mogelijkheden, 30
    - 4.2.1.3 Knelpunten, 30
  - 4.2.2 Opvoedingsvragen, 32
    - 4.2.2.1 Omgaan met seksueel en relationeel gedrag, 32
    - 4.2.2.2 Bekommernissen, 32
  - 4.2.3 Vormingsondersteuning, 33

Hoofdstuk 5: Bespreking van de resultaten, 34

- 5.1 RSV in de Vlaamse jeugdbewegingen, 34
- 5.2 Kritische bedenkingen, 41
- 5.3 Verder onderzoek, 42

Hoofdstuk 6: Conclusies en slotbeschouwingen, 43

Referenties

Bijlagen

- Bijlage 1: vragenlijst
- Bijlage 2: topiclijst focusgroepen
- Bijlage 3: aangevulde educatieve spelen
- Bijlage 4: voorbeeld uitgevoerd focusgesprek
- Bijlage 5: uitnodigingsbrieven

SAMENVATTING

Naar aanleiding van een geambieerde gedifferentieerde relationele en seksuele vorming (RSV) over alle sectoren heen, werd – omwille van een leemte met betrekking tot de jeugdsector - een inventarisatieonderzoek naar de RSV voor tieners van 10 tot 14 jaar binnen de Vlaamse jeugdbewegingen opgezet, aangevuld met een behoeftepeiling bij hun begeleiders.

Voor het inventarisatieonderzoek werd een gestructureerde zelfrapportagevragenlijst opgesteld die werd ingevuld door 1088 intermediairs. De behoeftepeiling gebeurde door drie focusgroepen.

Uit de resultaten besluiten we dat de RSV binnen de jeugdsector een belangrijke complementaire meerwaarde vormt voor het gezin en het onderwijs. Intermediairs creëren binnen een veilige en informele vormingsatmosfeer – hoofdzakelijk tijdens het jaarlijkse kamp – RSV-activiteiten die zijn aangepast aan de seksuele rijpheid en behoeften van pubers, met name voornamelijk spel- en lichaamsgericht. De communicatie biedt naast eerder traditioneel technisch-biologische onderwerpen ook voldoende invulling van de informatiebehoefte van jongeren omtrent relationele belevingsaspecten. Basisinformatie met betrekking tot seksuele risico's wordt daarentegen weinig overgedragen. Ouders blijken dit immers doorgaans niet te appreciëren. Begeleiders zelf beschouwen dit niet als hun taak.

Begeleiders die het belang inzien van het inspelen op relationele en seksuele gedragingen, situaties en vragen, wensen extra ondersteuning. Dit voornamelijk onder de vorm van meer spelaanbod, sociaal-emotionele ondersteuning en informatie.

Naar gelang het geslacht van de begeleiders werden een aantal manifeste verschillen in RSV weerhouden. Deze verschillen situeren zich in het activiteiten- en communicatieaanbod, de motivatie en het RSV-proces.

De samenstelling van de tierngroep laat een invloed na op de RSV-activiteiten, -communicatie en -doelstellingen. Gedragskenmerken eigen aan de psychoseksuele ontwikkeling worden als mogelijke causale factor aangewezen.

Globaal heeft deze RSV binnen de jeugdsector primair als doelstelling om lichamelijke, seksualiteit en intimiteit harmonieus te integreren. Ook verantwoordelijkheidszin ontplooiën is belangrijk, maar het voorkomen van seksuele risico's is verder geen prioriteit.

HOOFDSTUK 1:

INLEIDING

Het belang van relationele en seksuele vorming (RSV) wordt vandaag de dag haast niet meer bekritiseerd. Integendeel, het is een essentiële bouwsteen voor de ontplooiing van een positieve seksualiteitsbeleving en relatievorming (Sensoa, s.d.). Wanneer men spreekt over RSV, worden de ouders en het onderwijs vaak genoemd als voornaamste betrokkenen. Deze vorming binnen het gezin of het klasgebeuren werd al veelvuldig onderworpen aan wetenschappelijk onderzoek, en aangepaste ondersteuningsbronnen of lesmethodieken bleven niet uit. Een gedifferentieerde aanpak is echter noodzakelijk (Klai, 2004; Klai & Vermeire, 2006). Daarbij zijn ook sectoren buiten het gezin en het onderwijs betrokken. De jeugdsector is daar een goed voorbeeld van. Maar net daar gaapt een grote leemte in het wetenschappelijke onderzoeksveld, voornamelijk bij de 10- tot 14-jarigen. Voor Vlaanderen - een gebied met een sterk uitgebouwd jeugdbewegingslandschap - is dit enigszins verwonderlijk. Deze vrijetijdsbesteding biedt immers een langdurige en relatief intense vorm van samenleven tussen jongeren. Ze wisselen er vermoedelijk niet enkel kennis op relationeel en seksueel gebied uit, maar ze geven ook vaardigheden en attitudes door (De Maeyer, Molemans, Seymus, & Verduyck, 2000). En gezien de kinder- en jeugdijaren worden beschouwd als het fundament voor het seksueel en relationeel functioneren in de adolescentie en volwassenheid (de Graaf & Radmakers, 2003), kunnen RSV-activiteiten binnen de jeugdbeweging dan ook een belangrijke rol spelen in de verdere levensloop.

Analoog met ouders en leerkrachten wordt van intermediairs in de jeugdsector niet verwacht dat ze deskundigen zijn op relationeel en seksueel gebied. Om vormingsmethodieken of ondersteuningsbronnen te ontwikkelen op maat en op vraag van de jeugdsector, dringt het zich wel op na te gaan wat de behoeften en noden van deze begeleiders zijn.

Sensoa - het Vlaamse service- en expertisecentrum voor seksuele gezondheid en HIV, en de opdrachtgever van dit onderzoek - wil dan ook een beter zicht krijgen op het RSV-aanbod binnen de jeugdsector en op een eventuele ondersteuningsbehoefte, toegespitst op tieners van 10 tot 14 jaar.

Met het opzet van dit onderzoek in het achterhoofd, gaan we in het volgende hoofdstuk op zoek naar een definiëring van seksualiteit en de relationele en seksuele ontwikkeling. Vervolgens schetsen we de integrale psychoseksuele ontwikkeling van 10- tot 14-jarige tieners. Daarna ligt de nadruk op RSV, de doelstellingen en kenmerken ervan, wie de betrokken actoren zijn en hoe deze vorm krijgt binnen de jeugdsector. Hoofdstuk drie behandelt de onderzoeksmethodologie, gevolgd door een hoofdstuk waarin de kwantitatieve en kwalitatieve onderzoeksresultaten worden uiteengezet. In hoofdstuk vijf worden deze resultaten besproken, getoetst aan de gegevens uit het literatuuronderzoek, en onderworpen aan enkele kritische bedenkingen. Tot slot wordt deze scriptie afgerond met een conclusie en enkele slotbeschouwingen.

HOOFDSTUK 2: LITERATUURSTUDIE

2.1 WAT IS SEKSUALITEIT

Eerst en vooral is een brede definiëring van het begrip seksualiteit aan de orde. Volgens Frans (2000), Klaï en Ponjaert-Kristoffersen (2000), de Graaf en Rademakers (2003), Schaap (2003) en Van der Doef (2004a) omvat seksualiteit drie fundamentele componenten.

1. Lichamelijke en seksuele interactie

Deze onderzoekers omschrijven lichamelijke responsiviteit, het genieten van en plezier hebben door lichaamsaanrakingen. Wanneer jongeren ook het lichaam van anderen ontdekken en uiteindelijk overgaan tot geslachtsgemeenschap, omvat deze lichamelijke volgens Van der Doef (1994) ook een relationele component.

2. Geslachtelijkheid, genderidentiteit en seksuele oriëntatie

Onder geslachtelijkheid categoriseren Klaï en Ponjaert-Kristoffersen (2000) de biologische sekse, namelijk jongen of meisje zijn. De genderidentiteit definieert de Graaf (2004a, p. 112) als *'de mate waarin iemand zich man of vrouw, jongen of meisje voelt'*. Tot slot beschouwen Klaï en Ponjaert-Kristoffersen (2000) de seksuele oriëntatie als de seksuele voorkeur.

3. Intimiteit en relatievaardigheid

Intimiteit bepalen Klaï en Ponjaert-Kristoffersen (2000, p. 25) als *'de wens en de mogelijkheden interpersoonlijke relaties en contacten aan te gaan'*, waaronder we volgens deze onderzoekers en Van der Doef (1994) ondermeer gevoelens van verliefdheid en gehechtheid kunnen categoriseren.

De wijze waarop al deze deelgebieden zich doorheen de verschillende fasen van de kinder- en jeugd jaren ontwikkelen en integreren, is bepalend voor de latere volwassen seksualiteit (de Graaf & Rademakers, 2003).

2.2 WAT IS SEKSUELE EN RELATIONELE ONTWIKKELING

Volgens de Graaf en Rademakers (2003) voltrekt de seksuele en relationele ontwikkeling zich op dezelfde wijze als de ontwikkeling op talig, cognitief en emotioneel gebied. Hierdoor sluiten ze zich aan bij de stelling van Frans (2000) dat het gaat om een levenslang proces met verschillende te onderscheiden fasen. Ook Klaï en Ponjaert-Kristoffersen (2000), Van der Doef (2004b) en Sensoa (2006b) sluiten zich aan bij deze propositie. Ze illustreren dat pasgeborenen al beschikken over seksuele gevoelens en ze deze net als alle andere gevoelens en emoties ontplooiën doorheen hun ontwikkeling. Analoog besluiten Frans (1994, 2000) en Schaap (2003) dat kinderen en pubers beschikken over een seksueel gedragsrepertorium. Maar precies omdat ze hun seksualiteit en lichamelijke nog anders beleven, vorm geven en tot uiting brengen, is het onrealistisch om dit gedragsrepertorium te beschouwen als vergelijkbaar met dat van volwassenen.

2.3 KENNIS VAN DE PSYCHOSEKSUELE ONTWIKKELING

Seksuele ontwikkeling is een integraal onderdeel van het ontwikkelingsproces van kinderen (Klaï & Ponjaert-Kristoffersen, 2000). Volgens de Graaf en Rademakers (2003) is het dus noodzakelijk dat alle betrokken actoren in de ontwikkeling en opvoeding van kinderen en jongeren ook beschikken

over een goede definiëring, kennis en beeld van deze doorsnee seksuele ontwikkeling. Die achtergrondkennis laat toe om te bepalen welk seksueel gedrag al dan niet leeftijdsadequaat is. Bovendien kan deze kennis zowel op micro- (gezin) als macroniveau (onderwijs, kinderopvang en vrijetijdskader) een handige leidraad vormen in de omgang met kinderen en jongeren op seksueel gebied, alsook met het oog op het organiseren van RSV (Klaï & Ponjaert-Kristoffersen, 2000; de Graaf & Rademakers, 2003). Toegespitst op de doelgroep van deze studie, schetsen we daarom een beknopt overzicht van de integrale psychoseksuele ontwikkeling van tieners van 10 tot 14 jaar.

2.3.1 LICHAAMELIJKE COMPONENT

Tijdens het begin van de puberteit worden door de aanmaak van de geslachtshormonen oestrogeen en testosteron de eerste lichamelijke veranderingen – de secundaire geslachtskenmerken – waarneembaar (Frans, 1994; Kohnstamm, 2002; Schaap, 2003; Stoeckart, Swaab, Gijs, & Slob, 2004). Kohnstamm (2002), Stoeckart et al. (2004) en Van der Doef (2004a) waarschuwen echter dat het ritme van de uiterlijke seksuele ontwikkeling bij jongens en meisjes niet in hetzelfde tempo verloopt. Volgens deze onderzoekers start de puberteit bij meisjes en jongens respectievelijk gemiddeld rond het 10de en 12de jaar. De borstontwikkeling is de eerste waarneembare lichamelijke verandering bij meisjes (Westheimer & Lopater, 2002; Van der Doef, 2004b). Daarna volgt volgens dezelfde onderzoekers de groei van het oksel- en schaamhaar, de typisch vrouwelijke onderhuidse vetverdeling en de lengtegroei. De groei van de testikels en penis kondigt bij jongens de puberteit aan, gevolgd door de groei van oksel-, schaam- en gezichtsharen, de groeisput en verandering van stem (Westheimer & Lopater, 2002; Van der Doef, 2004b; Van Schoor, 2005). De eerste menstruatie of zaadlozing, op respectievelijk gemiddeld 13- en 14-jarige leeftijd, betekent het hoogtepunt van de lichamelijke ontwikkeling (Kohnstamm, 2002; Van der Doef, 2004b). Deze toenemende lichamelijke discrepantie tussen de twee geslachten heeft volgens Sensoa (2006a) tot gevolg dat de omgeving van jongens en meisjes steeds meer karakteristiek mannelijk en vrouwelijk gedrag verwacht.

2.3.2 EMOTIONELE COMPONENT

Verhofstadt-Denève (1998) meent dat pubers uit deze leeftijdscategorie geconfronteerd worden met een identiteitscrisis die aanleiding geeft tot emotionele verwarring. Bosma (2004) verduidelijkt dat de lichamelijke veranderingen in de puberteit aanleiding geven tot dubbele gevoelens. Enerzijds vinden pubers het prettig om in lichamelijk opzicht volwassen te worden en om de kinderlijke identificatie achter zich te laten. Anderzijds vinden ze het moeilijk om zich te distantiëren van deze vertrouwde kinderlijke leefwereld (de Graaf, Neeleman, Vennix, & van Son-Schoones, 2004b). Daarenboven leidt de disproportionele groeisput – de groei van de romp komt pas na die van handen en voeten, armen en benen – ertoe dat pubers hun lichaam vaak niet meer als een evenwichtig geheel ervaren (Frans, 1994; Doreleijers & Jansen, 2004). Hierdoor kijken tieners met een kritische blik naar hun eigen lichaam, trekken ze daarna de aantrekkelijkheid en normaliteit ervan in twijfel, om tenslotte hun zelfbeeld aan het wankelen te brengen (Westheimer & Lopater, 2002; de Graaf et al., 2004b; Schaap, 2003; Doreleijers & Jansen, 2004; Van Schoor, 2005). Bij wijze van coping trachten pubers daarom vaak om hun ontwikkelende lichaam te deseksualiseren (Verhofstadt-Denève, 1998).

Aangezien de emotionele ontwikkeling niet in hetzelfde tempo met de lichamelijke ontwikkeling evolueert (Frans, 1994), wijzen Frans (1994) en de Graaf et al. (2004b) ook op de manifeste discrepantie in lichamelijke en emotionele status. Van der Doef (2004b) onderstreept deze bewering. Lichamelijk zijn tieners in staat om volwassen seksueel gedrag te vertonen, maar omdat ze zichzelf vaak nog beschouwen als een kind, zetten ze doorgaans nog niet de stap tot volwassen seksueel gedrag.

Wel ervaren jongeren uit deze leeftijdscategorie door de geslachtshormoonproductie de eerste gevoelens van seksuele opwinding en verliefdheid (Kohnstamm, 2002; de Graaf et al., 2004b; Van der Doef, 2004b). Van der Doef (2004b) meent dat jongeren vanaf ongeveer 12 jaar ook in staat zijn om deze opwindingsgevoelens zelf op te wekken. Bij meisjes en jongens gebeurt dit het makkelijkst via respectievelijk fysiek contact en visuele stimuli (de Graaf, 2004a; de Graaf et al., 2004b). Onderzoekers zoals Lambrechts (1989), Schaap (2003), de Graaf et al. (2004b) en Van der Doef (2004b) beweren dat deze gevoelens de bewustwording van de eigen seksuele driften en verlangens stimuleren, met als gevolg dat de beleving van aantrekkingsgevoelens en seksuele fantasieën toeneemt.

2.3.3 COGNITIEVE COMPONENT

2.3.3.1 DENKEN

Ook de cognitieve ontwikkeling evolueert op een ander tempo dan de lichamelijke (Frans, 1994; Olthof, 2004). Tieners van rond de 12 jaar zijn lichamelijk wel klaar om volwassen seksueel gedrag te vertonen (Van der Doef, 2004b), maar tot volwassen cognitieve denkoperaties zijn ze nog niet in staat. Tot twaalfjarige leeftijd beperken de cognities zich volgens de theorie van Piaget (in Olthof, 2004) tot concreet operationele denkhandelingen. Dit wil zeggen dat tieners bij machte zijn om hun omgeving te representeren en actief te wijzigen. Denkhandelingen zoals ordenen, classificeren en oorzakelijke verbanden en conclusies trekken, vormen dus geen probleem. Maar kenmerkend is dat denkhandelingen – ook fantasieën – zich beperken tot zaken die in de omgeving rechtstreeks waarneembaar of ervaarbaar zijn. Daarbovenop is de draagwijdte van het denken nog gering; tieners kunnen slechts een beperkt aantal eigenschappen van zaken of gebeurtenissen tegelijk in beschouwing nemen.

Volgens Piaget (in Olthof, 2004) nemen deze concrete denkhandelingen vanaf ongeveer 12 jaar stilaan de vorm van formele denkoperaties aan. Daardoor kunnen jongeren toenemend abstract denken. De denkoperaties beperken zich niet langer tot het hier-en-nu aanwezige. Dit impliceert dat tieners nu bekwaam zijn om te reflecteren over zaken of gebeurtenissen die niet rechtstreeks waarneembaar of ondervindbaar zijn, zoals zichzelf of abstracte begrippen (bijvoorbeeld liefde). Deze toenemende cognitieve mogelijkheden laten ook toe dat jongeren meer interesse aan de dag leggen voor bepaalde kwesties zoals wereldproblemen (bijvoorbeeld HIV en AIDS), en ze meer in staat zijn tot het bedenken van uitwegen voor deze problemen. Het uitdokteren van deze oplossingen is hypothetisch-deductief en experimenterend van aard (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005). Jongeren ontwikkelen voor problemen bepaalde hypothesen waaruit ze bepaalde gevolgen trekken. Deze gevolgtrekkingen toetsen ze aan de realiteit, waarna ze hun hypothese behouden of verwerpen. Tot slot geven deze onderzoekers aan dat tieners door hun toenemend denkvermogen meer combinatorisch kunnen denken; ze kunnen nadenken over situaties waarbij meerdere variabelen tegelijk een rol spelen en kunnen deze systematisch onderzoeken.

Niettemin treden gedurende de concreet operationele en het begin van de formeel operationele denkfase een aantal frappante denkfouten op (Olthof, 2004; Van Schoor, 2005). Vanuit hun cognitief egocentrisme schatten tieners hun uniciteit ten eerste overdreven hoog in. Door het nog niet verworven vermogen om hun gedachten in de juiste verhouding te beschouwen of zich in het standpunt van anderen te verplaatsen, denken ze dat niemand zo intens lijdt of hunkert dan zichzelf. Door de illusie dat anderen hun gedrag en uiterlijk even intens gadeslaan en bekritisieren als zichzelf, creëren ze ten tweede voor zichzelf een imaginair publiek. Hun naïef idealisme leidt er ten derde toe dat tieners denken immuun te zijn voor bepaalde zaken (zoals HIV of zwangerschap), waardoor ze een persoonlijke fabel creëren. Ten slotte zijn zwart-wit denken en het overschatten van de haalbaarheid van bedachte oplossingen voor bestaande problemen andere karakteristieke denkfouten. Maar naarmate het abstract redeneervermogen toeneemt, tieners zich stilaan meer kunnen verplaatsen in het standpunt van anderen en beter kunnen relativiseren, nuanceren en reflecteren (Dumez, Kesters, & Van Ham, 1998; Van Schoor, 2005), ebben deze denkfouten weg.

2.3.3.2 INTERESSE

Vanaf de lagere schoolleeftijd tonen kinderen steeds meer interesse voor het thema seksualiteit. Bij 10- tot 14-jarige tieners is deze toenemende interesse volgens de these van Schaap (2003) te wijten aan twee factoren. Ten eerste licht Kohnstamm (2002) toe dat de seksuele onwetendheid en onervarenheid de nieuwsgierigheid aanwakkert. Ten tweede leiden de eigen lichamelijke veranderingen en die van leeftijdsgenoten er toe dat tieners meer nieuwsgierigheid voor zowel het eigen lichaam als dat van anderen tonen (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005). Door deze stijgende interesse gaan tieners onderling meer praten over seksualiteit, seksuele plaatjes, tijdschriften of filmpjes bekijken, of seksuele contacten met anderen opzoeken (Dumez et al., 1998; de Graaf et al., 2004; Reynolds, Herbenick, & Bancroft, in de Graaf, 2004a; Van der Doef, 2004b). Gezien de frequentie waarmee relaties en seksualiteit aan bod komt in jongerentijdschriften, speelt de media zelfs in op deze interesse (Kohnstamm, 2002). Dumez et al. (1998) ontdekten echter dat de interesse in het thema niet veralgemeenbaar is. Sommige pubers worden immers heel preuts en terughoudend wanneer seksualiteit aan bod komt.

2.3.3.3 KENNIS

Volgens Schuhrke (2000) hebben seksuele contacten het voordeel dat tieners een mentale representatie van hun eigen lichaam en dat van het andere geslacht – inclusief geslachtsdelen – kunnen opbouwen. Bovendien vergaren jongeren bij het verkennen van elkaars lichaam kennis over de regels die gepaard gaan met bepaalde fysieke interacties (Schuhrke, 2000; Anthoni, 2002). Dit gebeurt spontaan via bijvoorbeeld spel en aan de hand van hun eigen reacties en die van andere tieners (bijvoorbeeld weerstand of opwinding). Beide onderzoekers veronderstellen dat jongeren langs deze weg de eigenheid en privacy van zowel zichzelf als anderen leren beschermen en respecteren.

Frans (1994) besluit dat het seksueel cognitieve systeem (bestaande uit de eigen seksuele levensgeschiedenis en feitelijke en normatieve kennis over seksualiteit) zich ten gevolge van de lichamelijke veranderingen, nieuwe ervaringen en de zoektocht naar kennis uitbreidt. Sensoa (2006a) waarschuwt echter dat de seksuele kennis van jongeren zich beperkt tot algemene kennis. De basiskennis vertoont nog hiaten en ook veel mythes omtrent seksualiteit vigeren.

2.3.4 GEDRAGSMATIGE COMPONENT

De groeiende interesse voor seksualiteit vertaalt zich bij lagere schoolkinderen niet automatisch in meer openlijk seksueel gedrag (de Graaf, 2004a; de Graaf et al., 2004b). Dit betekent echter niet dat ze seksueel inactief zijn. Integendeel, pubers zijn veel met seksualiteit bezig, doch op een verdoken manier. De tendens om covert seksueel gedrag te stellen, is het resultaat van de socialisering die vanaf ongeveer het begin van de lagere school plaats heeft omtrent het thema. Bijgevolg stijgt bij kinderen het besef van de sociaal normerende houding ten opzichte van seksualiteit. Ze zijn zich meer bewust van de taboesfeer rond het thema, en leren dat seksualiteit iets van jezelf is wat bij voorkeur binnen een privé-sfeer gebeurt (de Graaf et al., 2004b).

Vooraleer jongeren de stap zetten tot coïtale geslachtsgemeenschap - gemiddeld voor het eerst op 15,5 jaar (Maes & Vereecken, in Sensoa, 2005) - doorlopen ze een aantal stadia waarin ze stapsgewijs ervaring opdoen met een aantal seksuele belevingen en relaties. Deze op elkaar aansluitende stadia worden benoemd als de seksuele carrière, en vangt gemiddeld aan op 12-jarige leeftijd (Frans, 1994; Ravesloot, 1997; Frans, 2000; Schaap, 2003; de Graaf, 2004a; Sensoa, 2005; Sensoa, 2006a). Stapsgewijs en leeftijdsgebonden komen vanaf dan gedurende drie tot vier jaar meer ervaringen uit het volwassen seksuele gedragsrepertorium aan bod: seksuele fantasieën, verliefdheid, vasthouden van elkaars hand en oppervlakkig zoenen, tongzoenen, aanraken van bedekte borsten, aanraken van blote borsten, betasten van elkaars geslachtsdelen, geslachtsdelen naakt aanraken en tenslotte geslachtsgemeenschap (Schaap, 2003; de Graaf, 2004a; de Graaf et al., 2004b; Sensoa, 2005; Sensoa, 2006a). Zowel Dumez et al. (1998), de Graaf et al. (2004b) als onderzoekers van Sensoa (2005) weerhouden dat jongens doorgaans vroeger aan deze carrière beginnen, maar dat meisjes sneller de verschillende stadia doorlopen. Van Hove, Carpentier en Knops (1995) wijten deze ervaringsdiscrepantie mogelijk aan overrapportage door jongens.

2.3.5 SOCIALE COMPONENT

Op het einde van de lagere schoolperiode ruilen jongeren het contact met voornamelijk tieners uit niet-gemengde seksegroepen stilaan in voor groepsgewijs contact met tieners van het andere geslacht (Dumez et al., 1998; Schaap, 2003). De beweegreden hiervoor is volgens Dumez et al. (1998), Schaap (2003) en de Graaf et al. (2004b) de toenemende interesse die tieners koesteren voor de andere sekse. Communicatie binnen deze gemengde groep - onder de vorm van samen nadenken over verliefdheid en relaties, of het uitwisselen van ervaringen, fantasieën en opvattingen - vormt een cruciaal onderdeel van de seksuele en relationele ontwikkeling (de Graaf, 2004a; Gordon & Gilgun, in de Wit, van der Veer, & Slot, 2004).

Vervolgens gaat dit groepsgewijs contact volgens Schaap (2003) over in een meer persoonlijke en relationele omgang, waarbij de emotionele betrokkenheid tussen tieners centraal staat. Deze persoonlijke betrokkenheid heeft volgens de Graaf (2004a) als gewin dat jongeren hun repertoire aan relatievaardigheden uitbreiden. Zo steken jongeren volgens deze onderzoeker proefondervindelijk op wat ze al dan niet bevredigend vinden in een relatie en hoe ze hun wensen in seksueel contact kunnen realiseren, met als gevolg dat relaties steeds langer gaan duren (de Graaf & Rademakers, 2003).

2.4 RELATIONELE EN SEKSUELE VORMING

2.4.1 DEFINITIE

Volgens de definitie van Weyman (2004) staat relationele en seksuele vorming (RSV) synoniem voor het leren over seks, seksualiteit, emoties, relaties, seksuele gezondheid en jezelf. Lenderyou (1998) beschouwt dit als een leerproces waar elk kind of jongere recht op heeft. Verscheidene onderzoekers (Dumez et al., 1998; Willems, Carpentier, Daemen, & Dumez, 1999a; Frans, 2000; Van der Doef, 2004b; Weyman, 2004) vullen aan dat RSV vanaf de geboorte thuis van start gaat en continu doorloopt tot in de middelbare schoolperiode, en dit zowel thuis als op andere plaatsen waar je verzorgd wordt of waar je jezelf veilig voelt (Weyman, 2004). Cruciaal hierbij is om met de overgang naar de verschillende levensstadia rekening te houden met de parallel wijzigende betekenis van seksualiteit (Rademakers, in Willems, 1999b; Frans, 2000).

2.4.2 DOELSTELLINGEN

Frans (2000) schuift drie belangrijke peilers voorop in het aanbieden van RSV.

1. 'Kinderen en jongeren begeleiden in hun ontwikkeling tot een volwassen iemand die in staat is seksualiteit en intimiteit met anderen zinvol te integreren in zijn of haar leven' (Frans, 2000, p. 4).

Concreet houdt dit in dat men steun verleent bij het ontwikkelen van de genderidentiteit en -rol, seksuele oriëntatie, lichamelijke, seksualiteit en intimiteit (Frans, 2000).

2. 'De ontwikkeling van een seksuele en relationele moraal, waar geluk gerealiseerd wordt in harmonie met anderen' (Frans, 2000, p. 23).

Dit komt neer op het leren nastreven van eigen seksueel en relationeel geluk, in evenwicht gebracht met het opnemen van verantwoordelijkheid voor anderen en de maatschappij. Tegelijk leert men jongeren binnen deze peiler *'bewust maken van eigen en andermans waarden, normen en mogelijkheden'* (Frans, 1994, p. 7), wat inhoudt dat men zich tolerant en respectvol leert opstellen ten opzichte van individuele- en genderverschillen (Frans, 2000; Wylie, 2002). Men leert binnen dit doelgebied tot slot dialogeren en gefundeerde beslissingen nemen op gebied van seksualiteit (Frans, 2000).

3. Preventie van risico's zoals ongewenste zwangerschap, HIV, seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA), seksueel misbruik en ongewenste seks, en het leren opnemen van de verantwoordelijkheid voor zowel zichzelf als anderen (Frans, 2000).

Volgens de omschrijving van Frans (2000) betekent dit dat jongeren de nodige seksuele en relationele scripts in risicosituaties leren inzetten. Aangezien men jongeren ook wenst bij te brengen dat een seksuele relatie een interactief gebeuren is tussen al dan niet egalitaire partners, is het leren bespreken van lustaspecten en het verwerven van interactievaardigheden cruciaal. Tot slot streeft men ernaar om jongeren de nodige seksuele competentie bij te brengen (Frans, 2000).

Wylie (2002) en Weyman (2004) zijn het erover eens dat deze RSV jongeren kan voorzien van vaardigheden die de persoonlijke ontwikkeling bevorderen. Concreet houdt dit volgens Lenderyou (1998) ondermeer in dat jongeren gezonde en bevredigende relaties kunnen aanknopen.

2.4.3 ACTOREN BINNEN RSV

Van Hove et al. (1995) weerhouden twee actorengroepen binnen RSV. Persoonlijke actoren zijn informatiebronnen waarbij gegevensuitwisseling plaats vindt tussen mensen die in elkaars nabijheid zijn, zoals ouders, leerkrachten, leeftijdsgenoten en vrijetijdswerkers. Deze communicatie heeft als voordeel dat men via de vertrouwensrelatie en betrokkenheid tussen boodschapper en ontvanger meer impact heeft op de toehoorder, en men tevens complexe of nieuwe informatie kan aanpassen aan de individuele behoeften van de toehoorder (Romer & Hornik, in Van Hove et al., 1995). Deze aanbiedingsvorm heeft evenwel als potentieel nadeel dat de boodschapper zijn eigen overtuigingen en mening verkondigt. Tot de onpersoonlijke kanalen rekenen we informatiebronnen waarbij de boodschapper zijn publiek niet kent, zoals radio, televisie, magazines, campagnes en voorlichtingsbrochures. Deze communicatie heeft als voordeel dat men veel toehoorders kan bereiken (Van Hove et al., 1995).

2.4.3.1 OUDERS

Volgens Moord en Davidson (in Ojanlatva, Helenius, Rautava, Ahvenainen, & Koskenvuo, 2003) fungeren ouders als de eerste informatiebron over seksualiteit. Recente onderzoeksgegevens van Klai (2004) waaruit blijkt dat ouders pas de zesde geraadpleegde informatiebron vormen, weerleggen deze opinie.

Bij deze intergenerationele communicatie worden voornamelijk traditionele technisch-biologische onderwerpen (zoals lichaamsveranderingen en voorbehoedsmiddelen) aangesneden (Klai, 2004). Ook relationele themata (zoals relaties en verliefdheid) komen uitgebreid aan bod (Van Hove et al., 1995; Geeraert, in Willems, 1999b; Klai, 2004). Omdat ouders vooral een parentificerende en behoedzaam ontmoedigende houding aannemen met als opzet het praktisch informeren en waarschuwen van jongeren voor de risico's van seksualiteit (zoals AIDS en ongeplande zwangerschap) (De Boer, in de Wit et al., 2004; de Graaf et al., 2004b), komen thema's als geslachtsgemeenschap, homoseksualiteit en masturbatie geringer aan bod (Klai, 2004). Klai (2004) wijst ten slotte op de geslachtsverschillen binnen intergenerationele communicatie. Ten eerste communiceren moeders met hun kinderen meer over relaties en seksualiteit. Ten tweede is er een differentiatie in onderwerpen; lichamelijke veranderingen en masturbatie worden meer besproken met respectievelijk dochters en zonen.

Dat ouders geen evidente informatiebron vormen, bevestigt de vaststelling dat jongeren hun ouders ervaren als problematische of ineffectieve boodschappers omtrent relaties en seksualiteit (Klai, 2004; Hampton, Jeffery, McWatters, & Smith, 2005). Dit is mogelijk te wijten aan een stroeve communicatie over het thema (Klai, 2004; Hampton et al., 2005), die denkbaar in de hand wordt gewerkt door schaamte bij zowel ouders als kinderen om het thema open te bespreken (Fort, 2003; Klai, 2004; Hampton et al., 2005).

2.4.3.2 ONDERWIJS

In het vijfde en zesde leerjaar behoort seksuele voorlichting tot de verplichte eindtermen. In het middelbaar onderwijs komt RSV aan bod in de vakoverschrijdende eindtermen "relaties en seksualiteit" en "sociale vaardigheden" (Vermeire, in Bormans, 2005). De behandelde seksueel getinte onderwerpen in het onderwijs zijn hoofdzakelijk van technisch-biologische aard: anticonceptiemiddelen, de voortplanting, geslachtsgemeenschap en sekseverschillen tussen

jongens en meisjes (de Graaf et al., 2004b). Thema's zoals homoseksualiteit, verschillende relatievormen, masturbatie en andere vormen van seksueel gedrag (de Graaf et al., 2004b), of praktische zaken als (de preventie van) SOA en HIV en waar je voorbehoedsmiddelen kan verkrijgen (Westheimer & Lopater, 2002), blijven onbesproken.

Wat de theoretische kant van relaties en seksualiteit betreft, ervaren jongeren hun leerkrachten dus als behoorlijke adviseurs (Dumez et al., 1998), maar aan de informatiebehoefte omtrent de relationele en seksuele belevingsaspecten komen ze doorgaans niet tegemoet (Vermeire, in Bormans, 2005). Mogelijk beperken leerkrachten zich tot de wetenschappelijke benadering omdat ze het een zware opgave vinden om een open en voor beide partijen comfortabel klasklimaat te scheppen (Vermeire, in Bormans, 2005). Zonder dit veilige klimaat vinden leerkrachten het beschamend om de aangehaalde onbesproken onderwerpen te behandelen (Steele, 1999). Toch is volgens Dumez et al. (1998) een integrale onderwijsbenadering waarbij leerkrachten naast theoretische kennisoverdracht ook oog hebben voor de integrale psychoseksuele ontwikkeling onontbeerlijk. Concreet denken deze onderzoekers hierbij aan het bevorderen van de cognitieve vaardigheden van jongeren aangaande relaties en seksualiteit, en dit bij voorkeur door het bediscussiëren van relationele en seksuele themata in kleine klasgroepen. Hierdoor leren jongeren praten over deze thema's (Dumez et al., 1998; Vermeire, in Bormans, 2005), leren ze hun eigen mening formuleren en leren ze luisteren naar die van klasgenoten (Dumez et al., 1998). Evenzeer ontwikkelen jongeren hierdoor een eigen waarden- en normensysteem (Van der Wal, de Mooij, & de Wilde, 1996), waarmee ze zich assertief leren opstellen ten opzichte van de invloed van leeftijdsgenoten en media (Dumez et al., 1998).

2.4.3.3 LEEFTIJDGENOTEN

Volgens onderzoek van Klai (2004) fungeren vrienden en klasgenoten als respectievelijk de eerste en tweede informatiebron over relaties en seksualiteit. Dat jongeren vanaf ongeveer tien jaar automatisch meer hun leeftijdsgenoten benaderen als informatiebron over het thema (de Graaf et al., 2004b), verklaart mogelijk deels waarom zij ouders en het onderwijs voorbijsteken. Schaap (2003) beweert dat deze toevlucht bij de instap in het middelbaar onderwijs nog wordt versterkt door de toenemende spiegeling van tieners aan leeftijdsgenoten. Bijkomstig interpreteert Buysse (in Willems, 1999b) dat tieners meer hun leeftijdsgenoten raadplegen omdat de eerder traditionele theoretisch-biologisch gerichte RSV thuis en op school hun informatiebehoefte niet vervult. Van Zessen en Sandfort (in Willems, 1999b) en Moran en Corley (in Willems, 1999b) stellen inderdaad vast dat tieners vooral beroep doen op leeftijdsgenoten wanneer ze kampen met een informatiebehoefte over de praktische kant van relaties en seksualiteit, of wanneer ze iets willen weten over seksualiteitsvormen en -varianten. Ook verkering, verliefdheid en seksualiteit zijn onderling veelbesproken onderwerpen (Ravesloot, 1997).

Willems (1999b) maakt weliswaar de kanttekening dat via leeftijdsgenoten verworven informatie vaak niet betrouwbaar is en daarenboven niet tot een kennistoename leidt. Tieners beleven dit zelf ook zo; cijfergegevens van Klai (2004) indiceren dat jongeren hun leeftijdsgenoten wel beschouwen als adviseurs op vlak van seksualiteitsbeleving, maar zeker niet als deskundigen. Desalniettemin menen Van Leeuwen (1999) en Hampton et al. (2005) dat de peergroep een aanzienlijke hoedanigheid speelt in het bepalen van normatief relationeel en seksueel gedrag.

2.4.3.4 VRIJDETIJDSKADER: JEUGDWERK

Morgan, Robbins en Tripp (2004) promoten peer-education. Dit zijn RSV-programma's waarbij vorming van jongeren gebeurt door andere jongeren van dezelfde sociale standing, leeftijd, geslacht en gemeenschap, en dit door informatieoverdracht en communicatie over waarden en attitudes met betrekking tot relaties en seksualiteit. De Vlaamse jeugdbewegingen kunnen gecategoriseerd worden onder deze peer-educationprogramma's. De parafrase van De Maeyer et al. (2000, p. 6) luidt namelijk als volgt: *'de jeugdbeweging is een relatief intense vorm van samenleven tussen jongeren, waardoor jongeren op relationeel en seksueel vlak waarschijnlijk veel van elkaar of de leiding opsteken, niet alleen op vlak van kennis, maar ook wat vaardigheden en attitudes betreft'*. Dit wordt bekrachtigd door de studie van deze onderzoekers, die uitwijst dat tieners binnen jeugdbewegingen veel oppikken over relatievaardigheden zoals conflicten oplossen, relaties verbreken of elkaar versieren.

Bouverne-De Bie en Verschelden (1999) menen nochtans dat jongeren het jeugdwerk niet ervaren als een pedagogische faciliteit. Dit is voordelig, want Walker (2001) en Jeugd en Seksualiteit (2006b) beweren dat RSV binnen de jeugdbeweging juist werkzaam is omdat tieners het beschouwen als een vrijetijdsbesteding waaraan ze uit vrije wil deelnemen en waarin een informele sfeer van vertrouwen, vriendschap en gelijkheid tussen jongeren en begeleiders centraal staat. Jeugdbegeleiders daarentegen ervaren – ondanks deze gemoedelijke sfeer – hun RSV-taak als een zware missie, waardoor ze vaak de nood aan extra hulp en ondersteuning uiten (Van Brussel, 2004).

2.4.3.5 MEDIA

Schaap (2003), Weyman (2004), Van der Doef (2004b) en Vermeire (in Bormans, 2005) merken dat jongeren nog voor de puberteit via verscheidene onpersoonlijke informatiekanaalen zoals soapverhalen, films, reclame, muziek, internet of magazines in contact komen met geseksualiseerde beelden. Daar deze media bijgevolg een ruime bron van gegevens verlenen over het thema (Van Hove et al., 1995), zoeken jongeren vanuit hun informatiebehoefte dit kanaal vaker op (Van der Doef, 2004b). Bijgevolg oordeelt Bordo (in Steele, 1999) dat jongeren veel opsteken uit deze geseksualiseerde afbeeldingen. Maar gezien de eenzijdigheid en vertekende erotiserende kant ervan waarschuwt Van Brussel (2004) dat dit resulteert in een weinig representatieve beeldvorming, waardoor jongeren zich in het middelpunt van de puberteit op vlak van seksueel functioneren nog minder normaal gaan voelen.

2.4.4 KENMERKEN VAN EFFECTIEVE RSV

Aan de hand van het meest recente en grootschalige Amerikaanse onderzoek naar preventieprogramma's van tienerzwangerschappen identificeerde Kirby (2001) tien kenmerken van effectieve RSV.

1. Gebruik vormingstechnieken waarvan wetenschappelijk werd aangetoond dat ze effectief zijn in het beïnvloeden van gezondheidsgerelateerd gedrag, en waarbij tevens antecedenten die mogelijk leiden tot seksueel gedrag kunnen aangehaald worden.
2. Focus op vermindering van één of meerdere risicovolle seksuele gedragingen die kunnen leiden tot ongewenste zwangerschap of HIV.

3. Bied een boodschap aan waarbij gebruik van anticonceptiemiddelen of onthouding van seksuele activiteit gepromoot en continu bekrachtigd wordt.
4. Verschaf nauwkeurige basisinformatie over bepaalde risicovolle seksuele gedragingen, hoe je geslachtsgemeenschap kan vermijden, of over preventiemethoden tegen zwangerschap, SOA of HIV.
5. Houd tijdens de aanbieding van RSV rekening met de aanzienlijke beïnvloedende rol die sociale druk speelt bij seksueel gedrag.
6. Om in te spelen op deze sociale druk omvatten vormingsprogramma's best activiteiten waarbij jongeren hun vaardigheden om te communiceren, onderhandelen of weigeren oefenen.
7. Betrek jongeren actief bij het vormingsmoment, zodat ze informatie op die manier personaliseren.
8. Gebruik vormingsmethodieken, materialen en bepaalde gedragsdoelen die afgestemd zijn op de leeftijd, cultuur en seksuele ervaring van jongeren.
9. Voorzie een voldoende lange vormingsduur (meer dan een paar uur).
10. Voorzie vormgevers die geloven in het programma.

Hoewel de effectiviteit van abstinentieprogramma's nog nooit werd bewezen (NARAL Pro-Choice America, 2007), toch blijkt onthouding van seksuele activiteit aangemoedigd te worden. Dit waarschijnlijk als gevolg van het courante Bush-beleid dat alsmear meer financiële middelen toekent aan programma's waar de klemtoon ligt op preventietechnieken als abstinentie, maar zich verzet tegen organisaties die thema's als anticonceptiegebruik ter preventie van zwangerschap, HIV en SOA op een meer open en kritische wijze willen onderzoeken en aanmoedigen (NARAL Pro-Choice America, 2007; Rol en Samenleving, 2007).

De International Planned Parenthood Federation (IPPF, 2006) stelde een meer objectief model van RSV op, bestaande uit zeven essentiële componenten.

1. Besteed voldoende aandacht aan geslachtsrollen en de ermee samenhangende eigenschappen.
2. Voorzie basisinformatie over seks, anticonceptie, SOA en AIDS, zwangerschap en seksuele problemen.
3. Verschaf kennis over de internationale mensenrechten en nationale politiek, wetten en structuren met betrekking tot seksualiteit.
4. Geef jongeren mee dat seksualiteit meer inhoudt dan enkel geslachtsgemeenschap, namelijk iets aangenaams waartoe je niet gedwongen mag of kan worden.
5. Verken de verschillende typen geweld tegen mannen en vrouwen, de rechten en wetten.
6. Leer jongeren de diversiteit in het leven herkennen en begrijpen, ondermeer op vlak van geloof, cultuur, etniciteit, socio-economische status, HIV-status en seksuele oriëntatie.
7. Laat de verschillende relaties (familie, vrienden, seksueel, romantisch), emoties, intimiteit (emotioneel en fysiek), rechten, verantwoordelijkheden en machtdynamieken aan bod komen.

McKay, Fisher, Maticka-Tyndale en Barrett (2001) ontwikkelden het informatie-motivatie-gedragsvaardigheden model. Om seksueel gezondheidsgerelateerd gedrag aan te moedigen, adviseren deze onderzoekers vormingsprogramma's die werken op volgende drie pijlers:

1. Voorzie jongeren van informatie die relevant is voor het stellen van seksueel gezondheidsgedrag.

2. Richt de aandacht van jongeren op motivationale factoren die bijdragen aan gedragsveranderingen.
3. Instrueer specifieke gedragsvaardigheden die vereist zijn om seksueel gezond gedrag te stellen

2.4.5 KENMERKEN VAN EFFECTIEVE RSV IN HET JEUGDWERK

Seymus (1997), Anthoni, Rogge en Van Damme (2003), Van der Doef (2004b) en Fort en Van Schoor (2005) theoretiseren dat RSV in het jeugdwerk een veilig klimaat vergt voor begeleider én deelnemer.

Fysiekmatig draagt een comfortabele plek hieraan bij (CGSO Trefpunt, 1999; Anthoni et al., 2003). Om een psychisch veilig klimaat te creëren, herhalen Fort en Van Schoor (2005) Kirby's (2001) stelling om RSV-activiteiten zoveel mogelijk af te stemmen op de seksuele rijpheid van de groep, en rekening te houden met hun doorsnee verwachtingen, noden en kwetsbaarheden. Dit kunnen intermediairs mede realiseren door jongeren te betrekken in de organisatie van RSV-activiteiten. In navolging van Kirby (2001) menen Seymus (1997) en Anthoni et al. (2003) tevens dat begeleiders in een groepsgebeuren als het jeugdwerk ongewenste sociale druk moeten controleren om te voorkomen dat tieners seksueel gedrag stellen dat ze eigenlijk niet wensen uit te voeren. Daarom werkt men ten eerste best in kleine groepen (Seymus, 1997). Ten tweede is het aangewezen het kritisch denken en het weloverwegen van keuzes aan te wakkeren (Seymus, 1997; Van Brussel, 2004), wat bevordert wordt door het door jongeren laten verwoorden van hun eigen mening met betrekking tot relaties en seksualiteit, naar de visies van andere groepsleden te luisteren en tot slot als begeleider jouw mening te formuleren (Seymus, 1997; Fort & Van Schoor, 2005).

Voor zichzelf kunnen begeleiders een veilige vormingsatmosfeer creëren door te geloven in de eigen kennis en kunde op relationeel en seksueel vlak en de daarmee gerelateerde vormingscapaciteiten (Fort & Van Schoor, 2005). Voor zichzelf uitklaren wat de eigen waarden en normen zijn (De Maeyer, Rogge, & Seymus, 2001; Fort & Van Schoor, 2005) - zonder daarom jongeren te willen overhalen van dit standpunt (Seymus, 1997; Van Schoor, 2005) - kan er eveneens toe bijdragen dat intermediairs meer ontspannen met het thema omgaan.

Een cruciale attitude die onderlinge veiligheid bevordert is wat Van Brussel (2004) en Fort en Van Schoor (2005) authenticiteit noemen. Seymus (1997) concretiseert dat intermediairs zich hierbij niet profileren als relationeel of seksueel expert, maar een toegankelijke, eerlijke en niet-afkeurende begeleidershouding aanmeten (Seymus, 1997; Schaap, 2003; Van der Doef, 2004b; Fort & Van Schoor, 2005). Dit impliceert dat jongeren steeds vragen mogen stellen of over eigen ervaringen kunnen vertellen (Seymus, 1997; Fort, 2003; Van der Doef, 2004b; Fort & Van Schoor, 2005), er ondertussen naar hen geluisterd wordt (van Brussel, 2004; Van der Doef, 2004b) en begeleiders nadien zo goed mogelijk op vragen ingaan (Fort, 2003; Van der Doef, 2004b). De Maeyer et al. (2001) en Van Brussel (2004) adviseren evenwel een gelimiteerde openheid, waarbij begeleiders niet hun integrale relationele en seksuele privé-ervaringen blootleggen. Deze partiële afschermdende houding resulteert in een ontzaghebbende houding van jongeren voor de grenzen van anderen, en een groeiende notie dat intimiteit nastrevenswaardig is (Van Brussel, 2004).

Als afsluiter wordt procesmatige veiligheid verkregen door activiteiten progressief op te bouwen (Seymus, 1997; CGSO Trefpunt, 1999; Anthoni et al., 2003; Fort & Van Schoor, 2005).

2.4.6 WERKVORMEN

Voor het jeugdwerk promoot Seymus (1997) een RSV-methodiek waarbij praten wordt gecombineerd of gevarieerd met beweging en actie. Anthoni (2002) ondersteunt de motivatie van Seymus (1997) dat jongeren via lichamelijk contact – dat via spel op een spontane wijze ontstaat – immers meer opsteken over het thema dan via uitsluitend dialoog. Dit axioma wordt bekrachtigd door onderzoek van Blume (2003), waaruit blijkt dat tieners via dans- en bewegingseducatie beter hun eigen lichaam en dat van anderen cognitief construeren en begrijpen. Bij voorkeur gaan begeleiders aan de slag met gemengde groepen, zodat bestaande vooroordelen ten opzichte van de geslachten worden lamgeslagen en de communicatie tussen de geslachten wordt bevorderd (Seymus, 1997).

HOOFDSTUK 3: ONDERZOEKSMETHODOLOGIE
--

3.1 PROBLEEMSTELLING

Sensoa ambieert een gedifferentieerde RSV, waarbij zoveel mogelijk sectoren betrokken zijn die mee instaan voor de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren. De jeugdsector is daar een goed voorbeeld van. Toegespitst op deze sector, luiden onze onderzoeksvragen dan ook als volgt: welke plaats heeft RSV in het jeugdwerk, en hoe beleven jeugdbegeleiders RSV binnen dit vrijetijdskader. De motivatie is tweeledig. Er zijn slechts weinig cijfers voorhanden over RSV in de jeugdsector, zeker voor de leeftijdsgroep van 10- tot 14-jarigen. En omdat intermediairs binnen de jeugdsector een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan RSV, dringt het zich op te peilen naar hun vragen en behoeften bij het organiseren van RSV.

3.2 ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

3.2.1 INLEIDING: SOORT ONDERZOEK

Onze onderzoeksvraag omvat een kwantitatief en kwalitatief luik. Het inventariseren van de RSV voor 10- tot 14-jarige tieners binnen de jeugdbewegingen gebeurde aan de hand van een kwantitatieve bevraging, meerbepaald een gestructureerde zelfrapportagevragenlijst. Voor het behoefteonderzoek werd geopteerd voor een kwalitatieve onderzoeksmethode. Aangezien de interesse uitging naar de beleving en behoeften van intermediairs bij het omgaan met relationele en seksuele kwesties, waren focusgesprekken de meest aangewezen methodologie.

3.2.2 ONDERZOEKSINSTRUMENT

Voor het inventarisatieonderzoek werd gebruik gemaakt van een zelf geconstrueerde gestructureerde vragenlijst (zie bijlage 1). In september 2006 werd een eerste versie van de vragenlijst voorgelegd aan 27 begeleiders die de voorbije vijf jaar één of meerdere jaren leiding hadden gegeven aan 10- tot 14-jarige tieners. Na deze pretest en de daaruit volgende herzieningen verkreeg de vragenlijst haar uiteindelijke vorm. De bevraging omvat vier hoofdt topics met in totaal 27 hoofdvragen waarvan een aantal uit verschillende subitems bestaan. Het betreft voornamelijk items met gesloten antwoordcategorieën. Slechts bij een beperkt aantal vragen konden de deelnemers zelf ook een antwoord toevoegen. De vragenlijst rondt af met een oproep tot deelname aan de focusgroepen.

Tabel 1: Schematische weergave kwantitatief onderzoeksinstrument

Topic	Uitbreiding	Vraag	Antwoordschaal
Persoonlijke gegevens	Leeftijd	1	Open vraag
	Geslacht	2	Meerkeuze
	Naam jeugdbeweging	3	Meerkeuze
	Jaren leiding	4	Open vraag
	Jaren leiding aan 10- tot 14-jarigen	5	Open vraag
	Doelgroep plaatselijke jeugdbeweging	6	Meerkeuze
	workshop/vormingscursus/sessie over RSV-activiteiten gevolgd	7	Meerkeuze
Relaties & Seksualiteit	Seksueel getinte situaties	8	3 punt Likertschaal
	RSV-activiteiten	9	3 punt Likertschaal
	Redenen voor het wel en niet organiseren van RSV-activiteiten	10, 11	4 punt Likertschaal
	Doelstellingen RSV-activiteiten	12	4 punt Likertschaal
	Voorkeursgroep RSV-activiteiten	13	Meerkeuze
	Timing RSV-activiteiten	14	Meerkeuze
	Proces RSV-activiteiten	15	4 punt Likertschaal
	Ontwikkeling RSV-activiteiten	16, 18, 19	4 punt Likertschaal
	Ondersteuningsbronnen	17	Meerkeuze
	Educatieve spelen	20	Meerkeuze
	Evaluatie RSV-activiteiten	21	4 punt Likertschaal
Relaties, seksualiteit & de sociale omgeving	Omgang met actoren	22	4 punt likertschaal
Relaties, seksualiteit & Kennis	Eigen kennis	23	4 punt Likertschaal
	Communicatie	24	meerkeuze
	Omgang met moeilijke vragen	25	4 punt Likertschaal
	Omgang met intieme vragen	26	4 punt Likertschaal
	Visie op RSV-activiteiten	27	4 punt Likertschaal

Om de homogeniteit tussen de verschillende focusgroepen te bewaken, werd een topiclijst opgesteld. Elk topic werd uitgediept met een reeks vragen (zie bijlage 2) die gecreëerd werden op basis van de resultaten van de vragenlijst, met als opzet om deze verder uit te diepen en te analyseren. De topics zijn:

- betekenis van de jeugdbeweging
- relationeel en seksueel getinte situaties in de jeugdbeweging
- RSV-activiteiten in de jeugdbeweging
- omgang met relationeel en seksueel gedrag en speelimpulsen
- mogelijkheden en beperkingen van de jeugdbeweging
- behoeften aan vormingsondersteuning

3.2.3 ONDERZOEKSPROCEDURE

Voor zowel het kwalitatief als kwantitatief onderzoeksluik bakende de deelnemersgroep zich af op twee vlakken. Ten eerste werden enkel begeleiders uit de jeugdbewegingen Chirojeugd Vlaanderen, Scouts & Gidsen Vlaanderen, KAJ, KLJ, FOS en KSJ-KSA-VKSJ geraadpleegd, die - ten tweede - de voorbije vijf jaar één of meerdere jaren leiding hadden gegeven aan tieners van 10 tot 14 jaar.

Voor het kwantitatieve onderzoek was het opzet om zoveel mogelijk intermediairs wegzaam te maken naar de vragenlijst die in de periode van 26 oktober 2006 tot en met 31 januari 2007 online stond op de website van Sensoa: www.sensoa.be/forms/rsv_jeugdsector/rsv_jeugdsector.htm

Concreet werden hiervoor vier verschillende kanalen ingeschakeld. Ten eerste plaatsten de nationale secretariaten van Chirojeugd Vlaanderen, Scouts & Gidsen Vlaanderen en KAJ op de hoofdpagina van hun website een aankondiging van de vragenlijst met bijhorende doorklik. Ten tweede werd deze zelfde aankondiging met een vermelding van het webadres van de vragenlijst gepubliceerd in een nummer van het maandelijks leidingstijdschrift van Chirojeugd Vlaanderen ("Dubbelpunt" november 2006), Scouts & Gidsen Vlaanderen ("Over & Weer" december 2006) en van de elektronische FOS-leidingsnieuwsbrief ("FOS-pak" december 2006). Ten derde werd door de onderzoeker op zoveel mogelijk ledenfora van de websites van lokale jeugdbewegingsgroepen een oproep tot deelname geplaatst, alsook zoveel mogelijk leid(st)ers via de op lokale websites beschikbare emailadressen aangeschreven. Tot slot werd een oproep tot deelname opgenomen in de elektronische VUB-nieuwsbrief van 4 december 2006.

Alle ingevulde vragenlijsten kwamen automatisch terecht in de VUB-emailbox van de onderzoeker. Om deze te verwerken, werd in SPSS 12.0 een databestand met bijhorend codeboek gecreëerd. De antwoorden van de vragenlijsten werden vervolgens handmatig naar dit bestand overgebracht voor statistische analyse.

De oproep in de vragenlijst naar vrijwillige deelnemers aan de focusgroepen bleef onbeantwoord. Om alsnog deelnemers te rekruteren, werden de vormingsverantwoordelijke van de twee grootste Vlaamse jeugdbewegingen – Chirojeugd Vlaanderen en Scouts en Gidsen Vlaanderen – gecontacteerd. Omdat het organisatorisch niet lukte om een focusgroep met Scouts en Gidsen samen te stellen, beperkten de focusgesprekken zich uiteindelijk tot drie groepen met uitsluitend Chirobegeleiders. Deze drie focusgroepen gingen telkens door op een scholingsbivak van een lokaal verbond van de Chiro, op 18 februari 2007 (Chirohuis Heidepark-Waasmunster, Verbond Reinaert), 22 februari 2007 (Chirohuis Heibrand-Westmalle, Verbond Mechelen) en 5 april 2007 (Chirohuis Karmel-Brugge, Verbond West-Vlaanderen).

Voor elk gesprek speelde de onderzoeker met de deelnemers een kort introductiespel. Daarna werd de bedoeling van het thesisonderzoek algemeen en de focusgroepen in het bijzonder kort toegelicht. Daarbij werd de anonimiteit en vertrouwelijkheid van gegevens verzekerd.

De focusgroepen werden geleid door de onderzoeker-moderator en waargenomen door een observator die letterlijk notities maakte van de gesprekken. Alle gesprekken – die gemiddeld 60 minuten duurden – werden opgenomen op een digitale dictafoon. Daarna werden de opnames en notities uitgetypt.

Als bedanking voor hun medewerking kregen alle deelnemers een condoom en een 'boekje vol goesting', aangeboden door Sensoa. Na afloop van twee focusgesprekken (op 18 en 22 februari) bood de vzw Jeugd & Seksualiteit een vormingssessie aan waarbij met de deelnemers het nieuwe educatieve spel 'Groeijsput' werd gespeeld.

3.2.4 VERWERKING VAN DE GEGEVENS

Alle statistische bewerkingen op het kwantitatieve gedeelte werden uitgevoerd in SPSS 12.0. In eerste instantie werd gebruik gemaakt van de beschrijvende statistiek. Concreet werden voor verschillende geïnventariseerde variabelen frequentie- en percentagetabellen berekend. Vervolgens werd overgegaan tot vergelijkende analyses. Op basis van het meetniveau van de variabelen werden de adequate statistische toetsen geselecteerd.

Tabel 2: Gehanteerde statistische toetsen

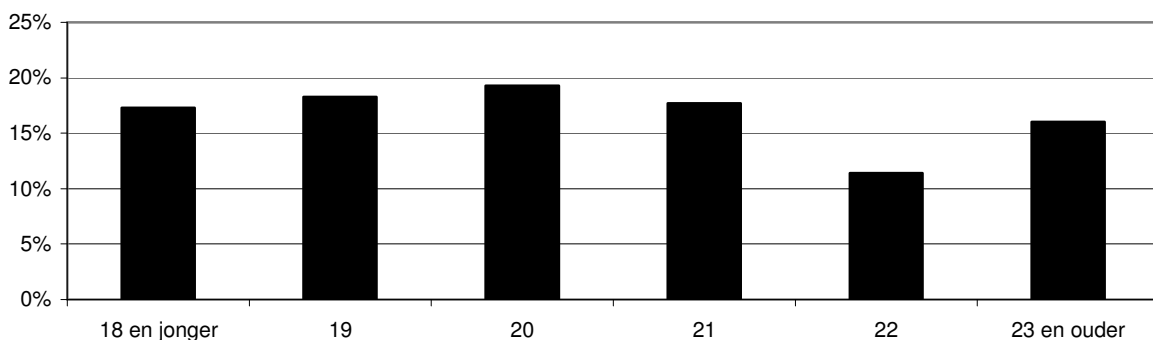
Niveau van de variabele	Verschillen in gemiddelden: Onafhankelijke steekproeven	Associatiematen
Nominaal	Chi ² -toets (χ^2)	/
Ordinaal	Mann-Whitney Toets (U) Kruskal-Wallis Toets (H)	Spearman rank correlation coëfficiënt (r_s)
Ratio	/	Pearson correlation coëfficiënt (r)

Voor de statistische analyses gebruikten we steeds de significantie-maat $p < .05$. Bij de paarsgewijze Mann-Whitney vergelijking volgend op de Kruskal-Wallis analyse, werd de gangbare $\alpha = .05$ verstrengd door deze te delen door het aantal combinaties van paren uit de verschillende steekproeven. Dit ter voorkoming van het weerhouden van onterechte verschillen.

Voor de analyse van de focusgesprekken werd geopteerd voor een verticale analyse, waarbij een samenvattend profiel werd opgemaakt van de opvattingen en ervaringen van de deelnemers uit alle focusgroepen (Baarda, de Goede, & Teunissen, 2001). Uit de schriftelijke verslagen van de gesprekken werd daarvoor eerst alle niet-relevante informatie geschrapt. Eens de relevante tekst geselecteerd, werden de verslagen een aantal keer gelezen. Tenslotte werden de ervaringen van de deelnemers volgens onderscheiden thema's samengevat en geïllustreerd met citaten uit de gesprekken.

3.2.5 ONDERZOEKSPOPULATIE

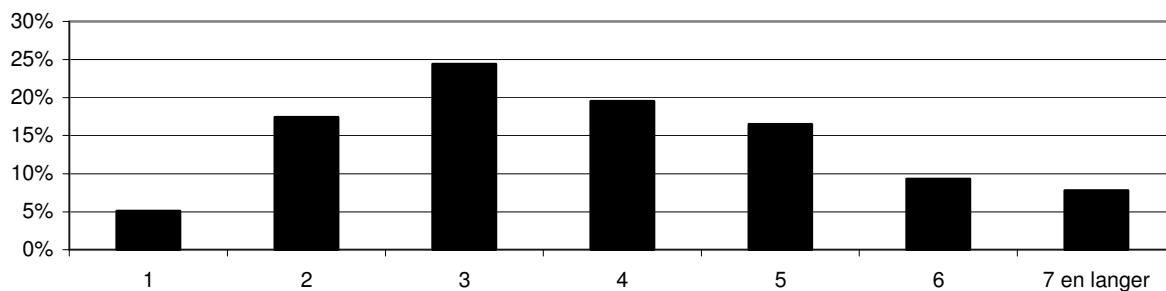
Met de vragenlijst bereikten we 1088 intermediairs, 574 vrouwen (52.8%) en 511 mannen (47%). Van drie deelnemers is het geslacht onbekend. De gemiddelde leeftijd van alle respondenten bedraagt 20.36 jaar ($SD=1,68$). Bij de mannelijke leiders is dit 20.61 jaar ($SD=1.696$), bij de vrouwelijke leiders 20.13 jaar ($SD=1.633$). Tot slot valt op dat elke leeftijdscategorie voor ongeveer (minder) dan een vijfde van de totale onderzoekspopulatie vertegenwoordigd is.

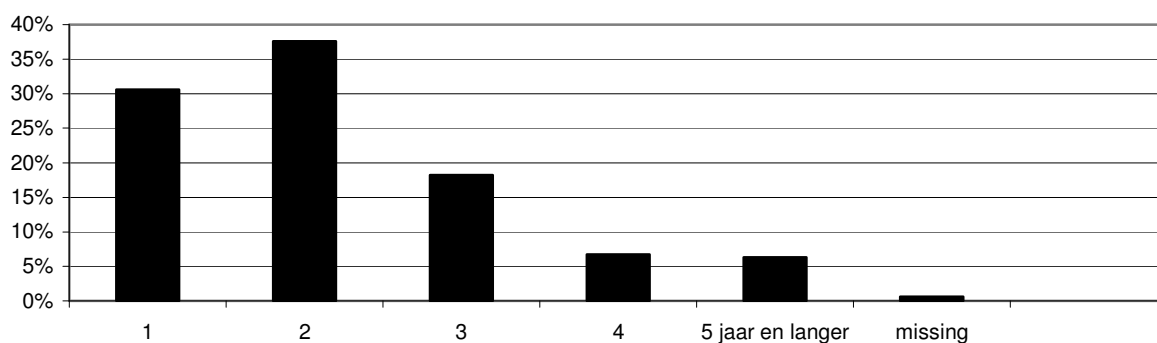
Figuur 1: Leeftijd deelnemers

47.7% ($n=519$) van de deelnemers geeft leiding bij Chirojeugd Vlaanderen. Met respectievelijk 24.9% en 20.8% geeft minder dan een vierde van de respondenten leiding bij Scouts & Gidsen Vlaanderen ($n=271$) en KSJ-KSA-VKSJ ($n=226$). Met respectief 3.9%, 1.8% en 0.7% vertegenwoordigt een kleine fractie deelnemers FOS ($n=42$), KAJ ($n=20$) en KLJ ($n=8$).

Twee derden van de deelnemers geeft leiding aan gemengde groepen (65.5%). De resterende respondenten leiden een meisjes- (20%) of jongensgroep (14.5%).

Figuur 2: Aantal jaren dat deelnemers leiding geven

Figuur 3: Aantal jaren dat deelnemers leiding geven aan 10- tot 14-jarigen

Tabel 3: Overzicht van het aantal deelnemers per focusgroep en geslacht en leeftijd van de deelnemers

Focusgroep	1	2	3	Totaal
Aantal deelnemers	12	13	9	34
Man	11	3	6	20
Vrouw	1	10	3	14
17 jaar	0	0	4	4
18 jaar	0	4	3	7
19 jaar	4	1	1	6
20 jaar	4	2	0	6
21 jaar	2	3	1	6
22 jaar	1	1	0	2
23 jaar	0	0	0	0
24 jaar	1	1	0	2

HOOFDSTUK 4:
ONDERZOEKSRESULTATEN

4.1 KWANTITATIEF ONDERZOEK

4.1.1 RSV BINNEN HET JEUGDWERK

4.1.1.1 RSV-ACTIVITEITEN

967 deelnemers (88.88%) geven aan dat ze activiteiten rond relaties en seksualiteit organiseren. Vooraleer deze te inventariseren, dient te worden opgemerkt dat bijna de helft van dit deelnemersaantal er zich eerder niet van bewust is dat deze activiteiten vallen onder de noemer RSV (44.3%).

Tabel 4: Inventarisatie RSV-activiteiten

RSV-activiteiten	Vaak	Soms	Nooit
Wildebrasspelen (vleeshoop, gordiaanse knoop)	69.8%	27.6%	2.0%
Vertrouwensspelen	37.7%	52.4%	9.0%
Tikkertje kus/verkrachttertje	38.5%	48.7%	12.3%
Verkleeden in andere geslacht	22.1%	63.5%	13.9%
Met elkaar van kleren wisselen	23.0%	63.3%	13.3%
Handtekeningen op elkaars lichaam zetten	28.0%	57.0%	14.6%
Fuif	24.3%	55.5%	19.9%
Waarheid-durven-doen	17.0%	52.8%	29.7%
Massagesalon	18.4%	50.0%	31.3%
Elkaars lichaam (be)schilderen	9.9%	56.9%	32.9%
Zweethut bouwen	0.0%	39.8%	48.2%
Bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit	3.4%	31.1%	61.5%
Seks-quiz	5.1%	30.3%	63.8%
Spelen met condooms	1.9%	31.1%	66.5%
Cupido-avond	2.8%	24.4%	72.2%
Praatcafé over relaties en seksualiteit	2.6%	18.1%	78.8%
Ondergoed/lingerieparade	0.6%	14.1%	84.7%
Kijken naar seksueel getinte plaatjes/films/tijdschriften	0.8%	12.7%	85.8%
Strippoker	0.0%	6.7%	92.3%
Natte t-shirtshow	0.3%	6.0%	93.0%

Wildebrasspelen zijn de meest geliefde RSV-activiteiten. Activiteiten die minder populair zijn maar toch regelmatig geprogrammeerd worden, zijn vertrouwensspelen, tikkertje kus en verkrachttertje, verkleeden in het andere geslacht of met elkaar van kleren wisselen, handtekeningen op elkaars lichaam zetten, elkaars lichaam beschilderen of masseren, waarheid-durven-doen of een fuif. De activiteiten die het minst in trek zijn, zijn een natte t-shirtshow, strippoker, kijken naar geseksualiseerde plaatjes/films/tijdschriften, een ondergoed/lingerieparade, een praatcafé en cupido-avond.

We besluiten dat actie en lichaamscontact de voornaamste ingrediënten zijn van RSV-activiteiten bij 10- tot 14-jarige tieners. Ook integreren begeleiders de verkenning van het eigen en andermans lichaam, maar de grens van naaktheid proberen ze niet te overschrijden. Expliciet seksueel getint materiaal en informatie-uitwisseling omtrent relaties en seksualiteit komt weinig aan bod.

Met betrekking tot RSV-activiteiten kunnen we naargelang het geslacht van de leiding een differentiatie maken.

Tabel 5: Geslacht van de leiding en organisatie van RSV-activiteiten

RSV-activiteiten	<i>U</i>
Waarheid-durven-doen	126271.5***
Cupido-avond	123680***
Vertrouwensspelen	122145***
Handtekeningen op elkaars lichaam zetten	118905***
Elkaars lichaam beschilderen	115627***
Tikkertje kus/verkrachttertje	109685.5***
Massagesalon	90627***
Strippoker	137471**
Kijken naar plaatjes/films/tijdschriften	136136.5**
Met elkaar van kleren wisselen	132757**
Specifiek bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit	121053**
Zweethut bouwen	102455**
Fuif	133960*
Seksquiz	135426*

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Uit de tabel leiden we af dat vrouwelijke begeleiders beduidend vaker waarheid-durven-doen, een fuif, vertrouwensspelen, handtekeningen op elkaars lichaam zetten, elkaars lichaam beschilderen, tikkertje kus/verkrachttertje, massagesalon, met elkaar van kleren wisselen, cupido-avond, een specifiek bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit en een seksquiz organiseren. Bij mannelijke intermediairs zijn het kijken naar plaatjes/films/tijdschriften, een strippoker of een zweethut bouwen meer favoriete RSV-activiteiten.

We weerhouden dat mannen de neiging hebben om seksualiteit meer op een expliciete manier in hun activiteiten te integreren. Vrouwelijke begeleiders creëren meer mogelijkheden tot lichaamscontact, exploratie van het eigen en andermans lichaam en informatie-uitwisseling of bespreking van het thema.

Ook tussen de verschillende doelgroepen (jongens-, meisjes- en gemengde groepen) wordt een verschil teruggevonden in de RSV-activiteiten.

Tabel 6: Samenstelling van de tienergroep en RSV-activiteiten

RSV-activiteiten	<i>H</i>
Massagesalon	216.747***
Tikkertje kus of verkrachttertje	131.436***
Elkaars lichaam beschilderen	57.551***
Handtekeningen op elkaars lichaam zetten	42.553***
Vertrouwensspelen	42.048***
Cupido-avond	39.447***
Fuif	36.622***
Met elkaar van kleren wisselen	28.540***
Waarheid, durven of doen	21.266***
Verkleeden in het andere geslacht	20.885***
Specifiek bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit	19.321***
Praatcafé over relaties en seksualiteit	18.405***
Kijken naar plaatjes, films, tijdschriften	17.040***
Zweethut bouwen	15.704***
Strippoker	12.496**

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

In uitsluitend gemengde groepen zijn fuifjes of verkleeden in het andere geslacht meer geliefde activiteiten. In zowel gemengde als meisjesgroepen komen – in vergelijking tot jongensgroepen – beduidend meer bewegingsspel met lichaamscontact (tikkertje kus, verkrachttertje), waarheid-durven-doen of activiteiten waarbij informatie-uitwisseling mogelijk is (een cupido-avond, een praatcafé, een specifiek bestaand relationeel of seksueel spel) aan bod. In groepen met enkel meisjes zijn activiteiten waarbij ze elkaars lichaam kunnen ontdekken (handtekeningen op elkaars lichaam zetten, met elkaar van kleren wisselen, elkaars lichaam beschilderen, massagesalon) en vertrouwensspelen populairder. Activiteiten waarin naaktheid centraal staat (een strippoker, een zweethut) alsook het bekijken van geseksualiseerde plaatjes/films/tijdschriften zijn in jongensgroepen meer favoriete activiteiten.

Hieruit kunnen we besluiten dat waar groepen gemengd zijn, begeleiders van de gelegenheid gebruik maken om lichaamscontact en informatie-uitwisseling te integreren. Waar enkel meisjes deel uitmaken van de groep wordt meer gefocust op lichamelijkeheid. In jongensgroepen zijn activiteiten globaal meer pertinent seksueel getint.

Sinds de start van hun leidingscarrière heeft minder dan een vijfde (15.8%) van de begeleiders uit onze onderzoekspopulatie een cursus, workshop of vormings sessie over de organisatie van RSV-activiteiten in de jeugdbeweging gevolgd. Diegenen die een vormingscursus gevolgd hebben, zijn zich meer bewust dat hun activiteiten te categoriseren zijn als RSV ($U=50766$; $p<.001$). Verdere cijfergegevens wijzen bovendien uit dat deze verder gevormde begeleiders bepaalde RSV-activiteiten meer organiseren.

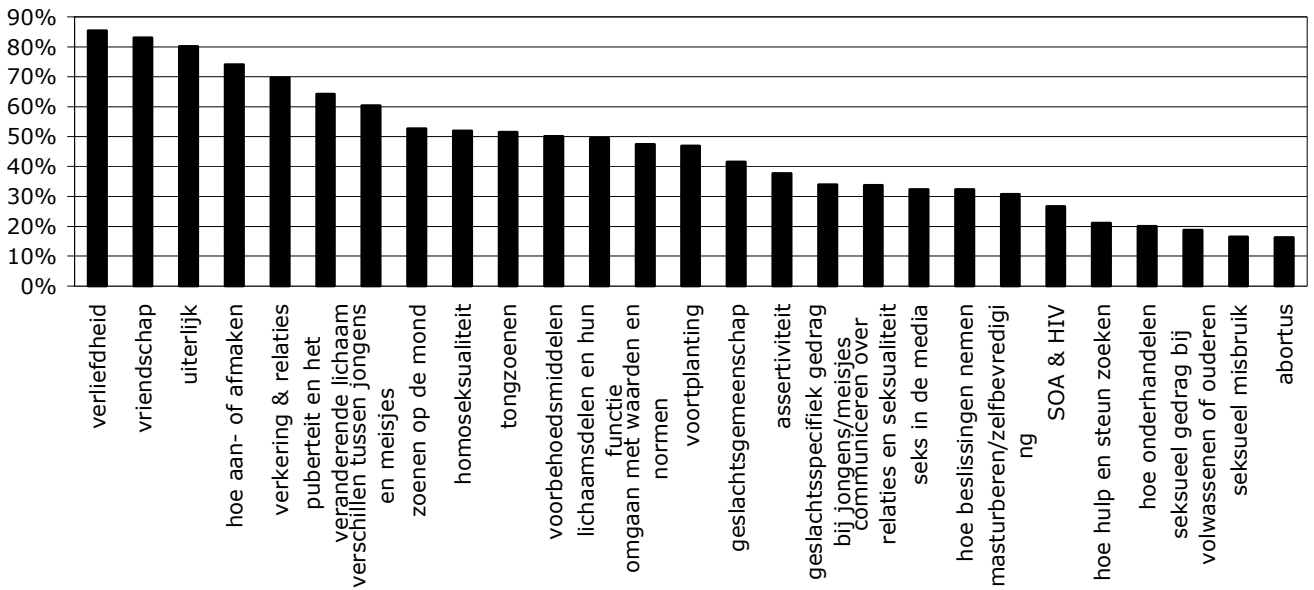
Tabel 7: RSV-vormingscursus en de organisatie van RSV-activiteiten

RSV-activiteit	<i>U</i>
Praatcafé over relaties en seksualiteit	67307***
Specifiek bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit	60191***
Fuif	69279**
Seks-quiz	68838**
Zweethut bouwen	51682**
Kijken naar plaatjes/films/tijdschriften	72792.5*
Spelen met condooms	71256*
Verkleeden in het andere geslacht	71173*
Vertrouwensspelen	69914.5*

*** $p<.001$, ** $p<.01$; * $p<.05$

Uit deze vergelijkende analyse besluiten we dat het volgen van een RSV-cursus een invloed nalaat op het activiteiten aanbod. Bijgeschoolde leiders nemen immers meer het initiatief om uitdrukkelijk seksueel getint materiaal (zoals condooms en geseksualiseerde boekjes) of informatie-uitwisseling rond relaties en seksualiteit (bijvoorbeeld een quiz) te integreren.

4.1.1.2 COMMUNICATIE

Figuur 4: Besproken relationele en seksuele thema's tussen begeleiders en tieners

Onder de populairst besproken relationele en seksuele thema's in de jeugdbeweging categoriseren we verliefdheid, vriendschap en het uiterlijk. Het aan- of afmaken, verkering en relaties, de puberteit en het veranderende lichaam zijn minder maar nog steeds veelbesproken onderwerpen. Abortus, seksueel misbruik, seksueel gedrag bij volwassenen en ouderen, hoe onderhandelen of hulp en steun zoeken, SOA en HIV zijn de minst favoriete gespreksonderwerpen. Besloten wordt dat in de communicatie voornamelijk de focus ligt op lichamelijke thema's, evenals relationele en emotionele onderwerpen.

Verdere analyse wijst uit dat afhankelijk van het geslacht van de leiding er betekenisvolle verschillen optreden met betrekking tot de besproken onderwerpen.

Tabel 8: Geslacht van de leiding en gespreksonderwerpen

Onderwerpen	χ^2	df
Masturbatie/zelfbevrediging	72.06***	1
Verliefdheid	50.124***	1
Verkering en relaties	49.204***	1
Hoe aan- of afmaken	37.969***	1
Verschillen tussen jongens en meisjes op vlak van gedrag/gevoelens/uiterlijk	32.424***	1
Uiterlijk	28.330***	1
Tongzoenen	27.847***	1
Vriendschap	22.521***	1
Zoenen op de mond	18.022***	1
Puberteit en het veranderende lichaam	8.891**	1
Omgaan met waarden en normen	5.060*	1
Abortus	4.895*	1
Hoe communiceren over relaties en seksualiteit	4.211*	1
Seks in de media	3.939*	1
Hoe onderhandelen	3.939*	1

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Vrouwelijke begeleiders staan meer in voor de bespreking van de puberteit en het veranderende lichaam, het uiterlijk, abortus, vriendschap, verliefdheid, verkering en relaties, hoe het aan- of afmaken, zoenen op de mond, tongzoenen, verschillen tussen jongens en meisjes op vlak van gedrag, gevoelens en uiterlijk, en communicatie over relaties en seksualiteit. Mannelijke intermediairs knopen met tieners meer gesprekken aan over masturbatie, seks in de media, hoe je kan onderhandelen, en omgaan met waarden en normen.

De vrouwelijke begeleiders uit onze onderzoekspopulatie vormen dus een belangrijker aanspreekpunt voor lichamelijke, relationele en emotionele belevingsonderwerpen. Voor de meer seksuele aspecten zoals masturbatie zoeken tieners hun toevlucht tot mannelijke leiding.

Ook de samenstelling van de tiengroep geeft voor een aantal gespreksonderwerpen een discrepantie in de mate van communicatie.

Tabel 9: Samenstelling van de tiengroep en gespreksonderwerpen

Onderwerpen	χ^2	df
Masturberen/zelfbevrediging	81.981***	2
Verkering en relaties	40.525***	2
Hoe aan- of afmaken	40.336***	2
Verliefdheid	35.314***	2
Verschillen tussen jongens en meisjes op vlak van gedrag, gevoelens en uiterlijk	33.499***	2
Uiterlijk	28.211***	2
Tongzoenen	24.459***	2
Zoenen op de mond	16.484***	2
Vriendschap	16.225***	2
Abortus	16.166***	2
Hoe communiceren over relaties en seksualiteit	10.460**	2
Lichaamsdelen en hun functie	6.245*	2
Geslachtsspecifiek gedrag van jongens of meisjes verwacht	6.112*	2
Assertiviteit	6.070*	2

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Het uiterlijk, hoe het aan- of afmaken, verliefdheid, zoenen op de mond, tongzoenen, verkering en relaties, abortus, assertiviteit, vriendschap, communicatie over relaties en seksualiteit, en verschillen tussen jongens en meisjes op vlak van gedrag, gevoelens en uiterlijk worden in significant dalende volgorde het meest besproken in meisjes-, gemengde- en als laatste jongensgroepen. Het omgekeerde geldt voor masturbatie/zelfbevrediging en geslachtsspecifiek gedrag verwacht van jongens en meisjes. Lichaamsdelen en hun functie zijn meer geliefde gespreksonderwerpen in groepen met uitsluitend jongens.

We kunnen besluiten dat waar meisjes deel uitmaken van de tiengroep, begeleiders meer communiceren over onderwerpen binnen de emotionele en relationele belevings sfeer. Waar jongens in de groep vertoeven, wordt meer gefocust op onderwerpen binnen de seksuele sfeer.

4.1.2 REDENEN VOOR HET ORGANISEREN VAN RSV-ACTIVITEITEN

Als voornaamste redenen voor het organiseren van RSV-activiteiten registeren we volgende motieven:

- inspelen op de interesse van 10- tot 14-jarigen voor relaties en seksualiteit (57.4%)
- het als begeleider leuk vinden om iets te doen rond het thema (56.7%)
- tegemoet komen aan de vraag van pubers naar relationeel of seksueel getinte activiteiten (54%)

Belangrijkste redenen die geen aanleiding vormen voor RSV-activiteiten:

- ouders vragen naar de organisatie van RSV-activiteiten (79.9%)
- er heeft zich een problematische situatie voorgedaan (65.7%)
- het nationale hoofd van de jeugdbeweging verzoekt om RSV-activiteiten te organiseren (60.4%)

Tabel 10: Samenstelling van de tiengroep en redenen voor het organiseren van RSV-activiteiten

Reden	H
Leeftijdsgroep vraagt zelf naar activiteiten omtrent relaties en seksualiteit	13.108**
De groep is geïnteresseerd in het thema	11.285**
Ik vind het zelf leuk om iets te doen rond relaties en seksualiteit	8.058*

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Afhankelijk van de samenstelling van de tiengroep houden intermediairs er andere motiveredenen op na. Begeleiders van meisjes- en gemengde groepen observeren beduidend meer dat tieners geïnteresseerd zijn in relaties en seksualiteit, en geven ook aan dat hun leden meer vragen naar RSV-activiteiten. Begeleiders van meisjesgroepen beleven zelf ook meer plezier aan het werken rond relaties en seksualiteit. Besloten wordt dat voornamelijk intermediairs van meisjesgroepen zich gedrevenner voelen om RSV te organiseren.

4.1.3 REDENEN VOOR HET NIET ORGANISEREN VAN RSV-ACTIVITEITEN

Intermediairs rapporteren volgende argumenten voor het niet organiseren van RSV-activiteiten:

- 10- tot 14-jarige tieners zijn op andere plaatsen (thuis, op school, in de media, onder leeftijdsgenoten) al genoeg met relaties en seksualiteit bezig (50.9%)
- RSV-activiteiten behoren niet tot de taak van een jeugdbewegingsleid(st)er (44.7%)
- ouders willen niet dat er RSV-activiteiten worden georganiseerd (36.9)

Voornaamste redenen die geen rol spelen in het niet organiseren van RSV-activiteiten:

- zich als begeleider niet comfortabel voelen bij RSV-activiteiten (48.2%)
- tieners tonen te weinig enthousiasme voor RSV-activiteiten (46.4%)
- als begeleider onvoldoende bekwaam om RSV-activiteiten te regelen (43.9%)
- gebrek aan zin bij de leiding om RSV-activiteiten te organiseren (38.1%)

Verdere analyse wijst uit dat mannelijke begeleiders opvallend minder zin hebben om RSV-activiteiten op poten te zetten ($U=1010$; $p < .05$). Voor de andere redenen was tussen mannen en vrouwen geen significant verschil terug te vinden.

4.1.4 DOELSTELLINGEN VAN RSV-ACTIVITEITEN

Tabel 11: Doelstellingen bij het organiseren van RSV-activiteiten

Doelstelling	Helemaal niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder akkoord	Helemaal akkoord
Leren omgaan met puberteit	3.6%	7.4%	48.0%	29.0%
Leren omgaan met eigen lichaam	5.2%	11.5%	48.3%	23.3%
Leren omgaan met eigen seksualiteit	5.3%	14.5%	46.5%	21.0%
Verantwoordelijkheid voor eigen relaties en seksualiteit, zichzelf en ander leren opnemen	6.4%	14.9%	50.6%	15.3%
Intimiteit en relatievaardigheid ontwikkelen	6.5%	23.4%	50.5%	7.9%
Eigen grens bij lichamelijk contact leren kennen en aangeven	6.8%	23.8%	41.8%	14.8%
Grens van de ander bij lichamelijk contact leren kennen en herkennen	7.4%	25.9%	40.2%	14.0%
Leren wat het is om aan te raken en aangeraakt te worden	13.1%	32.4%	34.6%	7.4%
Leren omgaan met verschillen binnen seksualiteit en relaties (zoals homo-, bi- en transseksualiteit)	10.4%	29.1%	35.8%	12.6%
Leren genieten van seksualiteit	15.3%	35.8%	29.0%	7.3%
Ongewenste seks en seksueel misbruik voorkomen	23.3%	30.0%	25.6%	9.4%
HIV en SOA voorkomen	25.5%	31.4%	21.6%	9.6%
Ongeplande zwangerschap voorkomen	30.9%	32.8%	17.7%	7.0%

Begeleiding bij de puberteit en de omgang met lichamelijkheid en seksualiteit zijn de doelen waar het gros van de onderzoekspopulatie zich bij aansluit. Ook het promoten van verantwoordelijkheidszin, de ontplooiing van intimiteits- en relatievaardigheden en het in lichamelijk contact leren kennen, aangeven en herkennen van de eigen grens en die van de ander vormen een belangrijk streven. De preventie van risico's op seksueel gebied, namelijk de voorzorg van ongeplande zwangerschappen, HIV en SOA, ongewenste seks en seksueel misbruik vormen geen prioriteit.

Terwijl voor het merendeel van de doelstellingen geen betekenisvolle verschillen worden weerhouden, blijkt dat in vergelijking tot hun mannelijke tegenpolen vrouwelijke begeleiders tieners opvallend meer willen leren omgaan met verschillen binnen relaties en seksualiteit ($U=93426$; $p<.001$).

Tabel 12: Samenstelling van de tiengroep en doelstellingen van RSV-activiteiten

Doelstelling	H
Leren omgaan met verschillen binnen seksualiteit en relaties	23.710***
Grens van de ander bij lichamelijk contact leren kennen en herkennen	16.426***
Eigen grens bij lichamelijk contact leren kennen en aangeven	14.710**
Leren omgaan met puberteit	12.220**
Intimiteit en relatievaardigheid ontwikkelen	10.675**
Verantwoordelijkheid voor eigen relaties en seksualiteit, zichzelf en ander leren opnemen	9.860**
Leren omgaan met eigen lichaam	9.015*

*** $p<.001$, ** $p<.01$; * $p<.05$

Begeleiders van gemengde- en meisjesgroepen ambiëren opvallend meer het ontwikkelen van intimiteit en relatievaardigheid, het leren omgaan met de puberteit en het eigen lichaam, het

aanscherpen van de relationele en seksuele verantwoordelijkheidszin, en het omgaan met verschillen op relationeel en seksueel gebied. In gemengde groepen wordt – in tegenstelling tot meisjesgroepen – ook opmerkelijk meer gestreefd naar het in lichamelijk contact leren kennen van zowel de eigen grens als die van iemand anders, en deze leren aangeven en herkennen. Bij de vergelijking van gemengde- ten opzichte van jongensgroepen en jongens- ten opzichte van meisjesgroepen komt dit streven gelijkmatig voor.

4.1.5 TIMING EN PROCES

Het kamp/bivak (93.3%) en de momenten waarop er binnen de tienergroep een sterke groepsband (85.7%) heerst, rekenen we tot de meest favoriete tijdstippen voor RSV. Minder frequent komen RSV-activiteiten aan bod tijdens een projectweekend- of dag (46.7%). Wanneer de sfeer binnen de groep niet optimaal is (42%), vrije en dode momenten (34.7%) of de wekelijkse bijeenkomsten (1.2%) lijken de minst geprefereerde timing voor RSV-activiteiten.

Bij het tot stand komen van RSV-activiteiten valt op dat iets minder dan twee derden van de intermediairs tieners nooit uitdaagt om zelf activiteiten rond relaties en seksualiteit te organiseren (65.8%). Meer dan de helft van de begeleiders betreft tieners wel eens in de keuze van de activiteiten (52.4%), maar nagenoeg twee derden engageert de tieners verder niet in de concrete voorbereiding ervan (63.5%).

Bij het naderen van de RSV-activiteit kondigt meer dan een derde van de begeleiders deze op voorhand soms aan (38.4%), en iets minder dan een vijfde van de onderzoekspopulatie doet dit zelfs meestal (16.5%).

Net voor de aanvang van de activiteit vertelt bijna de helft van de leiding soms aan de tieners wat er gaat gebeuren en waaraan ze zich kunnen verwachten (41.6%). Meer dan een derde doet dit dikwijls (36.4%). Daarnaast maakt meer dan een derde van de intermediairs met de tieners meestal afspraken over wat kan en wat niet (37.5%). Haast een kwart van de begeleiders doet dit systematisch altijd (24.2%). Tot slot spreekt meer dan een derde van de begeleiders met de tieners af en toe een stopsignaal af dat ze kunnen inschakelen zodra één van hen zich oncomfortabel voelt bij de activiteit (36.2%). Bijna een vijfde van de intermediairs doet dit frequent (18.3%).

De activiteit zelf vangt de ene helft begeleiders soms aan met een sfeerscheppend verhaal (52.1%), de andere helft met iets spannend (50.4%). Daarnaast begint nagenoeg de helft van de begeleiders de RSV-activiteit meestal met een opwarmingsspel (40.8%).

Tijdens de activiteit bouwt meer dan een derde van de leiding dikwijls ruimte in opdat tieners hun eigen mening over relaties en seksualiteit kunnen verwoorden (39.3%), maar ze ook naar elkaars verhalen over dit thema luisteren (35.7%). Analoog probeert meer dan een derde van de begeleiding tieners meestal te confronteren met verschillende opinies omtrent het onderwerp (34.6%). Wat henzelf als leiding betreft, geeft de helft van de informanten uit onze onderzoekspopulatie aan zich tijdens een gesprek van tieners over relaties en seksualiteit soms op de vlakte te houden en de eigen mening voor zich te houden (51.1%).

Bij de afsluiting van de RSV-activiteit voorziet praktisch de helft van de leiding wel eens een afrondmoment waarbij alle tieners de kans krijgen om iets te vertellen (45.6%).

Tabel 13: Geslacht leiding en proces RSV-activiteiten

Proces	<i>U</i>
Mee laten beslissen	96273**
Op de hoogte brengen wat er gaat gebeuren en wat verwachten	101909**
Naar elkaars verhaal luisteren	97937.5**
Eigen mening verwoorden	97667.5**
Confronteren met verschillende meningen	101150.5*

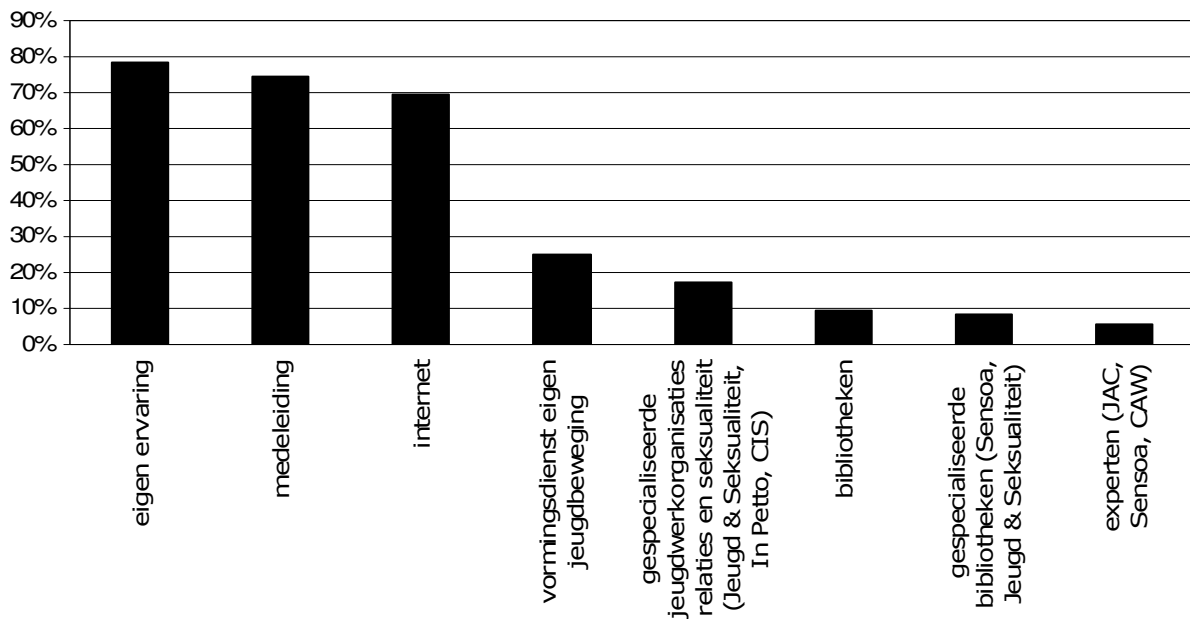
*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Bovenstaande tabel wijst uit dat vrouwen meer oog hebben voor enkele procesaspecten. Ze betrekken tieners meer in de beslissingsname, en brengen hen op voorhand meer op de hoogte van wat er te gebeuren staat. Tot slot hechten vrouwen meer belang aan de mening- en attitudevorming van tieners op relationeel en seksueel gebied. Concreet creëren ze meer gelegenheid om tieners hun eigen mening te laten verwoorden én te luisteren naar de mening van anderen. Zo worden tieners geconfronteerd met verschillende opinies over relaties en seksualiteit.

Wanneer we nagaan of er sprake is van verschillen in het proces in functie van het al dan niet gevolgd hebben van een cursus over RSV-activiteiten, dan merken we dat bijgeschoolde intermediairs tieners meer betrekken in de voorbereiding ($U=56785$; $p < .05$). Tevens maken significant meer bijgeschoolde leid(st)ers net voor de aanvang van de activiteit met de leden eerst afspraken ($U=54890$; $p < .01$), spreken een stopsignaal af ($U=56712$; $p < .05$), om vervolgens te starten met een sfeerscheppend verhaal ($U=54327.5$; $p < .01$). Bijgeschoolde begeleiders leveren bovendien meer inspanningen om tieners tijdens de activiteit te doen luisteren naar elkaars verhalen rond relaties en seksualiteit ($U=55001.5$; $p < .05$). Ook het verzorgen van een afrondmoment waarbij alle leden de kans krijgen om iets te vertellen is bij verder gevormde begeleiders een meer ingeburgerde gewoonte ($U=47042$; $p < .001$). We besluiten dat een RSV-cursus een positieve invloed nalaat op het praktische verloop van RSV-activiteiten.

4.1.6 ONTWIKKELING VAN RSV-ACTIVITEITEN

Meer dan een derde van de begeleiders steekt RSV-activiteiten meestal zelfstandig in elkaar (37.4%). Zoals blijkt uit onderstaande figuur hanteren ze hierbij vaak een aantal ondersteuningsbronnen.

Figuur 5: Geraadpleegde ondersteuningsbronnen

De eigen ervaring of die van de medeleiding vormen de meest populaire ondersteuningsbronnen voor materiaal, inspiratie of informatie bij het ineensteken van RSV-activiteiten. Het internet fungeert als derde belangrijkste informatiekanal. Op vormingsdiensten van de jeugdbewegingen, (gespecialiseerde) bibliotheken, gespecialiseerde en expertisecentra en -organisaties doen begeleiders zelden beroep.

Naast de ontwikkeling van eigen RSV-activiteiten gaat meer dan de helft van de begeleiders soms op zoek naar bestaande spelen rond relaties en seksualiteit (56.7%). Hiertoe behoren ondermeer educatieve spelen zoals Soulmate, Cupido, Verzinsels, Play it Safe en De Rubbermap. Deze zijn bij (minder dan) een vijfde van de onderzoekspopulatie bekend (respectief 20%, 18.3%, 14.8%, 13.9% en 9.1%). Van dit percentage deelnemers heeft slechts ongeveer een derde deze spelen al gespeeld met 10- tot 14-jarigen. Tot slot rapporteert bijna twee derden van de begeleiders dat de geraadpleegde spelen soms aan hun verwachtingen en wensen voldeden (60.9%). Bijlage 3 biedt een overzicht van de educatieve spelen die de deelnemers verder aanvulden.

4.1.7 EVALUATIE

Bijna twee derden van de begeleiders rapporteren dat tieners hun RSV-activiteiten nog nooit met verontwaardiging beantwoordden (65.4%). Daarentegen observeert ongeveer de helft van de onderzoekspopulatie dat tieners meestal nieuwsgierig (57.5%) tot dolenthousiast (42.8%) reageren. Meer dan twee derden van de deelnemers erkent evenwel dat leden zich gedurende RSV-activiteiten soms terughoudend opstellen (69.5%). Bij nagenoeg de helft van de begeleiders neemt deze houding soms de vorm van verlegenheid (51.8%), angst (50.5%) of tegenzin (48%) aan.

Opvallend meer mannelijke leiders melden dat tieners op RSV-activiteiten terughoudend ($U=91856$; $p<.001$), met een gebrek aan zin ($U=85187$; $p<.001$), angstig ($U=94365$; $p<.01$) of verlegen ($U=93639$; $p<.001$) reageren. Bij vrouwelijke begeleiders beantwoordden tieners RSV-activiteiten vaker met dolenthousiasme ($U=90918.5$; $p<.001$).

Ook naargelang de groepssamenstelling weerhouden we enkele betekenisvolle discrepanties.

Tabel 14: Samenstelling van de tienergroep en evaluatie

Respons	H
Geen zin	26.345***
dolenthousiast	16.544***
terughoudend	8.413*
verontwaardigd	7.078*
nieuwsgierig	6.315*

*** $p < .001$, ** $p < .01$; * $p < .05$

Terughoudendheid en verontwaardiging worden meer waargenomen in groepen met enkel tienerjongens. Tegenzin wordt in significant dalende volgorde opgemerkt in jongens-, gemengde- en meisjesgroepen. Het omgekeerde geldt voor dolenthousiasme. Ook wat nieuwsgierigheid betreft, is er in het voordeel van de meisjesgroepen een opvallend onderscheid te vinden met gemengde- en jongensgroepen. We weerhouden dat waar groepen enkel meisjes omvatten, RSV-activiteiten positiever onthaald worden.

4.2 KWALITATIEF ONDERZOEK

4.2.1 RSV BINNEN HET JEUGDWERK

4.2.1.1 DE JEUGDBEWEGING ALS VORMINGSPLEK

Spel, amusement en vriendschap staan centraal in de jeugdbeweging, maar zijn niet in tegenspraak met haar pedagogische rol. Deze speelt zich af op drie gebieden: individuele ontplooiing, sociale identiteit en beweging, en tenslotte waardenoverdracht.

"(...) uw eigen als persoon zien groeien. Niet alleen vriendschappelijk, maar ook op persoonlijk vlak dat je er heel veel uit leert. Dat bevestigt naar uw eigen toe waartoe je in staat bent. Dat is achteraf een beetje een schouderklopje op uw eigen (...)" (respondent 12)

"je leert functioneren in groep" (respondent 32)

"(...) zaken als verdraagzaamheid leren" (respondent 15)

"(...) je leert eigenlijk de waarden van het leven die meespelen voor de rest van je leven" (respondent 22)

RSV – specifiek aan de leeftijdscategorie van 10- tot 14-jarigen – wordt niet zozeer tot hun pedagogische taak gerekend, maar wel tot die van de ouders en het onderwijs. Begeleiders onderschatten evenwel niet de voorbeeldfunctie die ze op relationeel en seksueel gebied vervullen.

"ik vind dat je bij vooral de ouderen, vanaf Keti's of zo (16jaar) een opvoedingstaak hebt" (respondent 32)

"normaal zouden ze dat thuis of op school wel moeten krijgen" (respondent 25)

"wij zijn een voorbeeld voor die gasten. Die kijken naar ons op. Dan is het logisch dat je af en toe een beetje het educatieve laat meespelen in de groep" (respondent 7)

Sommige begeleiders beseffen wel het belang van in te gaan op relationele en seksuele vragen en situaties. Dit inzicht lijkt deels samen te hangen met de ruimere pedagogische achtergrond van de leiding (bijvoorbeeld student of tewerk gesteld binnen een pedagogische richting).

"ik vind niet dat het aan ons is om te zeggen wat wel en niet mag. Maar ik zou wel antwoorden op vragen waar ze mee afkomen. Bewust ben ik er ook niet mee bezig. Maar als er zich zo'n situaties voordoen zou ik er wel op ingaan, of hen antwoorden geven. (...) dus op momenten dat het zich voordoet zou ik het wel zien als mijn taak" (respondent 17)

4.2.1.2 KRACHTEN EN MOGELIJKHEDEN

Door de vertrouwelijke en vriendschappelijke sfeer in de jeugdbeweging gaan tieners er vlotter ervaringen uitwisselen en bespreken. De afstand met de leiding is kleiner, wat de drempel verlaagt om ook hen vragen te stellen.

"binnen de Chiro kunnen ze met elkaar ook meer ervaringen uitwisselen. En er is de vertrouwensband, zowel met de andere leden als met de leiding. Plus, je kan seksualiteit met uw vrienden bespreken. (...) op de Chiro zullen de kinderen met genante zaken sneller naar een leider gaan dan op school. Ze nemen u gemakkelijker in vertrouwen" (respondent 14)

Door de lossere sfeer omtrent relaties en seksualiteit kunnen de thema's op een meer ontspannen en humoristische manier aan bod komen. Spel maakt informeel leren meer mogelijk dan in het onderwijs.

"ik vind dat het op school ook allemaal niet goed wordt uitgelegd. Uw leider daarentegen kan alles meer op een speelse manier uitleggen. Tegen op school, daar gebeurt alles zo strikt, of zo strikt uitgelegd" (respondent 23)

"door het speelse van de Chiro (...) al spelend kan je leren" (respondent 31)

4.2.1.3 KNELPUNTEN

Ouders of andere volwassen betrokkenen associëren de jeugdbeweging niet met een relationele en seksuele vormingsplek. Zodoende onthalen ze RSV-activiteiten vaak negatief.

"toen ik Tipper was (12-14 jaar) hebben we wel eens klerenketting gedaan met de jongens. Wij stonden in ons ondergoed. 's Avonds heeft een moeder van een lid gebeld naar onze leidster dat dat niet kon. Want je staat alleen naakt in de badkamer. En die mocht niet meer komen" (respondent 18)

RSV-activiteiten organiseren voor een groep met tieners zowel jonger als ouder dan 12 jaar is overigens een zwaar karwei.

"als je eigenlijk al met 10- tot 12-jarigen bij wijze van spreken in een kring gaat staan – jongen-meisje-jongen-meisje – is dat al seksueel getint voor die kinderen. Bij 12- tot 14-jarigen moet er al meer lichamelijk contact bij zijn om dan een seksueel getinte activiteit te doen" (respondent 17)

Intermediairs sommen verder een aantal complicerende gedragskenmerken op die eigen zijn aan de psychoseksuele ontwikkeling. Ze ervaren tieners tot 12 jaar nog als erg speels. Seksualiteit lijkt voor hen trouwens een nog té vaag concept dat hen intrinsiek weinig boeit. En zonet lijken tieners liever onderling over het onderwerp te willen keuvelen. Derhalve voelen begeleiders zich weinig geroepen om met deze leeftijdscategorie dieper op het thema in te gaan. Daarenboven observeren ze dat tieners tot 12 jaar verkiezen om te spelen met leeftijdsgenoten van het eigen geslacht. Bij gemengd spelen lijken tieners zich minder veilig te voelen, waardoor ze zich eerder terughoudend opstellen. Leid(st)ers oordelen dat een RSV-activiteit hierdoor zijn effect mist.

"(...) dat is eigenlijk een beetje een vorming dat je geeft, dat we dat niet doen omdat we weten dat onze gasten dat niet zo beestig gaan vinden om dat te doen. Ik denk niet dat die daar ook al 'klaar' voor zijn. (...) hetgeen ik mij herinner is dat iedereen zit te lachen, je neemt dat niet zo au serieux. Ik denk dat dat pas op latere leeftijd is, als 14-jarige begint te beseffen van ok ja, dat zit zo en zo, wat is een SOA" (respondent 12)

"typisch fenomeen is eigenlijk (...) dat ze helemaal niet happig zijn om gemengd te doen. Ze laten dat toch zo blijken, toch geen gemengd" (respondent 22)

Zodra tieners vanaf ongeveer 12 jaar meer openstaan voor groepsgewijs contact met peers van het andere geslacht, en meer wezenlijke interesse voor en behoefte aan informatie over relaties en seksualiteit uiten, ondervinden begeleiders minder hinder bij de organisatie van RSV-activiteiten.

Tot slot ervaren begeleiders een manifest onderscheid in de seksuele rijpheid tussen jongens en meisjes uit deze leeftijdscategorie. Jongens hebben de neiging om relationele en seksuele thema's niet ernstig te nemen of te onthalen met buitensporige spanning of machogedrag. Vooreerst weerhoudt dit begeleiders om RSV-activiteiten voor uitsluitend jongens te organiseren. Andermaal vermindert deze houding de veiligheid binnen een gemengde groep.

"op die leeftijd is het verschil tussen jongens en meisjes ook groot. Als je een meisje van 12 pakt en een jongen van 12, die denken daar ook anders over. Jongens zijn daar niet zo mee bezig" (respondent 14)

"jongens zijn altijd zo opgewonden op seksueel vlak. Er zijn er altijd een paar die verwachten dat ze iets spectaculairs gaan meemaken. Bijvoorbeeld blote madammen zien. En als ze dan merken dat het iets informatiefs is, denk ik dat ze teleurgesteld gaan zijn. En daarmee is het een beetje moeilijker" (respondent 32)

4.2.2 OPVOEDINGSVRAGEN

4.2.2.1 OMGAAN MET SEKSUEEL EN RELATIONEEL GEDRAG

Intermediairs merken dat seksualiteit bij pubers gestaag ontluikt, soms resulterend in openlijke seksueel getinte gedragingen en situaties (bijvoorbeeld vunzig taalgebruik, uitdagend gedrag, stiekem strippokeren). Begeleiders aarzelen hoe ze hierop moeten reageren.

"ik zou niet boos zijn, omdat dat iets is dat komt bij hen. Het is moeilijk om te reageren, omdat je zelf niet weet wat je juist moet doen. Want langs ene kant heb je het gevoel dat ze eigenlijk niet te vroeg moeten beginnen want dan beginnen ze en dit en dat, meer het conservatieve. En langs andere kant, misschien is het eigenlijk beter, als het er dan toch is, zeker zo'n situaties, daar moet je op inspelen en iets mee doen. Maar de vraag is natuurlijk wat?" (respondent 22)

Onvoldoende zicht op hoe pubers seksualiteit beleven en hoe dit met hen te bespreken, veroorzaakt deze twijfel.

"(...) ik denk dat als je daar dieper op gaat in gaan, ik weet niet of ze daar zoveel over kwijt willen of kunnen. Hoe ze zich daarbij voelen, hoe ze denken dat dat gaat verlopen? Dat weet ik allemaal niet (...) ik weet niet of die effectief de behoefte hebben om daar in een spelvorm over te praten" (respondent 12)

Sommige intermediairs begrenzen of verbieden elke situatie, gedrag of speelimpuls die naar hun beleving te ver gaat. Andere begeleiders interpreteren deze als signalen dat tieners belangstelling hebben voor het thema, en grijpen ze aan om met hen een gesprek te voeren of een informatief of begrensd seksueel getint spel te spelen. De respons hangt samen met de gepercipieerde verantwoordelijkheidszin om bepaalde gedragingen of situaties aan te grijpen.

"ik zou het met hen samen eventueel wel spelen. Dan kan je er iets bij vertellen en hun wel informatie geven en zo" (respondent 27)

"ik zou er precies wel een gesprek over doen. Als dat de aanleiding is, kan je er wel eens over praten. Omdat je zeker weet dat ze er mee bezig zijn" (respondent 17)

4.2.2.2 BEKOMMERNISSEN

Begeleiders zijn bezorgd over de impact van de media op de relationele en seksuele ontwikkeling van pubers. Ze zijn misnoegd over muziekclips of televisieprogramma's waarin seksualiteit openlijk wordt getoond, over het gebruik van webcams en de beschikbaarheid van geseksualiseerde beelden op het internet. Tieners spiegelen zich aan de gedragingen en het taalgebruik dat ze er waarnemen, wat grensoverschrijdend seksueel gedrag en normvervaging op relationeel en seksueel vlak induceert. Begeleiders evalueren een minder taboegeladen voorlichting die daarenboven vroeger aan bod komt als positief, maar de inhoud van de in media aangeboden beelden sluit niet aan bij de geambieerde RSV.

"(...) ze gingen een jongen van onze groep liggen hebben. Ze gingen zich voordoen als een meisje en die zo laten ontblooten via de webcam. Ze waren daar in geslaagd" (respondent 22)

"ik zou vroeger met grote ogen naar programma's als Temptation Island gekeken hebben. Nu kijken ze daarnaar met hun ouders, dat is allemaal maar normaal. Ze hebben een beetje het idee van dat is normaal, doe dat maar. Je wordt er achteraf nog voor beloond ook. Ik vind dat serieuze normvervaging" (respondent 28)

Overigens verontrust de verschuiving in seksuele ontwikkeling. Bij de vergelijking van de ontwikkeling van actuele pubers met henzelf op die leeftijd, constateren begeleiders dat pubers nu veel meer weten over seksualiteit, en vroeger bepaald gedrag vertonen (bijvoorbeeld zoenen).

"onze Rakwi's (10 tot 12 jaar) zijn nu overbesekster als ik was als Tito (12 tot 14 jaar). De woorden dat daar uitkomen wist ik nog niet wat dat betekende in mijn tijd. Constant, echt niet normaal. Vibrator en dit en dat. (...) Ze zijn serieus geëvolueerd" (respondent 7)

4.2.3 VORMINGSONDERSTEUNING

Het bestaande aanbod aan RSV-activiteiten, informatiebrochures en websites voldoet voor sommige intermediairs. Andere begeleiders verzoeken extra ondersteuning op vlak van spelaanbod, sociaal-emotionele ondersteuning en informatie. Deze vraag hangt samen met het besef van het belang om relaties en seksualiteit te behandelen op momenten dat het zich aandient.

Sommigen wensen een groter aanbod aan RSV-activiteiten op maat van de psychoseksuele ontwikkeling van tieners, en waarin exacte relationele en seksuele informatie verzekerd is.

"(...) misschien moet ik er maar meer rond werken, en dan zijn meer spelletjes om rond seksualiteit te werken misschien nodig. Met juiste informatie, om juist te zijn" (respondent 17)

Enkele intermediairs beschouwen uitwisseling van ervaringen met andere leid(st)ers ook als leerrijk en waardevol. De focusgroepen worden als voorbeeld aangehaald.

"misschien toch wel onder de vorm van wat we nu aan het doen zijn, zo door een gesprek" (respondent 17)

Afsluitend uiten sommigen een uitgesproken behoefte aan informatie voor intermediairs zelf. Deze omvat gegevens over de psychoseksuele ontwikkeling van pubers, alsook aanwijzingen of suggesties over het omgaan met relationeel en seksueel gedrag en situaties.

"misschien zouden folders en zo wel interessant zijn voor als je activiteiten wilt organiseren. Vooral dat je zo activiteiten op leeftijdsniveau zou kunnen organiseren. Jongeren zijn nu veel opener geworden om er over te praten, alles is veel vroeger gekomen. Dus is het misschien wel handig dat er tips komen hoe je zo goed mogelijk kan reageren op bepaalde situaties of vragen. Want nu reageer je vaak impulsief maar denk je achteraf van oei oei" (respondent 26)

HOOFDSTUK 5: **BESPREKING VAN DE RESULTATEN**

Onderstaand zullen alle kwantitatieve en kwalitatieve gegevens gebundeld, besproken en aan de literatuur teruggekoppeld worden. Daarna bespreken we de tekortkomingen van dit onderzoek. Tot slot formuleren we een aanzet tot verder onderzoek.

5.1 RSV IN DE VLAAMSE JEUGDBEWEGINGEN

Het uitgangspunt van dit onderzoek was het verkrijgen van een breder perspectief op de RSV aan de leeftijdscategorie van 10- tot 14-jarigen binnen de jeugdsector. Deze bespreking vangt dan ook aan met het opsommen van de voornaamste RSV-activiteiten, -communicatie en doelstellingen.

Wat het activiteiten aanbod betreft, stellen we vast dat bewegingsspelletjes waarbij lichaamscontact een centrale rol speelt (bijvoorbeeld wildebrasspelletjes en tikkertje kus) de hoofdmoot vormen. Ook activiteiten waarbij jongeren het eigen lichaam en dat van anderen kunnen exploreren (bijvoorbeeld massages) behoren tot de meer favoriete RSV-activiteiten. Spelletjes waarin naaktheid (bijvoorbeeld strippoker), seksueel getint materiaal (bijvoorbeeld condooms) of informatie-uitwisseling over relaties en seksualiteit voorop staan (bijvoorbeeld een seksquiz), worden zelden georganiseerd. De helft van de begeleiders die aangeeft één of meerdere van deze activiteiten te organiseren, beleeft deze overigens niet als RSV. Dit mogelijk omdat de meest voorkomende activiteiten dus weinig expliciet seksueel getint en informatief zijn, maar voornamelijk spelgericht. In de communicatie tussen begeleiders en tieners ligt voornamelijk de nadruk op lichamelijke thema's (uiterlijk, puberteit en het veranderende lichaam), maar ook op emotionele en relationele belevingsaspecten (verliefdheid, vriendschap, aan/afmaken, verkering en relaties). De top drie van de minst besproken onderwerpen betreft voornamelijk thema's in verband met de seksuele risico's (abortus, SOA, HIV en seksueel misbruik), interactievaardigheden (onderhandelen, hulp en steun zoeken) en seksuele gedragsaspecten (seksueel gedrag bij volwassenen en ouderen).

Wat de doelstellingen betreft, streven begeleiders voornamelijk naar het leren omgaan met de puberteit, het eigen lichaam en seksualiteit, en de ontplooiing van intimiteit en relatievaardigheid. Deze resultaten liggen in de lijn van het onderzoek van De Maeyer et al. (2000), dat uitwees dat tieners binnen de jeugdbeweging veel van elkaar of hun begeleiders oppikken wat relatievaardigheden als conflicten oplossen, relaties verbreken en elkaar versieren betreft. Refererend naar de drie RSV-doelstellingen die Frans (2000) vooropstelt, komen jeugdbegeleiders langs deze weg in ruime mate tegemoet aan de harmonieuze integratie van lichamelijke, seksualiteit en intimiteit. Door het in lichamen contact leren omgaan met grenzen – zowel die van zichzelf als anderen – bouwt het jeugdwerk enigszins mee aan de tweede peiler, het ontwikkelen van een relationele en seksuele moraal (Frans, 2000). Aansluitend hechten begeleiders belang aan het aanscherpen van de verantwoordelijkheidszin op relationeel en seksueel gebied. Maar gezien de voorkoming van HIV, SOA, ongewenste zwangerschappen en seksueel misbruik geen prioriteit vormt, zou dit kunnen betekenen dat het jeugdwerk zich verder niet geroepen voelt om bij te dragen aan de derde peiler, de preventie van seksuele risico's (Frans, 2000).

Uit de voornaamste redenen voor het organiseren van RSV-activiteiten onthouden we dat begeleiders ondermeer inspelen op de interesse van pubers voor relaties en seksualiteit. Schaap (2003) en Van Schoor (2005) menen dat deze interesse ondermeer inhoudt dat pubers ten gevolge van de waarneembare lichaamsveranderingen eigen aan de puberteit (Frans, 1994; Kohnstamm, 2002; Schaap, 2003; Stoeckart et al., 2004) meer nieuwsgierigheid voor zowel het eigen lichaam als dat van anderen tonen. Dit verklaart mogelijk waarom in zowel de activiteiten, communicatie als doelstellingen het accent komt te liggen op lichamelijkeheid. Begeleiders percipiëren jonge pubers verder ook nog als erg speels, met een grote behoefte aan beweging en actie. Aangezien RSV-activiteiten dus hoofdzakelijk spel- en lichaamsgericht zijn, besluiten we dat intermediairs hun vormingsmethodiek afstemmen op de seksuele rijpheid en behoeften van hun leden. Refererend aan Kirby (2001) verhoogt dit de doeltreffendheid van de aangeboden RSV. Inspelend op deze lichamelijke veranderingen laten activiteiten met lichaamscontact ook werkelijk een impact na op de seksuele ontwikkeling (Seymus, 1997; Anthoni, 2002). Deze spelen laten volgens Schuhrke (2000) toe om een mentale representatie van het eigen lichaam en dat van het andere geslacht op te bouwen en om fysieke interactieregels te verwerven, meerbepaald het leren beschermen en respecteren van de eigenheid en privacy van zichzelf en anderen. (Schuhrke, 2000; Anthoni, 2002). Strevend naar een gezond en bevredigend relationeel en seksueel leven (Lenderyou, 1998), evalueren we dit als waardevolle gedragsvaardigheden (Kirby, 2001; McKay et al., 2001; IPPF, 2006).

In de communicatie binnen het gezin ligt het accent op traditioneel biologisch-technische onderwerpen (zoals lichaamsveranderingen) (Klaï, 2004), relationele onderwerpen (zoals verliefdheid) (Van Hove et al., 1995; Geeraert, in Willems, 1999b; Klaï, 2004) en de preventie van seksuele risico's (zoals ongewenste zwangerschappen) (De Boer, in de Wit et al., 2004; de Graaf et al., 2004b). De bespreking van traditioneel biologisch-technische onderwerpen herhaalt zich binnen het onderwijs (de Graaf et al., 2004b). Vermeire (in Bormans, 2005) besluit dat jongeren derhalve kampen met een informatiebehoefte betreffende de belevingsaspecten van relaties en seksualiteit. Wanneer we het communicatieaanbod binnen de jeugdbewegingen bestuderen, constateren we dat daar naast de traditioneel biologisch-technische onderwerpen (zoals lichaamsveranderingen) ook in ruime mate gepraat wordt over de relationele en emotionele belevingsaspecten (ondermeer het aan/afmaken, verliefdheid, verkering en relaties). Seksuele belevingsaspecten worden weinig behandeld, vermoedelijk omdat jongeren – gezien hun seksuele carrière pas rond 12-jarige leeftijd gestaag aanvangt (Frans, 1994; Ravesloot, 1997; Frans, 2000; Schaap, 2003; de Graaf, 2004a; Sensoa, 2005; Sensoa, 2006a) – vanuit hun beperkte seksuele ervaringen nog niet veel met dergelijke vragen kampen. Toch kunnen we concluderen dat het jeugdwerk de informatiebehoefte van jongeren op vlak van de relationele belevingsaspecten invult, en daardoor complementair is aan het communicatieaanbod binnen het gezin en het onderwijs. De aangegeven vertrouwens- en vriendschapsband tussen leden en begeleiders (Walker, 2001; Jeugd & Seksualiteit, 2006b) en de informele sfeer binnen de jeugdbeweging zijn waarschijnlijk factoren die de communicatie over belevingsaspecten bevorderen.

Basisinformatie in verband met seksuele risico's en preventiemethoden wordt in het jeugdwerk weinig aan pubers meegegeven. Het transfereren van basisinformatie keert in alle modellen over effectieve RSV nochtans terug als een basispeiler (Kirby, 2001; McKay et al., 2001; IPPF, 2006).

Voor deze hiaat konden we een aantal verklaringen uitdenken. Vooreerst melden begeleiders dat tieners op andere plaatsen (thuis, op school, in de media) genoeg met relaties en seksualiteit bezig zijn. Verwijzend naar de frequentie waarmee het behoeden voor seksuele risico's aan bod komt in de intergenerationele communicatie binnen het gezin (De Boer, in de Wit et al., 2004; de Graaf et al., 2004b), is het denkbaar dat leid(st)ers, ondermeer vanuit hun eigen beleving en ervaring als adolescent of jongvolwassene, deze informatie niet nog eens herhalen.

Aansluitend appreciëren ouders vaak niet dat er binnen de jeugdbeweging gewerkt wordt rond relaties en seksualiteit. Begeleiders lijken dezelfde mening enigszins toegedaan. Ze beschouwen de jeugdbeweging voor wat relaties en seksualiteit betreft niet als een pedagogisch middenveld, maar aanzien de ouders en het onderwijs als de principale seksuele vormers. Aangezien begeleiders zich dus niet achter een seksuele vormingstaak scharen, zou dit analoog naar het model van Kirby (2001) de doeltreffendheid van de RSV schaden. Anderzijds beletten intermediairs zo dat de jeugdbeweging een uitgesproken pedagogisch karakter krijgt, wat in het voordeel is van de RSV binnen het jeugdwerk. Walker (2001) en Jeugd en Seksualiteit (2006b) suggereren immers dat RSV er juist werkzaam is omdat tieners de jeugdbeweging beschouwen als een vrijwillige vrijetijdsbesteding met als kernelementen vertrouwen, vriendschap en gelijkheid tussen leden en begeleiders. Overeenkomstig beschouwen begeleiders deze informele sfeer als de unieke kracht van de jeugdbeweging voor het organiseren van RSV.

Als derde hypothese is het denkbaar dat pubers liever onder leeftijdsgenoten over het thema keuzen, tevens een cruciaal onderdeel van de seksuele en relationele ontwikkeling (de Graaf, 2004a; Gordon & Gilgun, in de Wit et al., 2004). Deze veronderstelling zou aansluiten bij literatuuronderzoek waaruit blijkt dat jongeren vanaf ongeveer 10 jaar steeds meer hun leeftijdsgenoten als informatiebron over het thema benaderen (de Graaf et al., 2004b).

Ten vierde wordt mogelijk weinig basisinformatie gecommuniceerd als gevolg van de perceptie van intermediairs dat seksualiteit voor pubers nog een onduidelijk concept is dat hen wezenlijk weinig interesseert. Denkbaar is bij pubers inderdaad nog geen duidelijke intensivering van de seksuele interesse waarneembaar zolang de lichamelijke veranderingen (Frans, 1994; Kohnstamm, 2002; Schaap, 2003; Stoeckart et al., 2004), de parallelle interesse voor lichamelijkeheid (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005) en de eerste verliefdheids- en opwindingsgevoelens op zich laten wachten (Kohnstamm, 2002; de Graaf et al., 2004b; Van der Doef, 2004b). Maar ook het sociaal normerende schaamtegevoel rond seksualiteit is waarschijnlijk een factor die maakt dat jongeren in het bijzijn van hun begeleiders geen expliciete interesse voor seksualiteit aan de dag leggen (de Graaf et al., 2004b). Kaderend binnen de aangeleerde norm om seksueel gedrag bij voorkeur binnen de privé-sfeer te stellen, hebben jongeren volgens deze onderzoekers daarentegen geleerd om seksueel gedrag op een verdoken wijze, weg van het oog van ondermeer volwassenen, te stellen. Tegelijk lijkt de waargenomen gebrekkige interesse voor seksualiteit in schril contrast te staan met de geobserveerde manifeste verschuiving in seksuele interesse, kennis en het gedrag van pubers. Begeleiders maken zich zorgen over deze verschuiving, en over de mate waarin openlijke geseksualiseerde mediabeelden hierbij een rol spelen. Deze vrees is niet ongegrond. Van Brussel (2004) waarschuwde al dat deze media bij jongeren vaak een niet-representatieve beeldvorming van relaties en seksualiteit induceren. Binnen de peergroep kan dit een negatief sneeuwbaaleffect veroorzaken. Leeftijdsgenoten spelen immers een aanzienlijke hoedanigheid in het bepalen van normatief relationeel en seksueel gedrag (Van Leeuwen, 1999; Hampton et al., 2005).

Maar ondanks de perceptie van een verschuiving in gedrag, kennis en interesse, lijkt het aanbod aan basisinformatie niet parallel te evolueren. Mogelijk ligt ook de twijfel van begeleiders over de cognitieve mogelijkheden van pubers mede aan de basis hiervan. Intermediairs kampen met een gebrekkige kijk op hoe pubers seksualiteit beleven. Dit hiaat veroorzaakt onzekerheid over de aangewezen weg om te reageren op bepaalde seksueel getinte situaties en gedragingen, en over de manier waarop ze het thema zo leeftijdsadequaat mogelijk met tieners kunnen behandelen. Te weten dat in de puberteit een aantal frappante denkfouten optreden (Olthof, 2004; Van Schoor, 2005) die de kans op seksueel risicogedrag verhogen, lijkt het evenwel essentieel om – aangepast aan het denkvermogen van pubers – basisinformatie te verschaffen. Gezien de heterogeniteit van de leeftijdscategorie van 10- tot 14-jarigen is dit echter geen gemakkelijke opgave. Dumez et al. (1998) waarschuwen al dat terwijl sommige pubers erg geïnteresseerd zijn in seksualiteit, anderen nog met preutsheid en terughoudendheid reageren. In principe is daarom een gedifferentieerde benadering met oog voor individuele verschillen aangewezen.

Analoog aan de bevindingen van Van Brussel (2004) kampen begeleiders bij het aanbieden van RSV dus met een aantal moeilijkheden. Bijgevolg uiten ze een vraag naar meer informatie over de integrale psychoseksuele ontwikkeling van pubers. Dit lijkt een geschikte oplossing, aangezien een verbetering van de kennis en het beeld van de doorsnee seksuele ontwikkeling een handig instrument vormt bij de omgang met tieners op seksueel gebied, alsook bij het organiseren van een leeftijdsadequate RSV (Klaï & Ponjaert-Kristoffersen, 2000; de Graaf & Rademakers, 2003). Aansluitend wensen begeleiders meer kant en klare RSV-activiteiten – bij voorkeur met correcte informatie over relaties en seksualiteit in verwerkt - afgestemd op de psychoseksuele ontwikkeling. Er bestaan al heel wat educatieve spelen, maar deze zijn slechts bij minder dan een vijfde van onze onderzoekspopulatie bekend. Ook heeft nog maar een kleine fractie hiervan deze spelen al gespeeld, vermoedelijk omdat deze te veel formeel-operationele denkoperaties vereisen (deze spelen zijn doorgaans pas geschikt voor tieners vanaf 14 jaar). Doelend op meer leeftijdsadequate RSV-activiteiten, kunnen deze hiaten in cognitie omzeild worden door ondermeer gebruik te maken van duidelijk en kleurrijk visueel hulpmateriaal om te spreken over of te spelen rond bijvoorbeeld SOA, HIV of sperma (Westheimer & Lopater, 2002).

De vraag stelt zich welk informatiekanaal aangewend moet worden om met nieuwe RSV-activiteiten en -informatie een zo breed mogelijk publiek aan intermediairs binnen het jeugdwerk te bereiken. De onderzoeksgegevens wijzen uit dat begeleiders hoofdzakelijk beroep doen op medeleiding of de eigen ervaring, gevolgd door het internet. De vormingsdienst van de eigen jeugdbeweging of gespecialiseerde (jeugd)diensten, expertisecentra of bibliotheken behoren tot de minst geraadpleegde ondersteuningsbronnen.

Tegelijk kunnen vormingssessies over RSV enigszins tegemoet komen aan de vraag van begeleiders. Cijfergegevens indiceren immers dat bijgeschoolde intermediairs het meer aandurven om expliciet seksueel getint materiaal of informatie-uitwisseling over relaties en seksualiteit in activiteiten te integreren.

Wanneer we de timing van RSV-activiteiten op een rijtje zetten, zien we dat RSV hoofdzakelijk tijdens kampen/bivakken aan bod komt. Op kamp leven tieners gedurende een lange periode intensief met elkaar samen (De Maeyer et al., 2000). Het lijkt ons dus niet verwonderlijk dat er

zich tijdens deze periode bepaalde relationeel of seksueel getinte situaties of gedragingen voordoen die begeleiders aangrijpen om RSV-activiteiten of gesprekken op poten te zetten. We evalueren het ook als positief dat begeleiders voornamelijk RSV-activiteiten organiseren wanneer er binnen de groep een sterke groepsband heerst. Dit zou kunnen betekenen dat begeleiders er zich van bewust zijn dat een veilige en vertrouwde sfeer binnen de groep een essentiële bouwsteen vormt voor een doeltreffende RSV (Seymus, 1997; Anthoni et al., 2003; Van der Doef, 2004b; Fort & Van Schoor, 2005). Dat RSV-activiteiten amper aan bod komen tijdens vrije en dode momenten zou bovendien kunnen uitwijzen dat intermediairs een voldoende lange vormingsduur essentieel achten. Naar het model van Kirby (2001) zou dit opnieuw de effectiviteit van RSV stimuleren.

Verder ijverend voor een succesvolle RSV in het jeugdwerk, wijzen verschillende onderzoekers op het belang van een veilige vormingsatmosfeer (Seymus, 1997; Anthoni et al., 2003; Van der Doef, 2004b; Fort & Van Schoor, 2005). Om een psychisch veilig klimaat te creëren, adviseert Kirby (2001) om activiteiten zoveel mogelijk af te stemmen op de doorsnee verwachtingen en noden van de groep. Gezien de centraliteit van spel en lichamelijkeheid kunnen we besluiten dat intermediairs RSV-activiteiten aanpassen aan de seksuele rijpheid en behoeften van pubers. Verder stemmen begeleiders activiteiten eerder niet af op de verwachtingen van pubers, in die zin dat ze hen niet intensief betrekken in de organisatie en voorbereiding ervan. Maar gezien hun jonge leeftijd en de soms nog uitblijvende openlijke interesse voor seksualiteit, is dit misschien niet verwonderlijk. Dit geringere engagement heeft weliswaar als nadeel dat tieners de bij activiteiten overgedragen informatie minder kunnen personaliseren (Kirby, 2001).

Ongewenste sociale druk die een negatieve rol speelt bij seksueel gedrag kan volgens Kirby (2001) de veiligheid in de groep aantasten. De onderzoeksgegevens indiceren dat begeleiders een inspanning leveren om deze sociale druk te counteren en het (kritisch) denkvermogen van de tieners aan te scherpen (Seymus, 1997; Dumez et al., 1998; Van Brussel, 2004; Fort & Van Schoor, 2005). Een derde van de begeleiders geeft tieners meestal de kans om de eigen mening te formuleren, om daarenboven naar elkaars mening te luisteren, en hen zo te confronteren met verschillende meningen omtrent relaties en seksualiteit. Langs deze weg leren jongeren trouwens communiceren, onderhandelen of weigeren (Dumez et al., 1998; Vermeire, in Bormans, 2005), vaardigheden die Frans (2000) en Kirby (2001) met het oog op een gezond en bevredigend relationeel en seksueel leven nuttig achten. Zo construeren jongeren namelijk progressief een waarden- en normensysteem (Van der Wal et al., 1996) en leren ze zich assertief opstellen tegen de invloed van ondermeer leeftijdsgenoten en media (Dumez et al., 1998).

Begeleiders lijken ook de houding van authenticiteit aan te nemen die de psychische veiligheid tussen tieners en begeleider bevordert (Van Brussel, 2004; Fort & Van Schoor, 2005). Uit de onzekerheid die begeleiders ervaren – voornamelijk wat het omgaan met seksueel getint gedrag en situaties betreft – merken we dat leid(st)ers zich naar tieners toe niet verkeerdelijk profileren als relationeel of seksueel expert (Seymus, 1997). Begeleiders zijn – zoals Seymus (1997), Schaap (2003), Van der Doef (2004b) en Fort en Van Schoor (2005) adviseren – eerder bereid een ontvankelijke, eerlijke en niet-afkeurende houding aan te meten. Concreet grijpen sommigen – voornamelijk zij die dit als hun verantwoordelijkheid beschouwen – seksueel getinte gedragingen, situaties of vragen aan om met tieners een gesprek of een (informatief) spel aan te knopen.

Tenslotte scheppen begeleiders via het stapsgewijs opbouwen van activiteiten – de aankondiging ervan, een inleidende uitleg, afspraken maken, het voorzien van een stopsignaal, het beginnen met een opwarmingsspel of sfeerscheppend verhaal - voldoende procesmatige veiligheid (Seymus, 1997; CGSO Trefpunt, 1999; Anthoni et al., 2003; Fort & Van Schoor, 2005).

We besluiten dat intermediairs binnen de jeugdbeweging een veilig vormingsklimaat creëren. Dit zien we vertaald in de evaluatie van de RSV door de tieners zelf; ze reageren doorgaans nieuwsgierig en dolenthousiast. Soms reageren ze ook met tegenzin, terughoudendheid, angst of verlegenheid. Dit is volgens Dumez et al. (1998) normaal aangezien niet alle tieners even geïnteresseerd zijn in seksualiteit of in RSV. Nog een andere factor kan verklaren waarom tieners RSV-activiteiten soms negatief onthalen. Tot gemiddeld 12 jaar geven jongens en meisjes de voorkeur aan spelen met tieners van hetzelfde geslacht (Dumez et al., 1998; Schaap, 2003). Seymus (1997) adviseert nochtans om te werken in gemengde groepen, met als doel bestaande vooroordelen ten opzichte van de geslachten te ontkrachten en de interseksuele communicatie te bevorderen. Rekening houdend met de psychoseksuele ontwikkeling, vermoeden we dat pas vanaf ongeveer 12 jaar – wanneer tieners meer groepsgewijs contact met tieners van het andere geslacht aangaan (Dumez et al., 1998; Schaap, 2003) – aan deze ambitie voldaan kan worden. Zoniet lijkt de veiligheid binnen een gemengde groep in het gedrang te komen, wat mogelijk verklaart waarom tieners soms met tegenzin, terughoudendheid, verlegenheid en angst reageren.

Het geslacht van begeleiders heeft een impact op het RSV-activiteiten- en communicatieaanbod. Vrouwelijke intermediairs betrekken lichaamscontact (bijvoorbeeld massages) of informatie-uitwisseling over relaties en seksualiteit (bijvoorbeeld een seksquiz) meer in hun activiteiten-aanbod. Mannelijke begeleiders integreren seksualiteit meer op een expliciete wijze, door bijvoorbeeld gebruik van naaktheid (zoals strippoker) of seksueel getinte media (bijvoorbeeld geseksualiseerde plaatjes).

Op vlak van communicatie vindt er meer communicatie plaats tussen vrouwelijke begeleiders en hun leden. Deze gegevens liggen in de lijn van bevindingen van Klai (2004) binnen het gezin, waar moeders een meer geraadpleegd aanspreekpunt omtrent relaties en seksualiteit vormen. We weerhouden ook een onderscheid in besproken onderwerpen. Vrouwelijke intermediairs bespreken meer lichamelijke themata (puberteit en het veranderende lichaam) en relationele en emotionele belevingsaspecten (bijvoorbeeld verliefdheid en relaties). Mannelijke begeleiders hebben het meer over masturbatie.

Op vlak van motivatie zijn vrouwelijke begeleiders meer gemotiveerd om RSV aan te bieden. Tot slot valt bij het proces van RSV-activiteiten op dat vrouwen meer aandacht besteden aan het zorgvuldig voorbereiden, aankondigen, spelen en afronden van activiteiten. Vermoedelijk hangen al deze discrepanties samen met de geslachtsverschillen tussen mannen en vrouwen.

Ook tussen de verschillende tiengroepen kunnen we een aantal verschillen weerhouden. Waar meisjes deel uitmaken van de groep, komen meer activiteiten met lichaamscontact aan bod. Dat de lichamelijke veranderingen eigen aan de puberteit bij meisjes sneller aanvangen – gemiddeld twee jaar vroeger (Kohnstamm, 2002; Stoekart et al., 2004; Van der Doef, 2004a) – en ze daardoor meer interesse voor lichamelijke tonen (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005), kan hiervoor een verklaring zijn. Activiteiten met lichaamscontact zouden voor meisjes ook meer een

seksuele betekenis kunnen hebben, aangezien opwindingsgevoelens bij meisjes het gemakkelijkst worden opgewekt door fysiek contact (de Graaf, 2004a; de Graaf et al., 2004b). Bij jongens gebeurt dit volgens deze onderzoekers het eenvoudigst door visuele stimuli, wat we enigszins vertaald zien in de onderzoeksresultaten. Waar de groep enkel bestaat uit jongens, komt naaktheid en het bekijken van seksueel getinte plaatjes, films en tijdschriften meer voor. Intermediairs uit onze onderzoekspopulatie geven zelf ook aan dat jongens in activiteiten vaak deze expliciete opwinding nodig hebben. Zoniet nemen tienerjongens RSV-activiteiten weinig ernstig. Aanvullend kan dit verklaren waarom activiteiten met informatie-uitwisseling het minst aan bod komen in groepen met enkel jongens. We vermoeden dat om seksueel getint te zijn en er de nodige interesse voor op te brengen, RSV-activiteiten voor jongens en meisjes dus een andere stimulatievorm behoeven. Dit onderscheid is waarschijnlijk te wijten aan genderverschillen.

Ook in de communicatie tussen de doelgroepen merken we belangrijke verschillen op. In groepen met meisjes communiceren begeleiders meer over thema's binnen de seksuele en relationele belevings sfeer (verliefdheid, zoenen, verkering en relaties, vriendschap). Waar jongens aanwezig zijn, worden meer intieme onderwerpen gefocust op seksuele aspecten besproken (masturbatie, lichaamsdelen en hun functie). Deze bevindingen sluiten aan bij hoe begeleiders jonge tienermeisjes en -jongens beleven. Meisjes zijn seksueel rijper om diepgaande gesprekken te voeren. Jongens nemen dergelijke onderwerpen nog niet voldoende ernstig en hebben meer nood aan expliciet seksueel getinte themata. Dat waar jongens aanwezig zijn meer gesproken wordt over masturbatie, onderstreept de resultaten van Klai (2004).

Waar meisjes deel uitmaken van de tiengroep hebben RSV-activiteiten meer tot doel om de ontwikkeling van seksualiteit en intimiteit met anderen zoveel mogelijk te integreren, verantwoordelijkheid voor zichzelf en anderen te leren opnemen, en meer te leren omgaan met verschillen binnen relaties en seksualiteit. In gemengde groepen wordt in vergelijking tot jongens- of meisjesgroepen tenslotte meer gewerkt rond het leren kennen van de eigen grens en die van anderen, en deze leren aangeven en herkennen. We vermoeden dat dit toegeschreven kan worden aan het feit dat jongens en meisjes bepaalde aanrakingen niet even prettig vinden, en ze daarom elkaars lichaamstaal moeten leren lezen (Anthoni, 2002). Dit leren kennen van grenzen is binnen gemengde groepen erg belangrijk, omdat jongeren zo de eigenheid en privacy van beide geslachten leren kennen (Schuhrke, 2000; Anthoni, 2002).

De resultaten wijzen ook een verschil in evaluatierespons tussen jongens en meisjes uit. Spelen met lichaamscontact vormen de hoofdmoot van het spelaanbod. Aangezien deze activiteiten bij meisjes aansluiten bij de vroegere lichamelijke veranderingen (Frans, 1994; Kohnstamm, 2002; Schaap, 2003; Stoeckart et al., 2004), de ermee gepaard gaande interesse voor lichamelijkeheid (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005) en behoefte aan fysiek contact (de Graaf, 2004a; de Graaf et al., 2004b), kan dit toelichten waarom zij enthousiaster reageren dan jongens. Daar de lichamelijke veranderingen bij jongens nog wat op zich laten wachten (Kohnstamm, 2002; Stoeckart et al., 2004) en zij bijgevolg nog niet zoveel interesse voor lichamelijkeheid tonen (Schaap, 2003; Van Schoor, 2005), verklaart dit mogelijk waarom zij deze activiteiten met hoofdzakelijk lichaamscontact meer onthalen met terughoudendheid, verontwaardiging en tegenzin.

5.2 KRITISCHE BEDENKINGEN

Wat de onderzoeksopzetting en –uitvoering betreft, formuleren we een aantal tekortkomingen. Het is aangewezen de resultaten van het kwantitatieve onderzoek met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. We baseren ons hiervoor op onderzoek van Klai (2004) dat uitwees dat termen binnen het domein van de seksualiteit (bijvoorbeeld geslachtsgemeenschap, intimiteit, verantwoordelijkheidszin) niet voor alle jongeren even welomschreven zijn. Hiermee werd bij de opstelling van de niet-gestandaardiseerde vragenlijst evenwel onvoldoende rekening gehouden. Mogelijk hebben deelnemers uit onze onderzoekspopulatie door gebrekkige duidelijkheid en eenduidigheid bepaalde items verkeerd opgevat. Dit brengt de validiteit van de meting uiteraard in het gedrang. Tevens kunnen we daardoor niet met zekerheid stellen dat alle items een onderdeel van de beoogde RSV meten. Daarenboven is het denkbaar dat het globale woordgebruik in de vragenlijst voor sommige intermediairs te complex was. Indien we hierdoor bepaalde groepen begeleiders misliepen, brengt dit de representativiteit van de populatie intermediairs uit de Vlaamse jeugdbewegingen in het gedrang.

Dat de vragenlijst enkel kon worden ingevuld via het internet, roept andere bedenkingen met betrekking tot de representativiteit van de steekproef op. Ondanks het feit dat reeds veel jongeren beschikken over een internetaansluiting, zijn er ook begeleiders die er nog geen hebben of er geen gebruik van wensen te maken. Dit beperkt en vertekent dan ook de verworven onderzoekspopulatie. Wat de verdere representativiteit van de steekproef betreft – ondermeer opleidingsgraad, provincie, levensbeschouwelijke opvatting - beschikken we over onvoldoende gegevens.

Globaal besluiten we dat met het oog op een optimalisering van het kwantitatieve onderzoeksinstrument, een verfijning van de validiteit, betrouwbaarheid en toegankelijkheid van de vragenlijst essentieel is.

Met het oog op de integrale psychoseksuele ontwikkeling van 10- tot 14-jarige tieners, weerhouden we uit zowel literatuuronderzoek als gesprekken met begeleiders een manifest onderscheid tussen tieners jonger en ouder dan 12 jaar. Dit heeft waarschijnlijk zijn implicaties op de aard van de RSV-activiteiten, de communicatie, de redenen voor het ja dan nee organiseren van RSV-activiteiten en de doelstellingen ervan. In de vragenlijst brachten we echter geen aparte categorieën aan om dit verschil tussen de twee leeftijdsgroepen na te gaan. Verder onderzoek waarbij een differentiatie wordt gemaakt tussen beide leeftijdscategorieën is aangewezen.

Via de drie focusgesprekken konden we slechts en uitsluitend 34 Chiro-begeleiders rekruteren, wat een niet-representatieve steekproef betreft. Niettemin verkregen we al een ruim perspectief op de verschillende belevingen, ervaringen, moeilijkheden en behoeften van intermediairs binnen de jeugdbeweging, wat tegemoet komt aan de explorerende aard van het behoefteonderzoek. Toch is het ook denkbaar dat er tussen de verschillende ideologisch geïnspireerde jeugdbewegingen in Vlaanderen nog verschillen te weerhouden zijn in de beleving van en omgang met het thema relaties en seksualiteit. Meer focusgroepen met vertegenwoordigers uit alle Vlaamse jeugdbewegingen zijn derhalve onontbeerlijk.

5.3 VERDER ONDERZOEK

Zodra kinderen in de puberteit komen, nemen ze stilaan afstand van de ouders en zoeken ze steeds vaker plekken op waar leeftijdsgenoten vertoeven (Scholte & Engels, 2004). De jeugdsector is er daar één van. Deze vrijetijdsbesteding biedt een informeel kader waarin jongeren kunnen functioneren buiten de controle en het toezicht van ouders of leerkrachten om. Een context waarbinnen deze dusdanige controle ontbreekt, biedt jongeren mogelijk meer mogelijkheden om relationele en seksuele contacten op te zoeken – hetzij van heteroseksuele en/of homoseksuele aard – en te experimenteren. Nagaan hoe het seksuele gedrag van jongeren zich manifesteert binnen een vrijetijdskader als de jeugdbewegingen, lijkt dan ook een interessante aanzet voor verder onderzoek.

Dit onderzoek biedt een aantal antwoorden op hoe de aanbieders – de intermediairs – RSV binnen de jeugdsector beleven, en wat hun behoeften hierbij zijn. Maar even essentieel is het om ditzelfde na te gaan bij de ontvangers van de RSV, met name de tieners zelf. Een belevingsonderzoek waarbij gepeild wordt naar de ervaringen en noden van de pubers is hiervoor een aangewezen methodiek. Hierbij kan ondermeer nagegaan worden of tieners effectief een behoefte koesteren voor RSV binnen het vrijetijdskader en wat hun verwachtingen en behoeften hier tegenover zijn.

HOOFDSTUK 6:

CONCLUSIES EN SLOTBESCHOUWINGEN

Sensoa ambieert een gedifferentieerde RSV waarbij alle actoren en sectoren die omgaan met kinderen en jongeren betrokken zijn. Eén ervan is de jeugdsector. Maar het wetenschappelijke onderzoeksveld met betrekking tot RSV in deze sector, toegespitst op de leeftijdscategorie van 10- tot 14-jarigen, vertoont een grote lacune. Derhalve werd een inventarisatieonderzoek naar de RSV in de Vlaamse jeugdbewegingen aan tieners van 10 tot 14 jaar opgezet, aangevuld met een behoeftepeiling bij hun begeleiders.

Voor het inventarisatieonderzoek werd een gestructureerde zelfrapportagevragenlijst opgesteld. Voor de behoeftepeiling opteerden we voor focusgroepen, waar door middel van een topiclijst de kwantitatieve onderzoeksresultaten en een nood aan extra omkadering werden uitgediept.

RSV-activiteiten komen voornamelijk aan bod tijdens het kamp/bivak, en wanneer een sterke groepsband verzekerd is. Omdat begeleiders zowel psychisch als procesmatig een veilige vormingsatmosfeer trachten te creëren, evalueren we de kwaliteit van de RSV als positief. Dit vertaalt zich in de doorgaans gunstige evaluatie door de leden.

Met hun RSV streven begeleiders vooreerst naar een evenwichtige integratie van lichamelijke, seksualiteit en intimiteit. Verantwoordelijkheidszin ontplooiën is essentieel, maar pubers waarschuwen voor seksuele risico's vormt geen prioriteit.

De belangrijkste ingrediënten van RSV-activiteiten zijn actie en lichamelijke, afgestemd op de seksuele rijpheid en behoeften van pubers. Naaktheid, expliciet geseksualiseerd materiaal of informatie-uitwisseling rond relaties en seksualiteit worden zelden geïntegreerd.

In de communicatie staan lichamelijke onderwerpen en relationele belevingsaspecten centraal. De jeugdsector komt zo enigszins tegemoet aan de informatiebehoefte van jongeren omtrent de belevingsaspecten van relaties en seksualiteit, en is bijgevolg complementair aan het communicatieaanbod thuis en op school. Begeleiders communiceren evenwel weinig basisinformatie. Vermoedelijk omdat ouders niet appreciëren dat tijdens vrijetijdsactiviteiten deze informatie wordt meegegeven. Ook begeleiders zelf definiëren de jeugdbeweging – hoofdzakelijk voor wat pubers betreft - niet als een expliciet pedagogisch middenveld voor relaties en seksualiteit. Zo kunnen begeleiders de informele sfeer die heerst rond het thema in stand houden, wat in het voordeel is van RSV binnen de jeugdbeweging. Maar evenzeer voelen intermediairs zich onzeker over hoe ze relationele en seksuele kwesties met jonge tieners moeten behandelen. Want ten eerste hebben ze de indruk dat tieners weinig belangstelling voor het thema seksualiteit tonen. Vermoedelijk kadert het niet manifesteren van een openlijke seksuele interesse hoofdzakelijk binnen de door lagere schoolkinderen reeds aangeleerde sociale norm en schaamtegevoel om niet openlijk over seksualiteit te communiceren. Ook blijft de interesse waarschijnlijk geringer zolang de lichamelijke veranderingen en de ermee gepaard gaande opwindingsgevoelens op zich laten wachten. Ten derde hebben intermediairs geen helder zicht op hoe tieners relationele en seksuele kwesties beleven, en hoe ze er met hen zo leeftijdsadequaat mogelijk kunnen over praten of spelen. Bijgevolg behoeven sommige leid(st)ers meer gegevens over de psychoseksuele

ontwikkeling van pubers, als leidraad bij het organiseren van meer leeftijdsadequate RSV en het omgaan met seksueel en relationeel gedrag, situaties en vragen. Ook verzoeken sommige leid(st)ers tot een ruimer leeftijdsgeschied RSV-activiteitsaanbod, met geïntegreerde informatie over seksualiteit. Het aangewezen kanaal om deze informatie tot bij jeugdintermediairs te krijgen, lijkt het internet. De top drie van populairste ondersteuningsbronnen omvat immers de eigen ervaring, medeleiding en het internet. De vormingsdiensten van de jeugdbewegingen, (gespecialiseerde) bibliotheken en expertisecentra en -organisaties zijn weinig geraadpleegde bronnen.

Tussen mannelijke en vrouwelijke begeleiders weerhouden we opvallende discrepanties. Vrouwen besteden in RSV meer aandacht aan lichamelijke en informatie-uitwisseling, en de emotionele en relationele belevingsaspecten van seksualiteit. Hun mannelijke collega's leggen meer nadruk op naaktheid, expliciet seksueel getint materiaal en masturbatie. Vrouwen zijn meer gemotiveerd om RSV te organiseren, en besteden meer belang aan het RSV-proces. Hier spelen waarschijnlijk voornamelijk genderverschillen een fundamentele rol.

De samenstelling van de ledengroep speelt tevens een invloedrijke rol. Waar meisjes deel uitmaken van de groep, zijn voor respectievelijk activiteiten en communicatie lichamelijke en relationele en emotionele belevingsaspecten belangrijkere onderdelen. Bij jongensgroepen zijn naaktheid, geseksualiseerde beelden en seksuele belevingsaspecten essentiële componenten. Leren omgaan met de eigen lichamelijke grens en die van anderen, en deze leren aangeven en herkennen zijn meer vitale doelstellingen bij gemengde groepen. Gedragskenmerken eigen aan de psychoseksuele ontwikkeling – namelijk de voorkeur van tieners voor leeftijdsgenoten van hetzelfde geslacht, en het verschil in seksuele rijpheid tussen jongens en meisjes – kunnen we mogelijk als voornaamste causale factor aanwijzen.

Dit onderzoek omvat een aantal tekortkomingen. Binnen de vragenlijst bedenken we ons of de gehanteerde termen binnen het RSV-kader voor alle deelnemers een zelfde welomschreven betekenis hadden, en of deze bijgevolg het concept RSV dekken. Wat de representativiteit van de onderzoekspopulatie betreft, vertoont zowel de rekrutering voor het kwantitatieve onderzoeksinstrument, als het instrument zelf een aantal hiaten. Helaas maakten we in de vragenlijst ook geen onderscheid tussen de leeftijdscategorie jonger en ouder dan 12 jaar. Kortom, een verfijning van de betrouwbaarheid, validiteit en toegankelijkheid van het kwantitatieve onderzoeksinstrument is aangewezen. Voor een representatiever zicht op de beleving en behoeften van het integrale jeugdbewegingslandschap, zijn focusgroepen met vertegenwoordigers uit de verschillende ideologisch geïnspireerde jeugdbewegingen essentieel.

Tenslotte roept dit onderzoek nieuwe vragen op. Hoe manifesteert seksueel gedrag zich binnen het vrijetijdskader, buiten de controle van ouders of onderwijs om. Tevens lijkt het boeiend een belevingsonderzoek bij tieners zelf op te zetten, en te peilen naar hun ervaringen, verwachtingen en behoeften met betrekking tot RSV in de jeugdsector.

REFERENTIES

- Anthoni, A. (2002). *Tastbaar, een handboek voor meer dan één hand*. *Rep & Roer*, 15, 23-32.
- Anthoni, A., Rogge, S., & Van Damme, W. (2003). Over aanraken en aangeraakt worden. In A. Anthoni, S. Rogge, & W. Van Damme, *Tastbaar. Een handboek voor meer dan één hand* (pp. 8 – 15). Mechelen: Jeugd & Seksualiteit vzw.
- Baarda, D. B., de Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2001). *Kwalitatief onderzoek. Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff
- Blume, L. B. (2003). Embodied [by] Dance: adolescent de/constructions of body, sex and gender in physical education. *Sex Education*, 3 (2), 95-103.
- Bormans, L. (2005). Praten over relaties en seks. *Klasse voor Leerkrachten*, 152, 42-43.
- Bosma, H. (2004). Identiteitsontwikkeling. In J. de Wit, W. Slot, & M. van Aken (Red.), *Psychologie van de adolescentie. Basisboek* (pp. 125-142). Baarn: HBuitgevers.
- Bouverne-De Bie, M., & Verschelden, G. (1999). Vrienden en leeftijdsgenoten als 'probleemoplossers'. In P. Allegaert & B. Van Bouchaute (Red.), *Veer10 acht10, de leefwereld van jongeren* (pp. 53-62). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- CGSO Trefpunt (1999). De kunst van vorming geven. In CGSO Trefpunt, *Werkmap 'Goede Minnaars'* (pp. 25-33). Gent: CGSO Trefpunt.
- de Graaf, H., & Rademakers, J. (2003). *Seks in de groei. Een verkennend onderzoek naar de (pre)seksuele ontwikkeling van kinderen en jeugdigen*. Delft: Eburon.
- de Graaf, H. (2004a). Psychoseksuele ontwikkeling. In J. de Wit, W. Slot, & M. Van Aken (Red.), *Psychologie van de adolescentie* (pp. 110-124). Baarn: HBuitgevers.
- de Graaf, H., Neeleman, A., Vennix, P., & van Son-Schoones, N. (2004b). De seksuele levensloop. In L. Gijs, W. Gianotten, I. Vanwesenbeeck, & P. Weijnenborg (Red.), *Seksuologie* (pp. 167-190). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Maeyer, D., Molemans, K., Seymus, H., & Verduyck, P. (2000). *Relatie, seks en de jeugdbeweging. Een onderzoek van Jeugd & Seksualiteit in samenwerking met zes jeugd- en jongerenbewegingen*. Mechelen: Jeugd & Seksualiteit vzw.
- De Maeyer, D., Rogge, S., & Seymus, H. (2001). *Mond vol tanden. Leren omgaan met seksueel getinte situaties in het jeugdwerk*. Mechelen: Jeugd & Seksualiteit vzw.
- de Wit, J, van der Veer, G., & Slot, W. (2004). De psychoseksuele ontwikkeling. In J. de Wit, G. van der Veer, & W. Slot (Red.), *Psychologie van de adolescentie* (pp. 142-170). Baarn: HBuitgevers.
- Depuydt, R. (2004). *Wetenschappelijk verantwoorde relationele en seksuele vorming in het secundair onderwijs: overzicht van internationale onderzoeksliteratuur*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Katholieke Universiteit Leuven, Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen.
- Doreleijers, T., & Jansen, L. (2004). Biologische ontwikkeling. In J. de Wit, W. Slot, & M. van Aken, *Psychologie van de adolescentie. Basisboek* (pp. 38-47). Baarn: HBuitgevers.

- Dumez, C., Kesters, M., & Van Ham, P. (1998). *Relatie(v)aardig. Over kinderen en jongeren, relaties, seksualiteit en misbruik, preventie en hulpverlening*. Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Fort, K. (2003). Tongzoenen? Jakkes! Kinderen en hun seksualiteit. *Rep & Roer*, 17, 9-23.
- Fort, K., & Van Schoor, M. (2005). Lachen mag, maar moet niet. *Rep & Roer*, 20, 15-24.
- Frans, E. (1994). *Seksuele vorming. Raamwerk voor opvoeders, leerkrachten en voorlichters*. Gent: CGSO Trefpunt.
- Frans, E. (2000). *Concepttekst 'Goede Minnaars'*. Geraadpleegd op 12 augustus 2006, op http://www.sensoa.be/pdf/goede_minnaars/goede_minnaars_jongeren.pdf
- Hampton, M. R., Jeffery, B., Mc Watters, B., & Smith, P. (2005). Influence of teens' perceptions of parental disapproval and peer behaviour on their initiation of sexual intercourse [electronic version]. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 14 (3-4), 105-121.
- International Planned Parenthood Federation (2006). IPPF framework for comprehensive sexuality education. London: IPPF.
- Jeugd & Seksualiteit (2006a). *Organiseren en begeleiden van activiteiten rond relaties en seksualiteit*. Mechelen: Jeugd & Seksualiteit vzw.
- Jeugd & Seksualiteit vzw (2006b). *Visie*. Geraadpleegd op 19 augustus 2006, op http://www.jeugdseksualiteit.be/m_vzw/index.php?page=visie
- Kirby, D. (2001). *Emerging answers. Research findings on programs to reduce teen pregnancy (summary)*. Washington D.C.: The National Campaign to Prevent Teen Pregnancy.
- Klaï, T., & Ponjaert-Kristoffersen, I. (2000). Kinderen en seksualiteit. In CGSO (Red.), *Jaarboek seksualiteit, relaties, geboorteregeling 2000* (pp. 24-34). Gent: Vereniging CGSO.
- Klaï, T. (2004). *Intergenerationeel onderzoek naar de communicatie over seksualiteit: een studie bij ouders en jongeren van 15 tot 21 jaar*. Onuitgegeven doctoraatscriptie, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Psychologie en Opvoedkunde.
- Klaï, T., & Vermeire, K. (2006). La vie sexuelle des jeunes. *Antenne*, 24 (3), 19-27.
- Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie III. De adolescentie*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Lambrechts, G. (1989). Opmerkingen rond seksualiteit, relatie en opvoeding van tieners. *Actualiteiten*, 12 (3), 91-96.
- Lenderyou, G. (1998). Entitlement to sex and relationship education [electronic version]. *Children & Society*, 12, 315-317.
- McKay, A., Fisher, W., Maticka-Tyndale, E., & Barrett, M. (2001). Adolescent sexual health education. Does it work? Can it work better? An analysis of recent research and media reports [electronic version]. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 10 (3-4), 127-135.
- McKeon, B. (2006). *Effective sex education*. Washington D.C.: Advocates for youth.
- Morgan, D., Robbins, J., & Tripp, J. (2004). Celebrating the achievements of sex and relationship peer educators: the development of an assessment process [electronic version]. *Sex Education*, 4 (2), 167-183.
- NARAL Pro-Choice America Foundation (2007). Abstinence-only programs: ideology over science. Geraadpleegd op 22 maart 2007, op <http://www.prochoiceamerica.org/assets/files/Sex-Ed-Ab-Only-Ideology.pdf>

- Ojanlatva, A., Helenius, H., Rautava, P., Ahvenainen, J., & Koskenvuo, M. (2003). Will childhood relationships with parents contribute to a satisfying sex life? [electronic version]. *Sexual and Relationship Therapy*, 18(2), 205-214.
- Olthof, T. (2004). Cognitieve ontwikkeling. In J. de Wit, W. Slot, & M. Van Aken (Red.), *Psychologie van de adolescentie. Basisboek* (pp. 48-62). Baarn: Hbuitgevers.
- Ravesloot, J. (1997). *Seksualiteit in de jeugdfase vroeger en nu. Ouders en jongeren aan het woord*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Rol en Samenleving (2007). Reproductieve rechten in de Verenigde Staten. Geraadpleegd op 22 maart 2007, op <http://www.rosadoc.be/site/nieuw/nieuws/duiding/verenigdestaten.htm>
- Schaap, M. (2003). Seksueel gedrag en de seksuele ontwikkeling van kinderen. Objectieve gegevens en mijn mening. In Janusz Korczak Stichting (Red.), *Jaarboek Kinderen en seksualiteit. Een positieve bijdrage 2003* (pp. 14-33). Amsterdam: Janusz Korczak Stichting.
- Scholte, R., & Engels, R. (2004). Psychosociale ontwikkeling: de invloed van leeftijdsgenoten. In J. de Wit, W. Slot, & M. Van Aken (Red.), *Psychologie van de adolescentie* (pp. 94-109). Baarn: Hbuitgevers.
- Schuhrke, B. (2000). Young children's curiosity about other people's genitals. *Childhood sexuality: Normal Sexual Behavior and Development*, 12, 27-48.
- Sensoa (2005). Feiten en cijfers: jongeren en seksualiteit. Geraadpleegd op 20 maart 2007, op http://www.sensoa.be/pdf/feiten_en_cijfers/jongeren_en_seksualiteit_2005.pdf
- Sensoa (s.d.). Feiten & cijfers relationele en seksuele vorming. Geraadpleegd op 29 april 2007, op http://www.sensoa.be/.pdf/feiten_en_cijfers/Feiten_&_cijfers_RSV.pdf
- Sensoa (2006a). Ontwikkeling adolescenten. Geraadpleegd op 19 augustus 2006, op http://www.sensoa.be/1_1_1_2.php
- Sensoa (2006b). Ontwikkeling kinderen. Geraadpleegd op 19 augustus 2006, op http://www.sensoa.be/1_1_1_1.php
- Seymus, H. (1997). *Levende lijven. Handboek voor het jeugdwerk met achtergrond en werkvormen over relaties en seksualiteit*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Steele, J. R. (1999). Teenage sexuality and media practice: factoring in the influences of family, friends and school [electronic version]. *The Journal of Sex Research*, 36(4), 331-341.
- Stoekart, R., Swaab, D., Gijs, L., & Slob, K. (2004). Biologie van de seksualiteit; endocrinologische, anatomische en fysiologische aspecten. In L. Gijs, W. Gianotten, I. Vanwesenbeeck, & P. Weijnenborg (Red.), *Seksuologie* (pp. 73-134). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Brussel, J. (2004). Opvoeders en de aandacht voor relationele en seksuele vorming. *Tijdschrift voor Welzijnswerk*, 28(257), 32-37.
- Van der Doef, S. (1994). *Kleine mensen, grote gevoelens*. Amsterdam: Ploegsma.
- Van der Doef, S. (2004a). Bovenbouw voor groep 7-8. Primaire onderbouw. In S. Van der Doef, *Relaties en seksualiteit* (pp. 5-7). Utrecht/Zutphen: ThiemePeulenhoff.
- Van der Doef, S. (2004b). *Kinderen en seksualiteit. De seksuele opvoeding van kinderen van 0-17 jaar*. Utrecht: Kosmos-Z&K uitgevers.
- Van der Wal, J., de Mooij, I., & de Wilde, J. (1996). Seksuele ontwikkeling. In J. van der Wal, I. de Mooij, & J. de Wilde (Red.), *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding. Een praktijkgericht boek* (pp. 145-194). Bussum: Coutinho.

- Van Hove, E., Carpentier, N., & Knops, N. (1995). Hoe bereikt informatie over AIDS de jongeren? In E. Van Hove, N. Carpentier, & N. Knops, *Jongeren, seks en AIDS herbekeken* (pp. 59-78). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Van Leeuwen, K. (1999). Ouders en vrienden: aanvullend of verwisselbaar? In P. Allegaert & B. Van Bouchaute (Red.), *Veer10 acht10, de leefwereld van jongeren* (pp. 46-52). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Van Schoor, M. (2005). Puberteit: wat er allemaal verandert. *Rep & Roer*, 21, 9-20.
- Vercammen, S. (2005). *Let's talk about sex. Seksualiteitsbeleving en relaties bij twaalfjarigen*. Onuitgegeven bachelor na bachelor scriptie, Katholieke Hogeschool Limburg, Departement gezondheidszorg.
- Verhofstadt-Denève, L. (1998). Psycho-fysiologische ontwikkeling, seksualiteit en partnerrelatie. In L. Verhofstadt-Denève, *Adolescentie psychologie* (pp. 71-104). Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Walker, B. M. (2001). The internal triangle: self, peers and society in boys' identity formation with implications for sexual health education [electronic version]. *Sex Education*, 1(2), 123-136.
- Westheimer, R. K., & Lopater, S. (2002). Sexual experience and expression in childhood and adolescence. In R. K. Westheimer & S. Lopater, *Human sexuality. A psychosocial perspective* (pp. 412- 445). Philadelphia/Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.
- Weyman, A. (2004). Putting sex in context: sex and relationships education in schools [electronic version]. *Education Review*, 17(2), 80-85.
- Willems, M., Carpentier, N., Daemen, E., & Dumez, C. (1999a). *Meer om het lijf. Relationele en seksuele vorming voor de derde graad van de lagere school*. Oostmalle: De Sikkel.
- Willems, S. (1999b). *Seksuele en relationele vorming voor jongeren. Een onderzoek naar de informatiebehoefte, de meest geprefereerde informatiebronnen en -kanalen en de aantrekkelijkheid van voorlichtingsbrochures*. Onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Faculteit Geneeskunde.
- Wylie, K. R. (2002). Sex and relationship education is more than the facts of life [electronic version]. *Sexual and Relationship Therapy*, 17(4), 317-319.

BIJLAGE 1:

Vragenlijst

Spelen rond relaties en seksualiteit in de jeugdbeweging?

Met onderstaande vragenlijst willen wij nagaan wat jij als leid(st)er van tieners (10 tot 14 jaar) al organiseerde rond relaties en seksualiteit.

Als jij de voorbije 5 jaar één of meerdere jaren leiding gaf aan deze leeftijdscategorie, vul dan zéker deze lijst in! Het invullen neemt ongeveer 15 minuten van je tijd in beslag.

Gaf jij de voorbije vijf jaar nog nooit leiding aan tieners van 10 tot 14 jaar, dan hoeft je deze lijst niet in te vullen.

Het is vanzelfsprekend dat je anonimiteit gewaarborgd is. Probeer zo eerlijk mogelijk te antwoorden. Er zijn geen juiste of foute antwoorden. Het is jouw mening die telt!

Indien je vragen of opmerkingen hebt, kan je steeds terecht op sodesmet@vub.ac.be

Bedankt voor je medewerking,
Sofie De Smet

Algemeen
----

1. Hoe oud ben je? ..... jaar

2. Ben je:

- Man
- Vrouw

3. Ik geef leiding in volgende jeugdbeweging (slechts 1 antwoord mogelijk):

- Chiro
- Scouts en Gidsen Vlaanderen
- KLJ
- KAJ
- KSJ-KSA-VKSJ
- FOS

4. Hoelang ben je al leider of leidster? ..... jaar

5. Hoeveel jaren hiervan gaf je al leiding aan 10-14-jarigen? .....jaar

6. Jouw plaatselijke jeugdbeweging bestaat uit? (slechts 1 antwoord mogelijk):

- alleen jongens
- alleen meisjes
- zowel jongens als meisjes

7. Ik heb ooit al een workshop/ vormingssessie/cursus over hoe je activiteiten omtrent relaties en seksualiteit kan organiseren gevolgd.

- Ja
- Nee

Relaties & seksualiteit

8. Met welke seksueel getinte situaties werd jij als leid(st)er van tieners (10-14-jarigen) al geconfronteerd?

	nooit	soms	vaak
Naar seksuele plaatjes, tijdschriften of films kijken			
Bloot op elkaar liggen			
Met elkaar zoenen of willen zoenen			
Elkaars ondergoed of andere kleren verstoppen			
Elkaars lichaam aanraken			
zwembroek of badpak van andere tieners of de leiding naar beneden trekken			
Masturberen			
Piemel vergelijken			
Borsten vergelijken			
Kijken terwijl iemand zit/staat te plassen			
Elkaar wassen			
Naakt rondlopen			
Andere:			

9. Duid in onderstaande tabel aan welke activiteiten je zelf voor tieners van 10 tot 14 jaar reeds organiseerde over relaties en seksualiteit.

	nooit	soms	vaak
Spelletje strippoker			
Ondergoedparade/lingerieshow			
Natte t-shirt show			
Elkaars lichaam (be)schilderen			
Massagesalon			
Zweethut			
Seks-quiz			
Cupido-avond			
Een fuif			
Vertrouwensspelletjes			
Een praatcafé over relaties en seksualiteit			
Naar seksuele plaatjes, tijdschriften of films kijken			
Met condooms spelen			
Waarheid durven of doen			
Handtekeningen op elkaars lichaam zetten			
Van kleren verwisselen met andere tieners			
Verkleed in andere geslacht			
Tikkertje kus en verkrachttertje			
Wildebrasspelletjes (worstelen, gordiaanse knoop, vleeshoop, ...)			
Een specifiek bestaand spel omtrent relaties en seksualiteit			
Andere:			

10. Indien je ooit al één of meerdere van deze activiteiten organiseerde, WAAROM was dat dan?

(Indien jij nog nooit één van deze activiteiten speelde met tieners van 10 tot 14 jaar, ga dan over naar vraag 11.)

Omdat de leden uit deze leeftijdscategorie erom vragen.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Omdat ik merk dat die leeftijdscategorie sterk geïnteresseerd is in het thema relaties en seksualiteit en ik hierop wil inspelen.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Omdat ik het zelf leuk vind om iets te doen rond relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Omdat er zich een problematische situatie had voorgedaan.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Omdat de ouders het vragen.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Omdat de vraag bestaat vanuit het nationale hoofd van mijn jeugdbeweging.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

IK stond er niet bij stil dat deze spelletjes en activiteiten vallen onder de noemer relationele en seksuele vorming, ik speelde het gewoon omdat het plezierig was.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

→ Als je deze vraag invulde ga je nu over naar vraag 12.

11. Indien je nog nooit één van de vorige aangehaalde activiteiten organiseerde voor tieners van 10 tot 14 jaar, WAT BELET JE dan om dit te doen?

Ik voel mij niet bekwaam om activiteiten omtrent relaties en seksualiteit te organiseren.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Ik heb er geen zin in.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Tieners zijn op andere plaatsen (thuis, op school, in de media en onder leeftijdsgenoten) al genoeg met relaties en seksualiteit bezig.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

De ouders willen dit niet.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Ik vind niet dat het mijn taak is om bezig te zijn met relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

De tieners zijn hier niet enthousiast over dus doen we het niet (meer).

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

Ik voel mij niet op mijn gemak bij activiteiten omtrent relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord eerder niet akkoord eerder akkoord helemaal akkoord

→ Indien jij deze vraag moest invullen, ga dan hierna over naar vraag 22

12. Duid hieronder aan WAT je doelbewust met je activiteiten rond relaties en seksualiteit wil bereiken, of wat je tieners uit deze leeftijdscategorie ermee wil bijleren.

Intimiteit en relatievaardigheid ontwikkelen

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ongeplande zwangerschappen voorkomen.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

HIV en seksueel overdraagbare aandoeningen voorkomen

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ongewenste seks en seksueel misbruik voorkomen

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren omgaan met het eigen lichaam

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren omgaan met de puberteit

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren omgaan met eigen seksualiteit

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren omgaan met verschillen binnen seksualiteit en relaties zoals homoseksualiteit, biseksualiteit, transseksualiteit enzovoort.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Tieners verantwoordelijkheid voor eigen relaties en seksualiteit, zichzelf en de ander leren opnemen

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren wat het is om aan te raken en aangeraakt te worden

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren waar de eigen grens ligt bij lichamelijk contact, en deze grens leren aangeven.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren waar de grens van de ander ligt bij lichamelijk contact en hoe die ander aangeeft dat die grens bereikt is.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Leren dat seksualiteit iets is waarvan je moet leren genieten.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

13. Voor welke groep kan je volgens jou het makkelijkst activiteiten rond relaties en seksualiteit organiseren? (slechts 1 antwoord mogelijk)

- Enkel jongens
- Enkel meisjes
- Gemengde groep

14. Aan de hand van de volgende vragen willen we achterhalen WANNEER jij activiteiten omtrent relaties en seksualiteit organiseert voor tieners van 10 tot 14 jaar.

Ik werk met tieners bij elke weekontmoeting rond relaties en seksualiteit

Ja   nee

Wanneer ik met mijn groep wil werken aan een betere groepssfeer.

Ja   nee

Wanneer er een sterke groepsband is.

Ja   nee

Tijdens de vrije en dode momenten.

Ja   nee

Op kamp/bivak.

Ja   nee

Tijdens een projectweekend of -dag (bijvoorbeeld op weekend met mijn eigen groep, een dag georganiseerd voor een specifieke afdeling)

Ja   nee

15. In dit deel willen we nagaan HOE je je activiteiten omtrent relaties en seksualiteit opbouwt.

Ik kondig mijn activiteit op voorhand aan mijn leden aan.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik begin met iets spannend, zodat de tieners meteen de smaak te pakken hebben.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik begin met een opwarmingsspelletje.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik maak met mijn leden eerst afspraken over de activiteit, bijvoorbeeld wat kan en wat niet.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik vertel mijn leden wat er gaat gebeuren en waaraan ze zich kunnen verwachten.

Nooit   soms   meestal   altijd

Vooraleer we aan de activiteit beginnen vertel ik een sfeerscheppend verhaal.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik spreek een stopsignaal af met de leden, zodat ze dit kunnen inschakelen indien één van hen zich niet comfortabel zou voelen bij de activiteit.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik sluit mijn activiteit af met een afrondmoment waar iedereen de kans krijgt om iets te vertellen.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik geef de tieners de kans om mee te beslissen welke activiteit rond relaties en seksualiteit we organiseren.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik geef de tieners de kans om mee voor te bereiden aan deze activiteiten.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik daag de tieners uit om zelf activiteiten omtrent seksualiteit en relaties te ondernemen.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zorg ervoor dat de tieners naar elkaars verhalen rond relaties en seksualiteit luisteren.

Nooit   soms   meestal   altijd

Tijdens een activiteit probeer ik de leden te confronteren met verschillende meningen rond relaties en seksualiteit.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zorg ervoor dat de leden de kans krijgen om hun eigen mening over relaties en seksualiteit te verwoorden.

Nooit   soms   meestal   altijd

Tijdens een gesprek van tieners over relaties en seksualiteit houd ik mij op de vlakte en geef ik mijn eigen mening niet.

Nooit   soms   meestal   altijd

16. Als je een activiteit opzet rond relaties en seksualiteit, steek je dit spel dan volledig zelf in elkaar?

Nooit   soms   meestal   altijd

17. Waar zoek je informatie, inspiratie of materiaal als je een activiteit rond relaties en seksualiteit wil opzetten? (meerdere antwoorden mogelijk)

- Internet
- Bibliotheek
- Medeleiding
- Uit eigen ervaring
- Gespecialiseerde bibliotheken (bijvoorbeeld sensoa, jeugd en seksualiteit)
- Vormingsdienst van je eigen jeugdbeweging
- Jeugdwerkorganisaties die werken rond dit thema (Jeugd en Seksualiteit, Jeugddienst Informatie en Preventie (In Petto), Centrum voor Informatieve spelen...)
- Bij experts (een jongerenadvies centrum, Sensoa, Centrum voor algemeen welzijnswerk...)

18. Ga je op zoek naar bestaande spelen rond relaties en seksualiteit?

Nooit   soms   meestal   altijd

19. Heb je tijdens deze zoektocht al spelen/activiteiten gevonden die aan je wensen en verwachtingen voldeden?

Nooit   soms   meestal   altijd

20. Hieronder staat een lijst van bestaande educatieve spelen die werken rond het thema relaties en seksualiteit. Kruis aan wat je kent. In de kolom ernaast kruis je van de spelen die je kent aan of je ze met tieners van 10 tot 14 jaar al eens gespeeld hebt.

	Ik ken dit spel	Ik heb het al gebruikt bij tieners van 10 tot 14 jaar
Verzinsels		
Kupido		
Soulmate		
De Rubbermap		
Play it safe		
Andere:		

21. Hoe reageren tieners van 10 tot 14 jaar wanneer je een activiteit rond relaties en seksualiteit hebt georganiseerd?

	nooit	soms	meesta l	altijd
terughoudend				
Verontwaardigd				
Ze hebben er geen zin in				
Angstig				
Verlegen				
Nieuwsgierig				
Dolenthousiast				

Relaties, Seksualiteit en de sociale omgeving
--

22. Leiding geven is supertof, maar doe je niet alleen. Je maakt deel uit van een leidingsgroep, en ook ouders hebben waarschijnlijk hun mening over activiteiten rond relaties en seksualiteit. Daarom willen we in dit stuk nagaan hoe jij zou omgaan met deze verschillende partijen in het organiseren van activiteiten rond relaties en seksualiteit.

Ik vind het belangrijk dat ik met mijn medeleid(st)ers en hoofdleid(st)r/groepsleid(st)er/eenheidsleid(st)er hetzelfde standpunt deel op het vlak van relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik communiceer met mijn medeleid(st)er(s) over elkaars visie over omgaan met relaties en seksualiteit in de jeugdbeweging.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik maak met mijn hoofdleid(st)er/groepsleid(st)er/eenheidsleid(st)er afspraken over activiteiten in verband met relaties en seksualiteit.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik heb het gevoel dat ik in mijn plaatselijke jeugdbeweging de nodige steun krijg om activiteiten rond relaties en seksualiteit te organiseren.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik licht de ouders in dat ik een activiteit rond relaties en seksualiteit organiseer.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik publiceer deze activiteiten met een extra woordje uitleg op voorhand in het groepsblaadje.

Nooit   soms   meestal   altijd

In plaats van "seksspelletjes", bedenk ik een andere naam die minder bedreigend klinkt.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik betrek de ouders bij het opzetten en uitvoeren van activiteiten rond relaties en seksualiteit.

Nooit   soms   meestal   altijd

Indien ouders boos en verontwaardigd zouden zijn over mijn activiteiten rond relaties en seksualiteit, zou ik hen links laten liggen.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zou in discussie gaan met ouders wanneer zij hierover boos zijn, en probeer hen te overtuigen van mijn gelijk.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zou met boze en verontwaardigde ouders praten, en geef hen uitleg over mijn activiteit rond relaties en seksualiteit.

Nooit   soms   meestal   altijd

Relaties, Seksualiteit & kennis
--

23. Hoe schat jij je eigen kennis op vlak van relaties en seksualiteit in?

Ik vind dat mijn kennis over seksualiteit en relaties slecht is.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik beschouw mijn kennis over seksualiteit en relaties als voldoende.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik vind dat ik beschik over een ruime kennis over seksualiteit en relaties.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik vertrouw op mijn eigen kennis en kunde op het vlak van relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik acht mijzelf in staat om aan mijn leden vorming te geven over relaties en seksualiteit.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Ik wens extra steun en hulp bij het organiseren van activiteiten rond relaties en seksualiteit voor tieners van 10 tot 14 jaar.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

24. In onderstaande tabel vind je een aantal mogelijke gespreksonderwerpen in verband met relaties en seksualiteit. Kruis de onderwerpen aan waar je met tieners van 10 tot 14 jaar al over gesproken hebt, of waarover ze vragen stellen.

Lichaamsdelen en hun functies	
Voortplanting	
Puberteit en veranderend lichaam	
Uiterlijk	
Homoseksualiteit	
Hoe het aan- of afmaken	
Vriendschap	
Verliefdheid	
Zoenen op de mond	
Tongzoenen	
Verkering & relaties	
Masturberen	
Geslachtsgemeenschap	
Voorbehoedsmiddelen	
Abortus	
HIV en seksueel overdraagbare aandoeningen	
Seksueel misbruik	
geslachtsspecifiek gedrag verwacht van jongens of meisjes	
Seksueel gedrag bij volwassenen & ouderen	
verschillen tussen jongens & meisjes op vlak van gevoelens, uiterlijk en gedrag	
Seks in de media	
Hoe beslissingen nemen	
Assertiviteit	
Hoe je kan onderhandelen	
Hoe hulp en steun zoeken	
omgaan met waarden en normen	
Hoe communiceren over relaties en seksualiteit	

25. Wat doe je als een tiener van 10 tot 14 jaar naar je toe komt met een vraag rond relaties en seksualiteit, maar waarop je het antwoord helemaal niet weet?

Ik stuur hem of haar wandelen.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zeg dat ik het niet weet en ga er verder niet op in.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zeg dat ik het niet weet maar wel het adres wil geven waar hij of zij het antwoord kan vinden, of zoek samen met de tiener naar een antwoord.

Nooit   soms   meestal   altijd

26. Op een dag komt een tiener naar je toe en stelt je vragen over JOUW relationeel en seksueel leven. Hoe zou jij dan reageren?

Ik antwoord eerlijk op deze vragen. Ik vind het niet erg om mijzelf prijs te geven.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik reageer boos en stuur de tiener weg.

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik zeg dat dit een vraag is over een intiem deel van mijn leven waarover ik niet alles prijs wil geven

Nooit   soms   meestal   altijd

Ik reageer.....   (mogelijkheid om zelf in te vullen)

27. Hoe zou jouw ideale activiteit omtrent relaties en seksualiteit eruit zien?

Ik zou vooral babbelen over het thema.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Een activiteit rond relaties en seksualiteit zou voor mij uitsluitend bewegen en actief spel inhouden.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Wanneer ik activiteiten rond relaties en seksualiteit zou organiseren, zou ik een goede babbel combineren met beweging en spelen.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Activiteiten omtrent relaties en seksualiteit zijn iets heel ernstig en zijn vooral niet bedoeld om mee te lachen.

Helemaal niet akkoord   eerder niet akkoord   eerder akkoord   helemaal akkoord

Als je het gevoel hebt dat je heel wat ideeën hebt om met tieners van 10 tot 14 jaar te spelen rond relaties en seksualiteit, maar je er niet de kans toe krijgt...

OF... Je weet niet hoe je er moet aan beginnen...

OF... je hebt op dit vlak nog andere behoeften, problemen, bedenkingen die je ervaart en je wil dit allemaal kwijt...

DAN... nodigen wij JOU graag uit op een groepsgesprek met andere leid(st)ers. Onder de deelnemers verloten we een aantal leuke pakketten over relationele en seksuele vorming in de jeugdbeweging, samengesteld door Sensoa.

Ben je geïnteresseerd? Stuur een mail met je naam, adres, telefoonnummer en emailadres naar sodesmet@vub.ac.be. Wij contacteren je dan zo snel mogelijk!

Als je nog vragen, bedenkingen of opmerkingen hebt over dit onderzoek kan je steeds mailen naar sodesmet@vub.ac.be

Tot slot wil ik je heel hard bedanken voor je deelname en je nog veel speelplezier toewensen in jouw jeugdbeweging!

BIJLAGE 2:

Topiclijst focusgroepen

VOOR HET GESPREK

1. Mezelf voorstellen
2. korte uitleg over thesisonderzoek
Relationele en seksuele vormingsactiviteiten in de Vlaamse jeugdbewegingen bij tieners van 10 tot 14 jaar in kaart brengen. Onder relationele en seksuele vormingsactiviteiten bedoelen we dan activiteiten waarbij tieners iets leren over seksualiteit, relaties, emoties, seksuele gezondheid en zichzelf.
3. bedoeling gesprek + onderwerp
Via een vragenlijstonderzoek reeds heel wat gegevens verzameld over welke activiteiten leiding organiseert omtrent relaties en seksualiteit, wat hiervoor hun motivatie is, en welke doelstellingen ze willen realiseren. Graag willen we dit verder nog uitdiepen.
PS: iemand die de vragenlijst heeft ingevuld?
4. benadruk feit dat gesprek de gelegenheid geeft om de eigen mening te uiten. Er bestaan daarom geen juiste of fouten antwoorden. Omdat de bedoeling van het gesprek is om van de leiders te kunnen leren is elk standpunt belangrijk.
5. leg uit dat slechts één persoon tegelijk het woord neemt
6. de sessie wordt opgenomen, maar de namen worden uit het verslag geschrapt.

BETEKENIS VAN DE JEUGDBEWEGING

- Ik kom zelf uit het speelpleinwerk, maar heb nooit in de jeugdbeweging gezeten. Ik kan mij dus wel min of meer een beeld vormen van wat de jeugdbeweging is, maar van binnenuit ken ik het natuurlijk niet. Ik denk dat jullie dan ook de experts zijn om te vertellen wat nu juist het plezante of unieke is aan in een jeugdbeweging zijn.
- Hoe lang zijn jullie nog van plan in de jeugdbeweging te blijven?
- Wat is jullie motivatie om nog zo lang leiding te zijn?

RELATIONEEL EN SEKSUEEL GETINTE SITUATIES IN DE JEUGDBEWEGING

- Als je terugdenkt aan je eigen tijd als tiener, kan je je dan nog relationeel en seksueel getinte situaties in de jeugdbeweging – zowel positieve als negatieve - herinneren?
- Zijn er relationeel of seksueel getinte situaties die nu meer voorkomen bij tieners?
- Zo ja, de welke?

RSV-ACTIVITEITEN IN DE JEUGDBEWEGING

- Gedurende het verdere verloop van dit gesprek ligt de nadruk op relationeel en seksueel getinte activiteiten. Wat verstaan jullie hier eigenlijk onder?
- Welke activiteiten hebben jullie hierbij concreet voor ogen?
- Bij relationeel en seksueel getinte activiteiten denken wij aan activiteiten waarbij
  - lichaamscontact een grote rol speelt (dikke bertha, tikkertje kus, massage, een sauna bouwen) → welke aanrakingen je prettig of niet prettig vindt, hierbij kan je je eigen lichaam en dat van andere verkennen, alsook wat je grenzen en die van anderen zijn
  - waarbij je iets leert over je eigen lichaam en dat van anderen (strippoker, natte t-shirt show...)

- activiteiten waarbij je relatievaardigheden meer aan bod komen (een fuif, vertrouwenspelletjes)
  - Activiteiten waarbij je expliciet iets leert over relaties en seksualiteit, seksuele gezondheid → een seks-quiz, een praatcafé, met condooms en voorbehoedsmiddelen spelen, educatief spel, verkleden in andere geslacht, in boekjes kijken
- Herinner je je uit je eigen tienertijd nog activiteiten – zowel toffe als minder toffe – rond relaties en seksualiteit?
  - Wat waren de favoriete activiteiten die relationeel en seksueel getint waren?
  - Als je vergelijkt met jouw tijd als tiener, merk je dan dat relationeel en seksueel getinte activiteiten er nu anders uitzien of anders verlopen?
  - Hoe zien de activiteiten er vandaag de dag uit?
  - Zijn er relationeel of seksueel getinte activiteiten die nu meer aan bod komen, of nieuw zijn?
  - Zo ja, welke zijn dit?
  - Bestaan er bij de tieners favoriete relationeel of seksueel getinte activiteiten?
  - Wat ligt volgens jullie ervaring aan de basis van de voorkeur van de tieners voor deze spelen?
- Uit onze resultaten blijkt dat mannelijke leiders vinden dat je het gemakkelijkst relationeel en seksueel getinte activiteiten kan organiseren voor gemengde groepen, dus jongens en meisjes samen. Enkel meisjes komt op de tweede plaats, enkel jongens op de laatste plaats.
    - Waarom denk je dat mannelijke leiders gemengde groepen verkiezen?
    - Wat willen jullie als leiders bereiken in het spelen met gemengde groepen?
    - Wat is zo plezierig aan spelen met gemengde groepen?
    - Zijn er zaken die het spelen met gemengde groepen moeilijker maakt?
    - Zijn er activiteiten die absoluut niet geschikt zijn voor gemengde groepen?
    - Wat zijn de leuke en positieve reacties die je al van de jongens en meisjes gekregen hebt bij het spelen van relationeel en seksueel getinte activiteiten binnen een gemengde groep?
    - Wat zijn de minder leuke en negatieve reacties die je al van de jongens en meisjes gekregen hebt bij het spelen van relationeel en seksueel getinte activiteiten binnen een gemengde groep?
- Vrouwelijke leiders verkiezen relationele en seksuele activiteiten te organiseren voor groepen met enkel meisjes. Gemengde groepen komen pas op de tweede plaats, enkel jongens op de laatste plaats.
    - Wat ligt volgens jullie aan de basis van deze voorkeur van vrouwelijke leiders?
    - Wat vergemakkelijkt volgens jullie het werken met enkel meisjes?
    - Wat bemoeilijkt volgens jullie het werken met enkel meisjes?
- Voor zowel vrouwelijke als mannelijke leiders is het organiseren van relationele en seksuele activiteiten het moeilijkst voor groepen die enkel bestaan uit jongens.
    - Hoe ervaren jullie dit?

- Wat ligt volgens jullie ervaring aan de oorzaak van het feit dat leiding vinden dat het moeilijk is om relationeel en seksueel getinte activiteiten te organiseren voor enkel jongens?
- Uit de resultaten van onze vragenlijst blijkt dat vrouwelijke leiders bepaalde activiteiten zoals massages, een quiz, een fuif, tikkertje kus, lichamen beschilderen meer organiseren dan jongens. Mannelijke leiders organiseren dan weer meer activiteiten zoals strippoker of het bekijken van seksueel getinte plaatjes en filmpjes.
  - Waaraan ligt volgens jullie dit verschil in activiteiten?
- Zijn er bepaalde relationeel of seksueel getinte activiteiten die je zeker (nog) niet zou organiseren voor tieners van 10 tot 14 jaar?
- Wat is de reden dat je dit nog te vroeg vindt, of ongepast vindt?
- Zijn er bepaalde aspecten uit de belevingswereld van tieners die jullie mee opnemen in jullie activiteiten rond relaties en seksualiteit?
  - Seks en relaties op televisie (uit populaire films, series...)
  - Geseksualiseerde beelden op het internet
  - Seksboekjes
  - Meer relationeel getinte boekjes zoals fancy, joepie...

OMGANG MET RELATIONEEL EN SEKSUEEL GEDRAG EN SPEELIMPULSEN

Op basis van de resultaten van de vragenlijst stellen we jullie nu een aantal gebeurtenissen voor waarmee jij misschien ooit ook geconfronteerd zou kunnen worden. De bedoeling is dat jullie bij elke situatie aangeven hoe jullie in die situatie zouden reageren.

- Je hebt het spel "verkrachtertje" geprogrammeerd. Een van de tieners heeft echter het idee om het spel wat te wijzigen. Het spel heet voortaan "humpertje" en in plaats van de tiener in het midden zo snel mogelijk een zoen te geven, moet hij of zij nu als een konijn gebeukt worden. Hoe zouden jullie reageren op dit voorstel?
- De tieners zijn in groep een strip van "Rode Oortjes" aan het lezen, en stellen voor om de scènes en standjes na te spelen. Hoe reageer je hierop?
- Op bivak kom je de tent van de tieners binnen. Ineens constateer je dat de tieners zelf een strippoker georganiseerd hebben, en dat een jongen nog slechts één kous aanheeft en die op een wel tactisch gekozen plaats draagt.
  - Hoe zou jij op deze situatie reageren?
  - Zou je met dit voorval later op het bivak nog aan de slag gaan? Zo ja, op welke manier (al spelend, al pratend of een combinatie van beiden?)
  - Zou het je op spelideeën zetten?
  - Zo ja, welk spel of activiteit zou je hier rond kunnen organiseren?

- Op een nacht tijdens het kamp dringen de tienerjongens de tent van de meisjes binnen. Ze stelen alle tampons en maandverbanden van de meisjes, verven ze rood en verspreiden ze over de hele kampplaats.
  - Hoe denk je dat je zou reageren als je dit de volgende ochtend vaststelt?
  - Zou je met dit voorval later op het bivak nog aan de slag gaan?
  - Zo ja, welke activiteit zou je hierrond kunnen organiseren?
- Hoe gaan jullie om met geseksualiseerd of vulgair taalgebruik of opmerkingen naar de leiding toe?
- Hoe gaan jullie doorgaans om met geseksualiseerd of vulgair taalgebruik of opmerkingen van de tieners naar andere tieners of volwassenen toe?
- Brengt dit taalgebruik jullie op ideeën om er actief mee aan de slag te gaan met de tieners zelf?
- Zo ja, op welke manier?
- Hoe reageren jullie als leiders op seksueel getint gedrag van tieners zoals moonen (hun broek afdoen in het bijzijn van omstaanders), uitdagend kleden, beginnen paaldansen enzovoort?
- Ga je met dit gedrag actief aan de slag, in die zin dat het je op ideeën brengt om er een activiteit of spel rond te organiseren?
- Wat zou je er dan bijvoorbeeld rond kunnen doen?

MOGELIJKHEDEN EN BEPERKINGEN VAN DE JEUGDBEWEGING

- Is de jeugdbeweging volgens jullie een plaats waar gewerkt kan worden rond relaties en seksualiteit?
- Zijn er op gebied van relaties en seksualiteit binnen de jeugdbeweging andere dingen mogelijk die je kan doen, beleven... die thuis of op school niet of minder mogelijk zijn?
- Zijn er volgens jou seksueel en relationeel getinte onderwerpen of vaardigheden die binnen de jeugdbeweging meer aan bod komen dan op school of thuis?
- Heeft de jeugdbeweging ten opzichte van de school of het gezin nog andere voordelen in het werken rond relaties en seksualiteit?
- Heeft een jeugdbeweging in het werken en spelen rond relaties en seksualiteit ook nadelen ten opzichte van ouders of de school?
- Zijn er bepaalde aspecten die het een leider bemoeilijken om met tieners te werken rond relaties en seksualiteit?
  - de leeftijd van de leiding? (bijvoorbeeld nog te jong?)
  - Zijn er nog andere eigenschappen van een leider die het spelen of babbelen omtrent relaties en seksualiteit met tieners van 10 tot 14 jaar bemoeilijken?

BEHOEFTE AAN VORMINGSONDERSTEUNING

- Hoe beleven jullie eigenlijk dit onderzoek, als zouden jeugdbewegingleiders mee een rol spelen bij de relationele en seksuele vorming van tieners?
- Zou je extra hulp of ondersteuning wensen in het werken met bepaalde vragen, onderwerpen, situaties of activiteiten? Zo ja, met welke?
- Hoe zou die extra hulp of ondersteuning er dan het beste uitzien?
  - Een speciaal project van de vormingsdienst van jouw jeugdbeweging?
  - Specifieke brochures/richtlijnen en tips van je jeugdbeweging?
  - Brochures met spelideeën?
  - Een telefoonlijn?
  - Een website?
  - Meer informatieve/educatieve spelen?

AFRONDING

- zijn er eventueel nog zaken die niet aan bod zijn gekomen, of vragen waar je zelf graag een antwoord op zou zien?

BIJLAGE 3:

Aangevulde educatieve spelen

Tabel 15: Door leiding zelf aangegeven gekende en/of gespeelde educatieve spelen

---

Educatief spel

De bloosdoos

Aidsbekerspel

De naakte Waarheid

Black Box

Sexofoon

SOA souvenir

Levende Lijven

Leeftijdsgebonden relatiequiz uit de afdelingsboekjes van Chiro

Kimba

BIJLAGE 4:

Voorbeeld uitgevoerd focusgesprek

Ik heb zelf wel jeugdwerk gedaan, maar speelpleinwerk. En speelpleinwerk is natuurlijk geen jeugdbeweging. Dus ik weet eigenlijk zelf niet wat een jeugdbeweging is. Kunnen jullie mij vertellen wat zo plezant of uniek is aan een jeugdbeweging als de Chiro?

- R23: Het bijeen samen zijn, en allemaal plezante spelletjes spelen. En mensen leren kennen.
- R15: Het samen zijn. En zaken als verdraagzaamheid leren.
- R22: Ja, je leert eigenlijk de waarden van het leven die meespelen de rest van je leven.
- R14: De band die er op de Chiro is. Dat is heel anders dan op school.

Met leiding dan, of met kinderen?

- R15: Vooral ook met vroeger, als lid, met de leden van je groep.
- R22: Het is ook een heel goed alternatief ten opzichte van al de elektronische spullen van tegenwoordig vind ik.

Zijn jullie van plan om nog lang leiding te blijven?

- R123: Ik tot mijn studies gedaan zijn.

Wat is de motivatie om er mee te blijven doorgaan?

- R13: Dat ééne band blijft, dat er geene rotten appel tussenzit die het spel kapot krijgt.

Zowel wat het fijne dat er aan is, als de motivatie om erin te blijven is eigenlijk de groepsband?

- R13: Ja.

Als je terugdenkt aan je eigen tijd als tiener van 10 tot 14 jaar in de Chiro, kan je je dan situaties bedenken – relationeel of seksueel getint – die je hebt meegemaakt, zowel onder de leden als met de leiding. Zowel plezante als minder plezante?

- R13: Wij hadden als kwiks een hoerenkot gemaakt in ons heem. En wij speelden elke zondag hoertjes. Dat is écht waar. En ik schaam mij daarvoor.

Zijn er nog die zoiets meegemaakt hebben?

- R16: Wij hadden vroeger een bord. En daar was een hand van een ventje op, maar dat had maar drie vingers. Dan deden we niet alsof dat een handje was, maar alsof dat een piemel was met de ballen. En wij waren toen kwik, vijfde leerjaar. Dat was keiplezant.
- R22: Ik herinner mij vooral dat ik daar als 10-12 jarige (jongen) niet mee bezig was. En andere wel, meisjes op school of jongens van mijn groep. Maar ik had gewoon hele andere interesses.
- R17: Ik was verliefd op de leider van de jongens.
- R18: De kwiks van 2 jaar geleden hadden ne playboy en P-magazine mee op kamp.

Als je vergelijkt met je eigen tijd als tiener 10-14 met wat er nu gebeurt, zie je dan andere dingen gebeuren, of andere dingen naar voor komen dan vroeger?

- R14: Nu zijn ze jonger dat ze daarmee beginnen.
- R22: Ze beginnen jonger.
- R14: Speelclubbers die kreunend op een matras op elkaar liggen enzo. Dat deden wij nog niet, pas bij de kwiks.
- R19: Zelfs bij de toppers zelfs pas, bij de jongens.

Wat merk je dan nog, of concreet, van dat deden wij vroeger niet?

- R23: Meerdere liefkes tegelijkertijd hebben.
- R13: Ze hebben inderdaad allemaal 3-4 liefkes.
- R17: Ja, wij waren monogaam e. (lacht)

Maar er zijn zo geen situaties meer die er uitspringen, of waar dat je aan denkt, dat je hebt zien gebeuren?

- R13: Die kussen echt. Wij speelden wel hoerenkot enzo, maar een kuske kwam daar echt niet bij. Zij zitten daar nu precies echt niet mee in.

Gaat het dan over zoenen op de mond, of tongzoenen?

- R13: Ja ja, zoenen op de mond.
- R14: De kleinsten komen ook gewoon aan onze borsten. Dat deden wij vroeger niet. Maar nu komen ze echt naar u.
- R17: Wij waren wel beleefder denk ik vroeger. Voor ons was het ook nog meer taboe dan voor de kinderen nu.
- R15: Nu is er ook meer gore praat.

Zoals?

- R19: Dikke soepappen!

Wat laat dan zien dat er bij hen minder taboe rond leeft?

- R14: Ze zijn er veel meer mee bezig dan wij. Wij speelden als tipper af en toe wel soms een spelletje als verkrachttertje met de jongens ofzo, maar daar stopte het dan meestal ook. Maar om de 5 woorden moeten ze nu seks kunnen zeggen.
- R13: Moeten ze een toneeltje doen, sowieso zit daar iets met seks in.

- R17: Maar ook als je vergelijkt, waar keken wij naar, Plons de gekke kikker en tik tak enzo. Maar nu, als je de videoclips op tv ziet. Die kijken ook naar MTV en TMF en al die dinges, en daar komen ook wel veel meer blote dingen in dan vroeger.

Maak je u daar zorgen over, of komen ze daar ook mee af op de Chiro?

- R22: Ik maak mij ook heel hard zorgen eigenlijk over het gebruik van een computer. Dat is toch een hele bron van informatie. Maar toch, als je ziet wat daar allemaal. En je hoort ook de verhalen van webcams. Ik sta bij de toppers en je hoort daar verhalen van.

Wat zijn dan de verhalen waarmee ze afkomen?

- R22: Bijvoorbeeld een verhaal van een jongen, ze gingen een jongen van onze groep liggen hebben. ze gingen zich voordoen als een meisje en we gaan zo die laten ontblooten via de webcam. En ze waren daar ook in geslaagd. Dat is toch heel raar.
- R23: Ook ne kerel die zich voor de webcam had afgetrokken voor twee andere meisjes. Maar dat was ne kerel ofzo.
- R13: Daar wordt ook keiveel misbruik van gemaakt. Allez zo internet, en ze laten die maar doen. En die zitten zoveel daar op. Dingen waar ik nog nooit ben opgekomen.
- R17: Dingen die ik zelf nu nog niet gezien heb.

Dus dat zijn dingen waar je u eigenlijk wel zorgen om maakt?

- R17: Een beetje wel ja.
- R22: Ja toch wel.

Mijn onderzoek gaat over relationeel en seksueel getinte activiteiten in de jeugdbeweging. Nu wat verstaan jullie daar eigenlijk onder, of wat stellen jullie je daar concreet bij voor?

- R23: Wij zijn geen gemengde Chiro.
- R19: Ik kan alleen maar zeggen wat de jongens betreft. Ze vertellen verhaaltjes van "jij bent verliefd op de die, jij bent verliefd op de die...". De meesten geven dat nog niet toe. Stilaan beginnen ze wel van ja ja, ik heb daar gevoelens voor. Maar verder weet ik niet of die kussen of zo. Dat weet ik eigenlijk niet.

Gaat het dan bij de jongens vooral over praten?

- R19: Wat ik ervaren heb als leider van de toppers wel ja.
- R23: Paaldansen! Dat was in onze tijd ook al. (lacht)

Nog anderen die zich er iets bij voorstellen?

- R13: Wij doen er ook wel 'spellekes' over. Maar ontrouwe partner, ja dan liggen ze ook op mekaar. En tippers, die kreunen ook wel eens. Maar dat is puur omdat wij ermee aan het lachen zijn. En ja, die laten zich ook wel eens gaan, lachwekkend bedoeld e. Sommigen snappen dat zelfs nog niet. Dat is gewoon grappig eigenlijk.

Jullie hebben er dan concrete spelletjes rond?

- R13: Concrete, pfff, ja. Een paar.
- R17: Als je gemengd doet, lok je de spelen wel ook uit waarbij ze lichaam contact hebben.

Bewust?

- R17: Een beetje wel denk ik.

Waarom dan?

- R17: Omdat dat leuk is.
- (lachen)
- R19: Omdat ze dat niet doen als het gewone Chiro is.
- R17: Ja!
- R19: Als er een gemengde dag één keer in de maand, ga je spelletjes doen die je anders niet doet. Dat is dan meestal licht seksueel getint.
- R23: Wat ik ook al gedaan heb als leider van de ridders dan. Dat is een spelletje dat je al véél te véél hebt gespeeld, daar dan een seksverhaal rond hangen, en dat een beetje inkleden in seks dingen. En dan zijn die kweetni hoe enthousiast!
- R17: Opgewonden!
- (lachen)

Wat wij ons voorstellen bij activiteiten omtrent relaties en seksualiteit zijn activiteiten concreet, waarbij ze iets leren over relaties, seksualiteit, seksuele gezondheid, emoties en zichzelf. Daar zijn dan inderdaad spelletjes bij waarbij lichaamscontact heel belangrijk is, een tikkertje kus, verkrachttertje. Ook waar dat ze iets leren over hun eigen lichaam en dat van de ander, een strippoker of een natte t-shirt show eventueel. Activiteiten waarbij hun relatievaardigheden heel belangrijk zijn, een fuif of vertrouwenspelletjes. Of écht activiteiten waarbij ze écht iets leren over seksualiteit. Bijvoorbeeld educatieve spelen zoals de bloosdoos of het spel dat Jozy straks gaat voorstellen.

Zijn er activiteiten rond relaties en seksualiteit die nu meer aan bod komen?

- R14: Nee, de spelletjes zijn dezelfde spelletjes als die die wij gespeeld hebben.

Zijn er activiteiten die ze zelf komen vragen omtrent relaties en seksualiteit?

- R13: Bij ons willen ze altijd, écht elke week ontrouwe echtgenoot spelen. 'k vind dat een keiplezant spel.
- R14: Wij speelden dat vroeger toch ook keigraag.
- R13: Ik doe dat zelf ook kweetni hoe graag.
- R22: Typische fenomeen is eigenlijk – zo heb ik de ervaring toch - dat ze helemaal niet happig zijn – de jongens toch – om gemengd te doen. Ze laten dat toch zo blijken "toch geen gemengd". Maar eigenlijk in hun binnenste, zien ze dat volgens mij wel volledig zitten, toch het grootste deel van de groep.

Je zei ook dat je je activiteiten meer inkleedt in het seksuele. Was dat vroeger ook?

- R23: Dat weet ik niet meer. Maar ik denk het niet. Ik heb op de Chiro ook wel een beetje commentaar gekregen dat dat voor rakkers toch niet nodig is.

Wat vind je daar dan zelf van?

- R23: Ik weet het niet. Ik vind dat niet erg. Hoe rapper ze daar over bezig zijn, hoe meer ze hun eigen gaan euh... hoe moet ik dat zeggen...
- R17: Op hun eigen gaan uitzoeken.
- R23: Ja, en veel zelfzekerder zijn van hun eigen. Op bivak, zich niet zo zelfzeker voelen en merken dat bij de anderen hetzelfde speelt.

Van wie komt de commentaar dan?

- R23: Van de VB, die vroeger zelf ook in de Chiro heeft gezeten. Ik denk dat dat vroeger in de Chiro gewoon niet werd gedaan. Maar ik vind dat niet zo erg.
- R18: Toen ik tipper was hebben we wel eens klerenketting gedaan met de jongens. Wij stonden in ons ondergoed. En 's avonds heeft een moeder van een lid van ons gebeld naar onze leidster, dat dat niet kon. Want je staat alleen naakt in de badkamer. En die mocht niet meer komen.

Dus bij ouders ligt het bij sommigen wel gevoelig?

- R18: Ja.

Merk je dat nu ook nog?

- R18: Ja, over 't laatst stonden jongens voor onze meisjes, en we hebben ook commentaar gekregen dat dat niet kan.
- R13: Sommige ouders weten ook niet met wat hun kinderen al bezig zijn. Sommige kinderen zijn zelf zo extreem over seks bezig, en dan die ouders doen maar van dat kan niet, maar ze weten zelf niet met wat hun kinderen bezig zijn.
- R16: Vroeger bij ons, toen ik nog kwik was, was er een jongetje van nog jonge leeftijd, die in ons lokaal kwam, zijn broek af liet zakken, in zijn blote stond en terug wegging. Die vond dat keileuk.

Nu één van de vragen op de vragenlijst was dat de leid(st)ers konden kiezen voor welke groep ze dachten dat ze het makkelijkst activiteiten rond relaties en seksualiteit kunnen organiseren. En mannelijke leiders kiezen voor het merendeel voor gemengde groepen. Hebben jullie daar een verklaring voor waarom voor mannelijke leiders de voorkeur uitgaat naar gemengde groepen?

- R22: Ik denk dat het heel moeilijk is om met jongens echt daar serieus over te beginnen praten. Die gaan daar altijd grappig rond doen. Tegen als er meisjes bij zijn en die beginnen er echt serieus over te vertellen, dat dat voor jongens een aanzet is om eerlijk te zijn en serieus te vertellen.

Zien de andere jongens dat ook zo?

- R23: Zoals ontrouwe echtgenoot met jongens, dat zou ik ook niet zien zitten.

Waarom is het dan voor jongens alleen moeilijker?

- R23: Omdat die denk ik preutser zijn eigenlijk gewoon.
- R22: Ik denk, jongens willen altijd stoer overkomen voor de groep. En seksualiteit is toch iets vrij intiem waardoor ik denk dat het voor jongens moeilijker dan voor meisjes
- R19: ik kan misschien mis zijn. Maar ik heb denk ik het idee dat meisjes gemakkelijker met meisjes kunnen samenwerken, en seksuele spelletjes dan jongens met jongens. Maar de kloof tussen homo zijn en lesbisch zijn zagezegd, misschien nog wel groter is op dat vlak. Jongens moeilijker uitkomen dan meisjes denk ik.

Nu biedt gemengde groepen, en het spelen daar rond mogelijkheden om hen iets bij te leren over relaties en seksualiteit?

- R23: Ja, maar een spelleke voor kerels en aspiranten, kan je al een beginnen denken om daar echt iets achter te steken. Bijvoorbeeld nu hebben we geleerd om altijd een condoom te gebruiken. Maar zo voor toppers ofzo, die gaan zich dat echt niet aantrekken denk ik.

- R13: Ik denk dat als ze gemengd zijn ze het sneller in het belachelijke gaan trekken. Omdat te gaan weg lachen. Tegen als je alleen meisjes bent, ben je vertrouwder en ga je meer durven zeggen en zo denk ik.

Maar jij ziet dat uit het standpunt van een vrouwelijke leidster, nee?

- R13: Ja.

Wat is er zo plezant aan gemengde groepen en spelen daarmee?

- R14: Gewoon spannender ook. Ontrouwe echtgenoot spelen met alleen maar meisjes, dat is een spelletje, maar daar stopt het ook mee. Met een jongensgroep erbij, wordt er keihard mee gelachen als er een jongen op een meisje ligt.
- R23: Er zitten soms ook al koppelkes en liefkes tussen, en dat is altijd lachen vind ik.
- R17: Maar het is niet alleen de seksueel getinte spelen die leuk zijn, want de meisjes willen stoer zijn en de jongens willen ook eens laten zien wat ze kunnen. Dus er wordt altijd beter gepresteerd als je gemengde activiteiten doet dan wanneer alleen in eigen groep.

Elkaar wat meer uitdagen?

- R17: Ja!

Zijn er ook nadelen aan spelen met gemengde groepen?

- R13: Ge hebt altijd keuzes e. Niet seksueel ofzo, maar jongens willen voetballen en meisjes willen misschien eens een modeshow. Als je dat gemengd wilt doen, ik denk dat dat moeilijk is.

En als het activiteiten zijn die meer relationeel of seksueel getint zijn?

- R13: Ik denk dat die niet zo, onze meisjes zouden daar niet zo in opgaan dan. Ze zouden meer op de achtergrond blijven. Want op ne jongen gaan liggen, dat is nog efkes... In het heem, met meisjes alleen hebben die zo ne mond, en geen probleem. Maar op ne jongen gaan liggen, neen.
- R14: Op die leeftijd is het verschil tussen jongen en meisje ook groot. Als je een meisje van 12 pakt en een jongen van 12, die denken daar ook anders over. Jongens zijn daar niet zo mee bezig.

Hoe zien jullie dat als mannelijke leiders, als nadelen of...?

- R23: Die van mij zouden niet meedoen, tenzij de leidster van de andere groep zou moeten meedoen. Je hebt toch altijd een serieuze voorbeeldfunctie voor uw leden, en uiteindelijk gaan ze zien dat het toch zo geen kwaad kan om op een meisje te gaan liggen, want die doet dat ook.

Zijn er toffe reacties die je krijgt in gemengde groepen, van de jongens en de meisjes als je samen iets doet, eventueel rond relaties en seksualiteit?

- R19: Ze vragen er wel eens achter, 'wanneer doen we nog iets gemengd', op een positieve manier uiteraard. Zoveel gemengd doen we niet. Maar als we het doen zijn het zeker sowieso een paar spelletjes, en dan vinden ze wel tof.

Is dat zo een beetje bij iedereen? Het is tof maar...

- R18: De kwiks wouden ook wel eens met de rakkers verkrachttertje spelen, maar dat wouden de rakkers dan weer liever niet. Daarna hebben we dan gemengd ruwe spelen gespeeld, en dat vonden ze wel heel leuk. En dat wouden zowel de kwiks als de rakkers samen doen.

Zijn er negatieve reacties die van hen komen?

- R14: Bij ons is zo een beetje het probleem dat de tippers, die zijn al veel verder dan de toppers. Die zijn echt nog redelijk achter. Daarom willen de tippers daar niet mee spelen. Maar de kerels willen natuurlijk niet met de tippers, want die zijn jonger. En daarmee gebeurt dat niet zo heel vaak.
- R17: Ik denk dat dat veel het probleem is eigenlijk. Tippers willen vaak met oudere gasten spelen dan met de toppers. De toppers trekken er zich blijkbaar niks van aan.
- R23: Dat zie je ook wel gebeuren. Mijn rakkers zijn nog allemaal met de bayblades aan het spelen terwijl dat de kwiks al bezig zijn met schmink, meer hun uiterlijk, alle, niet meer met de barbiepoppen aan het spelen.

Een verschil in rijpheid?

- R17: Ja!
- R23: Een heel groot verschil vind ik

Nu, vrouwelijke leidsters kiezen uitgesproken voor groepen met alleen maar meisjes in.

- R19: Ja, dat zal hoogst waarschijnlijk gemakkelijker zijn.

Waarom is dat gemakkelijker?

- R13: Omdat die opener zijn. Allemaal meisjes durven echt al veel meer vertellen dan dat daar een jongen zou tussen zitten. Die durven veel meer doorgaan en harder opgaan in zo'n spel. Want anders schamen ze hun, maken ze hun misschien belachelijk, van die dingen.

- R14: Ik denk dat dat ook wel te maken heeft of je dat gewoon bent of niet. Als je die klein mannen van het begin af samen zet vormen die uiteindelijk ook wel een hechte groep e.

Zijn er zaken die ook moeilijk zijn aan alleen maar meisjes, als je iets wilt doen rond relaties en seksualiteit?

- R23: Ik zie dat bij ons in de Chiro, ik vind dat meisjes harder tegen elkaar en tegen andere meisjes zagen, dan dat jongens doen, zeker in dezelfde leidingsgroep dan.

Op het vervelende af dan?

- R23: Ja, maar ik trek mij dat ook niet zo hard aan. Ik ga dan ergens anders staan.

Er zijn geen uitgesproken zaken die echt moeilijk zijn als je alleen iets met meisjes wilt doen?

- R19: Er zijn andere interesses uiteraard.

Zowel mannelijke als vrouwelijke leiders vinden het het moeilijkst voor alleen maar jongens. Heeft dat dan te maken met wat jullie zeiden met zich stoer houden?

- R13: Ja, en er helemaal nog niet mee bezig zijn.
- R17: Toch niet op die leeftijd.

Die rijpheid opnieuw?

- R17: Ja, ik denk dat wel.

Vrouwelijke leidsters geven ook aan dat ze bepaalde activiteiten veel meer organiseren dan mannelijke leiders. Het Gaat dan om bijvoorbeeld een massage, een quiz, een fuif, een tikkertje kus, elkaars lichaam beschilderen. Mannelijke leiders organiseren dan meer activiteiten zoals een strippoker of al eens kijken naar seksueel getinte boekjes, filmpjes of plaatjes. Hebben jullie daar een verklaring voor, hoe dat dat komt?

- R18: Ze kijken daar zelf graag naar.
- R14: Leiders vinden dat zelf gewoon leuk.
- (lachen)
- R13: Ik word ook keigraag gemasseerd en ik doe dat zelf ook gewoon graag. En die masseren u ook keigraag, dus da's bangelijk.

Is het dan puur aansluiting bij je eigen interessegebied als leider of leidster?

- R14: Ik denk ook wel het interessegebied van uw leden.
- R13: En dat van u doet ook altijd een beetje mee. Je kan wel eens iets tegen uw goesting doen, maar niet elke week denk ik. Ik toch niet.

Zijn er seksueel of relationeel getinte activiteiten die je absoluut nog niet geschikt vindt voor 10 tot 14-jarigen?

- (lachen)
- R14: Ik denk ook het verschil 10/12, rakkers of kwiks, daar kan je minder mee doen dan met de tippers al.

Jullie zien daar echt een verschil in, 10-12?

- R19: Dat is een heel groot verschil ja.
- R14: Ja, zeker.
- R17: Als je eigenlijk al met 10 tot 12-jarigen bij wijze van spreken in een kring gaan staan – jongen meisje jongen meisje – is dat al seksueel getint voor die kinderen. Bij 12 tot 14-jarigen moet er al meer lichamelijk contact zijn om dan een seksueel getinte activiteit te doen.

Je ziet dat die overgang 10-12/12-14 best wel nog groot is?

- R17: Ja!
- R14: Ik denk dat dat ook te maken heeft, eens dat je overgaat naar een andere groep, dat je met die van nog een jaar ouder komt, die hebben dat dan ook voor. En dan gaat het wel sneller.
- R22: Ik vind de kloof tussen 14 en 15 nog groter dan tussen 12 en 13 jaar, toch bij jongens.
- R14: Bij meisjes is dat denk ik anders, daar is de kloof 12 en 13 jaar groter
- R13: Ja, dat is waar.
- R23: Meisjes zijn dan ook wel veel sneller.
- R14: Tippers, als die eens moeten meedoen met de tiptiens, dat zullen die wel niet erg vinden. Maar als ze moeten meedoen met de kwiks, dat willen die echt niet. Dan is het dikke ambras denk ik.

Zijn er bepaalde dingen waar tieners van 10 tot 14 mee bezig zijn, onder elkaar, op tv, met boekjes die ze lezen... dat je merkt dat ze heel sterk mee bezig zijn, dan je betreft in je activiteiten?

- R13: Namen van hun liefjes. Ze hebben er altijd keiveel. En dan is het uit, dan is het altijd terug aan. Altijd spannende verhalen hoor, ingewikkeld en zo. En dan kan je die namen er

in betrekken. Dan pest je hen zo, maar eigenlijk vinden ze dat stiekem keiplezant dat de namen van hun liefjes worden betrokken.

- R22: De verhalen van op school, die worden eigenlijk altijd overgebracht naar de Chiro. Daar zit je toch 7 uur per dag mee opgescheept met meisjes. Dan hoor je dat alles gaande is, en dat wordt op de Chiro toch verteld.

Jullie spraken daarjuist van het internet, de webcam. Gebruik je dat dan in activiteiten?

- R19: Nee.
- R22: Misschien een idee.

Ik weet niet of ze bezig zijn met boekjes als de joepie, de fancy...?

- R17: Ja ja, dat wel.
- R18: Die posters hangen aan de muur.
- R14: Op kamp is dat iets typisch dat de tippers moeten meenemen, al hun fancy's. Dan wordt dat ook gelezen door alle oudere groepen.
- R13: Ik neem die nu ook nog mee!

De rubriekjes daarin over relaties en seksualiteit, doe je daar iets mee, of lezen ze die ook heel fervent?

- R14: Als er iets speciaals in staat, dan moet dat zeker eens gezegd worden. Maar dat was ook als wij klein waren.
- R17: Maar ik denk dat ze dat dan wel meer op zichzelf doen. Dat ze dat niet echt, bijvoorbeeld op de platte rust, dat ze boekjes pakken dat ze dat wel heel interessant vinden, maar niet dat ze zeggen, "heej dat moet je hier eens lezen". Eerder van "ah, wat ben ik hier aant lezen".
- R14: Onder elkaar wel e! Onder elkaar meer wel als met de leiding.
- R13: Op weekend moest ik zo een rubriekje voorlezen van vrijen en jij, voor ze gingen slapen. Het moest echt over liefde, liefst nog over seks, anders waren ze niet content.

Dus ze zijn er wel sterk mee bezig?

- R17: Ja.

Ik ga een aantal stellingen voorleggen. Er gaan situaties naar voorkomen die een aantal leidingmensen hebben aangegeven in de vragenlijst. Ik ga van jullie gewoon vragen hoe jullie zouden reageren moesten jullie het tegenkomen.

De eerste situatie is: je hebt het spel verkrachttertje voorgesteld om te spelen. Maar één van de tieners heeft een variant op het spel bedacht. Het zou niet meer verkrachttertje maar humpertje heten. En in plaats van de tiener in het midden zo snel mogelijk te kussen, moet hij of zij nu zo snel mogelijk als een konijn gebeukt worden.

- R23: Zalig!

Hoe zouden jullie hierop reageren?

- R23: Ik zou dat heel graag doen. Ik vind dat een heel goed idee eigenlijk.
- R22: Ik zou wel eens vragen wat gebeukt worden als een konijn is, een nadere verklaring. Maar op zich niet zo heel...
- R13: Als die dat echt willen, als ze dat zelf voorstellen kunt ge niet zeggen "ah nee, niet als een konijn". Ik denk niet dat dat gaat helpen.
- R14: Ik zou er eens mee lachen, het weglachen en dan toch het andere spelen.
- R19: Ja, waarschijnlijk. Want als er maar één is dat dat zo voorstelt. En de rest kan dan zo "oe, wat is dat hier". Verkrachttertje alleen was misschien al te veel.
- R14: Dikwijls die kleine mannen er rond, dat die denken van woow, wat zijn die aan het doen.

Zou je er dan eerst over praten, en zien wat de andere tieners er van denken?

- R14: Nee, ik zou dat weglachen.
- R19: Ik ook.

En de rest?

- R14: Je ziet dat meteen aan de rest hun reactie, of ze dat willen of niet e. En als ze het allemaal zien zitten zou ik het wel spelen.

Op een andere zondag zijn de tieners in hun groep een strip van rode oortjes aan het lezen. Ineens hebben ze het idee om de scènes en standjes uit de strip na te spelen. Hoe zou je reageren?

- R23: Toch met hun kleren aan? Nee, ik zou dat niet doen denk ik.

Wat is de motivatie om het niet te doen?

- R13: Het gaat erover.
- R14: Afhankelijk ook van de scène. Er zijn scènes die er niet over gaan.
- R13: Ik zou een spel verzinnen rond rode oortjes, maar één dat er niet over gaan.
- R14: En dan zo een paar lichte scènes, die er niet over gaan

Hoe zou je dat naar hen toe duidelijk maken, van dit wil ik niet doen?

- R14: Dat hebben die niet door
- R13: Pas op, sommigen zijn echt al volwassen hoor, en zijn daar mee bezig, zijn daar klaar voor, en zijn zover. Soms is dat wel ambetant omdat bij ons zit ook heel veel verschil tussen eerste en tweede jaar tipper. Heel veel.
- R14: Dat zie je wel verbeteren naar het einde van het jaar. In het begin is dat verschil kweetni hoe groot, maar nu valt dat wel goed mee.

Stel, je bent op bivak. Je komt de tent van de tieners binnen, en je constateert dat ze onder elkaar een strippoker aan het spelen zijn. En één jongen heeft nog slechts één kous aan, en heeft die tactisch gekozen over zijn penis gestoken. Hoe zou je reageren als je dit ziet.

- R13: Ik kan mij dat écht niet voorstellen dat zoiets zou gebeuren.
- R23: Ik zou mij heel erg kwaad maken moest het gebeuren.
- R14: Zeker bij die leeftijd, op zijn minst keti's.

Kan je het je niet voorstellen?

- R14: Wij deden dat ook, de tent uitsluipen om naar de jongens te gaan.
- R22: Ik heb daar zelf ook ervaring mee. Als ik rakker was, moet ik er ineens aan denken. Ik was daar nog totaal niet mee bezig. Maar de tweedejaars waren zo de stoere mannen, en die waren hun geslachtsdeel aan het showen. Het was donker in de tent, met de pillamp erop. Ik zat daar dan zo. Het is fout afgelopen dat ze er met muggenspray op elkaars geslachtsdeel aan het spuiten waren. Dat was lachen.
- R17: Ik zou bij die leeftijd wel serieus vertellen dat dat niet de bedoeling is.
- R19: Ik zou ook rap zeggen, trek uw broek aan.

Zou het u dan op ideeën brengen om er de rest van het bivak iets mee te doen?

- R17: Ik zou er precies wel een gesprek over doen dan. Als dat de aanleiding is, kan je er wel eens over praten. Omdat je zeker weet dat ze er mee bezig zijn.
- R14: Ik denk wel dat er dan een gesprek moet komen.
- R13: Ik weet het écht écht écht niet. Ik zou gewoon gechoqueerd zijn. Ik zou teruggaan en iemand anders gaan halen. Ik zou echt niet weten hoe ik zou moeten reageren. Ik zou van de ene kant in de lach schieten van de choque.

Wat is zo moeilijk om te reageren?

- R13: Ik zou niet weten wat ik daartegen moet zeggen.
- R17: Uiteindelijk is dat gewoon een naakte jongen die daar staat. Hij is niks aan het doen e.
- R13: Natuurlijk niet. Maar ik kan mij dat niet voorstellen dat een kwik staat te kijken naar ne jongen met een kous over. Ik kan mij dat echt niet voorstellen.
- R17: Je hebt ook nog wel, zo met kwiks, 10 tot 12-jarigen, als je voetbal speelt dan douche je ook nog wel samen met jongens. Dus misschien dat die seksualiteit op dat moment, als er een jongen in zijn blote staat, dat kan goed zijn zelfs dat meisjes dat nog niet echt, maar dat hangt af van de groep. Sommigen vinden dat eik, en anderen zeggen "och, ik kleed mij gewoon om"

Maar zou je boos zijn?

- R23: Ik zou daar boos voor zijn.
- R17: Ik ook, allez ja, boos.
- R23: Ik zou boos zijn, om hen te laten verschieten, dat ze meteen door hebben dat dit niet kan.
- R17: Inderdaad, dat het niet kan.
- R22: Ik zou niet boos zijn, omdat dat iets is dat komt bij hen. Het is moeilijk om te reageren, omdat je zelf niet weet wat je juist moet doen. Want langs ene kant heb je gevoel dat ze eigenlijk niet te vroeg moeten beginnen want dan beginnen ze en dit en dat, meer het conservatieve. En langs andere kant, misschien is het eigenlijk beter, als het er dan toch is, zeker zo'n situaties, daar moet je op inspelen en er iets mee doen. Maar de vraag is natuurlijk wat?
- R17: Op die moment zelf zou ik ze niet straffen. Ik zou gewoon zeggen, doe uw kleren aan, kruip in uw bed, doe iets anders. En dan zelf eens op een rij zetten wat er in een gesprek moet komen, wat er gezegd moet worden.

Stel, er is nog een andere situatie. Op een nacht tijdens het kamp zijn de tienerjongens naar de tent van de meisjes geslopen. Ze hebben daar alle tampons en maandverbanden gepikt, die rood geverfd en overal op de kampplaats opgehangen. Hoe zou jij reageren als je dit de volgende ochtend vaststelt?

- R13: Ik zou heel hard lachen. Maar ik zou wel effe kwaad zijn. Zoiets doe je niet.
- R23: Ik zou niet kwaad zijn

- R17: Dat is bijzaak. Maar gewoon het gedacht dat ze het gedaan hebben is gewoon grappig. Je moet ze er wel op wijzen dat het niet kan, maar op zich, zoveel hebben ze niet verkeerd gedaan.
- R14: Ik zou ze naar de winkel laten gaan en alles opnieuw kopen. Dan staan alle jongens daar aan de kassa met tampons en maandverband.
- R17: Ewel ja.
- R14: Dan staan alle jongens daar aan de kassa met tampons.
- (lachen)

Zou je ze dan sowieso een straf opleggen?

- R19: Dat zou een straf kunnen zijn.
- R17: Ik zou gewoon iets ludieks doen, dat ze zichzelf dan maar belachelijk maken e.

Zou het u op ideeën brengen om er samen met de jongens en de meisjes iets rond te doen, een activiteit?

- R14: Nee.
- R17: Nee.
- R23: Ik heb dat al met de rakkers gedaan. Een tampon in een fles met water laten vallen, dan zwelt die op.

Maar niet echt dat dit de aanleiding zou zijn om er iets rond te doen?

- R23: Nee.
- R19: Misschien juist niet. Want dan zouden ze misschien een foute indruk kunnen krijgen. Eej, we hebben iets gedaan, maar toch blijkbaar niet, want we doen er een spel mee. Dan kunnen ze misschien nog wel verward worden met mag het nu, of mag het nu niet.

Is al bij al het stellen van grenzen naar hen toe belangrijk?

- R23: Ja.
- R19: Ja, er moet ergens een grens worden getrokken, want anders denk ik dat het niet bij de kous blijft.

Hoe ga je om met geseksualiseerd taalgebruik, of vulgair taalgebruik naar jullie toe als leiding?

- R17: Ik tolereer dat niet. Vanaf dat ze tegen mij een seksueel getinte opmerking maken ga ik daar serieus op in. Ik heb dat ooit al meegemaakt dat ik voor een groep moest praten, en dat ineens iemand "dikke tetten" riep. En dat is niet leuk als je daar van voor staat.

Dan volgen er consequenties?

- R17: Inderdaad.
- R16: Ik lach daar gewoon mee terug.
- R14: Zolang het niet te erg gaat.
- R13: Maar soms gaat het erover. Sommige dingen gaan er écht over. En dan moet je wel zeggen van "eej". Anders lach ik er ook wel mee.
- R23: Je hebt zo het plagen, maar het mag nooit pesten worden e.
- R22: Ik tolereer dat. Maar achteraf denk ik soms van amai, ik had dat niet mogen tolereren en erop gereageerd. Ik heb het vooral voor als ik lesgeef, stage. Ik moest vorige week les geven in secundair, 4 Mode. Allemaal meisjes, constant gegiechel, en dan zeggen die "gij moogt eens langskomen". Dat is niet goed voor uw stageles, je moet dat goed doen. Allemaal niet zo plezant, maar ça va.

Dus lachen als het nog ça va is qua opmerkingen, maar wel consequenties als het te ver begint te gaan?

- R19: Ja!

Wat doe je als je merkt dat dat onder de tieners zelf leeft, de vulgaire praat.

- R14: Wij waren ook zo. Als je ziet dat iemand er echt een probleem mee heeft, dan moet je er over praten, maar anders.
- R13: Als het er niet over gaat.

Uit onze vragenlijst komt ook heel veel seksueel getint gedrag zoals de broek afsteken als een trein passeert, als volk passeert, heel uitdagend kleden, dansen rond een paal die ze tegenkomen enzovoort naar voor. Brengt dat jullie op ideeën om er iets rond te doen, er activiteiten rond te organiseren?

- R17: Ja.
- R14: Daar kan je wil iets mee doen.

Dat houdt je niet echt tegen, dat gaat niet echt te ver

- R14: Nee.
- R23: Ik heb dat vorig jaar gedaan met mijn rakkers. Dat die zo 's nachts rond de palen van de tent dansten. Dan heb ik een paaldanscontest gedaan. Dan was het wel een pak minder omdat wij er bij waren, maar dat was best wel grappig.

- R13: Je doet daar ook niks verkeerd mee e.
- R23: Nee, dat is.
- R22: Niks verkeerd mee doen, ik weet het niet eigenlijk. Ik heb dat ook al gedaan met die mannen. Maar er zijn altijd jongens, als er bijvoorbeeld een wedstrijd is, iedereen moet al eens deelnemen. Maar er zijn jongens die daar nog totaal niet mee bezig zijn en die moeten dan ook iets doen. Je kunt dat dan zo laten, maar iedereen dan van "allez, doe nu toch ook eens iets"
- R13: Het hangt er echt van af. In een winkelstraat waar keiveel volk is, en je begint daar rond een paal te dansen, nee. Bij ons, een meisje die met krijt haar rok had volgeschreven met sekswoorden. Keiveel volk en ouders dat dat zagen, en ze heeft dat er moeten afdoen. Je moet ook aan je imago denken.

Dus daar ook weer, het kan, maar als het te ver gaat worden er grenzen gesteld.

- R13: Je moet ook zo binnen het lokaal ofzo. Niet als iedereen het ziet.

Nu, op school of binnen het gezin wordt ook gewerkt of informatie overgedragen over relaties en seksualiteit. Hebben jullie de mening dat tieners binnen de jeugdbeweging op vlak van relaties en seksualiteit andere zaken kunnen beleven of meemaken?

- R14: Ja, absoluut!
- R14: Zeker op bivak zijn er meer kansen om dat te doen dan thuis of op school.
- R22: Op school of thuis gaat het meer over de theoretische kant van seksualiteit. De jeugdbeweging geeft meer de kans om praktische ervaringen op te doen.
- R23: Ik vind dat het op school ook allemaal niet goed wordt uitgelegd. Uw leider of leidster daarentegen kan alles meer op een speelse manier uitleggen. Tegen op school, daar gebeurt alles zo strikt, of zo strikt uitgelegd.
- R14: Binnen de Chiro kunnen ze met elkaar ook meer ervaringen uitwisselen. En er is de vertrouwensband, zowel met de andere leden als met de leiding. Plus ge kunt seksualiteit met uw vrienden bespreken.
- R23: En er kunnen grapjes rond gemaakt worden.
- R13: En op school zijn ze in het eerste en tweede middelbaar ook nog niet met seks bezig.
- R17: Op de Chiro kunnen de kinderen er ook gemakkelijker vragen over stellen. Of ge kunt er spelletjes rond verzinnen, bijvoorbeeld over het versieren van meisjes, en dat uittesten. Een spel geeft uiteindelijk veel mogelijkheden.
- R13: Op school is het leeftijdsverschil tussen tiener en leerkracht ook groot.
- R23: De leerkracht is vaak ook een vieze.
- R17: Feit dat je als leider of leidster nog jong bent geeft voordelen.
- R23: Op school is de leerkracht ook iemand die punten moet geven

Zijn er binnen de jeugdbeweging ook nadelen om te werken rond relaties en seksualiteit?

- R14: Er wordt veel gemakkelijker mee gelachen. Het is nogal lachwekkend. Als leiding heb je vaak ook niet voldoende achtergrond denk ik.
- R13: Ja dat is waar. In gemengde groepen kunnen mensen belachelijk gemaakt worden. Maar op de Chiro zullen de kinderen met genante zaken sneller naar een leider gaan dan op school. Ze nemen u gemakkelijker in vertrouwen.

Hebben jullie uiteindelijk het gevoel dat je als leider of leidster een opvoedingstaak hebt met betrekking tot relaties en seksualiteit?

- R14: Nee. Of toch een beetje misschien.
- R17: Ik vind niet dat het aan ons is om te zeggen wat wel en niet mag. Maar ik zou wel antwoorden op vragen waar ze mee afkomen.
- R22: Bewust zie ik da niet als mijn opvoedingstaak. Maar onbewust ben ik er misschien wel mee bezig.
- R23: Ik denk dat wij voornamelijk een voorbeeldfunctie hebben. Maar ik denk dat seksualiteit daarbij minder op de voorgrond komt.
- R17: Bewust ben ik er niet mee bezig. Maar als er zich zo'n situaties voordoen, zou ik er wel op ingaan, of hen antwoorden geven. Als bijvoorbeeld een kwik op kamp haar maandstonden heeft, en we gaan zwemmen, zou ik haar wel een tampon leren gebruiken en er bij blijven enzo. Dus op momenten dat het zich voordoet zou ik het wel zien als mijn taak.

Ervaren jullie een nood aan extra ondersteuning, hulp, informatie? Eventueel in de zin van extra brochures, boekjes, websites, handleidingen...?

- R19: Ik denk dat er genoeg boekjes bestaan, die interessant zijn.
- R23: Ik vind niet dat het uitgesproken onze taak is, dus voor mij hoeft het niet.

- R17: Misschien toch wel onder de vorm van wat we nu aan het doen zijn, zo door een gesprek. Misschien is het nu wel het moment om er werk van te maken, nu dat ik er over nadenk. Misschien moet ik er maar meer rond werken, en dan zijn meer spelletjes om rond seksualiteit te werken misschien wel nodig. En met juiste informatie, om juist te zijn.
- R13: Een boekje voor de leiding waarin staat wat jongens en meisjes graag of niet graag hebben zou wel handig zijn. Of een boekje voor mannelijke leiders, met info over meisjes. En een boekje voor vrouwelijke leiders, met informatie over jongens.
- R14: Seksualiteit is bij 10 tot 14-jarigen nog iets heel oppervlakkig. Ze kennen het woord seks en wat het is. Maar ze hebben minder behoefte om er dieper om in te gaan. Dus ik denk niet dat het nodig is.

BIJLAGE 5:
Uitnodigingsbrieven

Brussel, 17 september 2006

Geachte Heer, Mevrouw,

Als laatstejaarsstudente psychologie aan de Vrije Universiteit Brussel schrijf ik mijn thesis met als titel "Inventarisatie van de relationele en seksuele vormingsactiviteiten in de jeugdsector, meer specifiek in de jeugdbewegingen in Vlaanderen, met aansluitend illustratief behoefteonderzoek naar ondersteuning". Met dit onderzoek willen we nagaan wat er binnen de jeugdbewegingen bestaat aan seksuele en relationele vorming, gefocust op tieners van 10 tot 14 jaar. Naast het in kaart brengen van de activiteiten, willen we nagaan met welke informatiebehoefte de leiding kampt bij het aanbieden van relationele en seksuele vorming. Dit onderzoek gebeurt onder het promotorschap van Prof. Dr. T. Klai en in samenwerking met Sensoa, Jeugd & Seksualiteit vzw en de Wetenschapswinkel.

De motivatie voor dit onderzoek is drieledig.

Ten eerste speelt het jeugdbewegingsleven een belangrijke rol in het leven van vele jongeren in Vlaanderen. Aangezien deze vrije tijdsbesteding een langdurige en relatief intense vorm van samenleven tussen jongeren is, vermoeden we dat jongeren ook op relationeel en seksueel vlak het één en het ander van elkaar of van hun leiding opsteken, niet alleen wat kennis betreft, maar ook op vlak van attitudes en vaardigheden. De meeste jeugdbewegingen nemen zelf regelmatig initiatieven die onder te brengen zijn onder de noemer 'relationele en seksuele vorming', zowel op plaatselijk, regionaal als landelijk niveau. Maar jammer genoeg hebben we geen duidelijk zicht op deze activiteiten.

Ten tweede wordt bij het onderzoeken van de relationele en seksuele vorming aan jongeren, de leeftijdscategorie van 10 tot 14-jarigen vaak over het hoofd gezien. Maar net rond deze leeftijd wordt de invloed van leeftijdsgenoten groter. Uit onderzoek blijkt immers dat jongeren vanaf tien jaar vaker informatie verzamelen omtrent relaties en seks door met leeftijdsgenoten te praten.

Ten slotte kunnen leiders geen alleswetters zijn wat relaties en seksualiteit betreft. Daarom willen we ook nagaan wat hun behoeften en noden zijn op het vlak van het organiseren en aanbieden van activiteiten rond dit thema. Hopelijk kan hier in de toekomst dan beter op ingespeeld worden.

Met deze brief wil ik U vragen of het mogelijk is om uw medewerking te verkrijgen bij het uitvoeren van dit onderzoek. We zouden graag zo veel mogelijk leid(st)ers willen bereiken die onze online webenquête invullen. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan een doorklik op de website van uw jeugdbeweging naar onze weblink, een vermelding naar de weblink in het maandblad van de leiding of een andere weg die u gepast lijkt.

Het is vanzelfsprekend dat de anonimiteit van de leiding bij de verwerking van de data gewaarborgd wordt.

Als u nog vragen of bedenkingen heeft, ben ik steeds te vinden voor een gesprek of kan u mij contacteren op onderstaande contactgegevens.

Alvast bedankt voor uw hulp,

Vriendelijke groeten,

Sofie De Smet

0494/05.35.61

sodesmet@vub.ac.be

Zeetongen & bakvissen, of nog ontluikende zeevruchten?

“Relationele en seksuele vorming in de jeugdbeweging”, een zwaar woord ... . Waarschijnlijk heb jij met je leden ooit al een zweethut gebouwd, een spelletje “vleeshoop” gespeeld, een spelletje strippoker of een quiz over seksualiteit georganiseerd, condoms opgeblazen of honderduit gebabbeld over puberteit en verliefdheid. Want jawel, ook dat is relationele en seksuele vorming!

Met mijn thesisonderzoek wil ik – in samenwerking met Sensoa, Jeugd & Seksualiteit en de Wetenschapswinkel – nagaan welke activiteiten de Vlaamse jeugdbewegingen organiseren in de sfeer van relaties en seksualiteit. En wie kan ons dat beter vertellen dan jij, een insider en ervaren rot in de wereld van de jeugdbeweging!

Hoe help je mij? Surf als de bliksem naar http://www.sensoa.be/forms/rsv_jeugdsector/rsv_jeugdsector.htm en vul de vragenlijst in. Het invullen neemt ongeveer 15 minuten in beslag. Een kleine hap uit het leven van een mens, maar hopelijk een grote hap vooruit in de wetenschap en het jeugdbewegingsleven!

Ik wil je nu al superformidastisch bedanken voor jouw medewerking!

Speelse groeten,

Sofie De Smet (Laatstejaarsstudente psychologie - VUB)

Hallo beste leiders!

Ik ben Sofie De Smet, laatstejaarsstudente Psychologie aan de VUB en fervente jeugdwerker! Samen met Sensoa, Jeugd & Seksualiteit en de wetenschapswinkel en met de steun van de verschillende Vlaamse jeugdbewegingen schrijf ik mijn thesis over relationele en seksuele vorming in de Vlaamse jeugdbewegingen. Een duur woord, maar eigenlijk gaat het over spelletjes rond relaties en seksualiteit, zoals een tikkertje kus, een zweethut bouwen, elkaars lichaam beschilderen, elkaars kleren verstoppen of al eens een babbeltje slaan over verliefdheid. Concreet bestaat mijn onderzoek uit een vragenlijst, die te vinden is op http://www.sensoa.be/forms/rsv_jeugdsector/rsv_jeugdsector.htm en die specifiek bedoeld is voor alle leiding die de voorbije 5 jaar één of meerdere jaren leiding heeft gegeven aan tieners van 10 tot 14 jaar. Pas jij binnen dit profiel? Surf dan zéker eens naar de site, het invullen van de lijst neemt slechts een klein kwartiertje in beslag. Ik zou je héél hard dankbaar zijn.

Hartelijk bedankt en nog veel jeugdbewegingsplezier!

Sofie De Smet

PS: doorsturen van deze mail naar andere jeugdbewegingsvrienden of de rest van je leidingsploeg is nooit verboden!

Leid(st)ers uit de Vlaamse Jeugdbewegingen voor thesisvragenlijst.

In samenwerking met Sensoa, Jeugd & Seksualiteit en de Wetenschapswinkel schrijft Sofie De Smet - laatstejaarsstudente Psychologie - haar thesis over relationele en seksuele vorming in de Vlaamse jeugdbewegingen. Daarom gaat ze op zoek naar leid(st)ers die de voorbije vijf jaar binnen Chiro, Scouts & Gidsen Vlaanderen, KAJ, KSJ-KSA-VKSJ, KLJ of FOS één of meerdere jaren leiding hebben gegeven aan tieners van 10 tot 14 jaar. Pas jij binnen dit profiel? Vul dan zeker de [online vragenlijst](#) in. Het invullen ervan neemt een klein kwartiertje in beslag en verloopt volledig anoniem.

Dag beste SB-verantwoordelijken,

Sofie De Smet, laatstejaarsstudente psychologie aan de VUB, schrijft in samenwerking met Sensoa en Jeugd & Seksualiteit haar thesis over relationele en seksuele vorming aan tieners van 10 tot 14 jaar in de Vlaamse jeugdbewegingen. Dankzij de vele leiding die een vragenlijst invulden werden reeds heel wat gegevens over spelen rond relaties en seksualiteit met deze leeftijdsgroep verzameld. Sofie wil in het tweede deel van het onderzoek groeps gesprekken opzetten met leiding. Hierin wil zij nagaan of leiding met 'relationele en seksuele' moeilijkheden geconfronteerd werden in hun groep en welke 'extra' steun zij hierbij wensen. Verder wil zij ook bespreken of er nog andere noden en behoeften zijn bij het organiseren van activiteiten omtrent relaties en seksualiteit. Het doel van dit alles is om in de toekomst het spelen rond relaties en seksualiteit voor zowel leiding als tieners zo optimaal mogelijk te laten verlopen.

Het lijkt ons interessant om tijdens een workshop op SB deze gesprekken te combineren met een korte, krachtige vorming over relaties en seksualiteit begeleid door de vormingsdienst Jeugd en Seksualiteit. Je krijgt er een input van nieuwe methodieken om leuke activiteiten op te zetten. Dit alles zou ongeveer een tweetal uur in beslag nemen, en ook de vorming is volledig gratis. Als extra'tje is er voor alle deelnemers een leuk pakketje (samengesteld door Sensoa), om te spelen rond relaties en seksualiteit.

Laat je ons iets horen als jullie op dit aanbod willen ingaan?

Speelse groeten,

Sofie De Smet (laatstejaarsstudente Psychologie – VUB)

Marleen Van Schoor (Jeugd en Seksualiteit vzw)